

Erja Kähkönen

VAIKEIMMASSA ASEMASSA OLEVIENTEN NUORTEN OSALLISUUS PALVELUJEN KEHITTÄMISTOIMINNASSA

Opinnäytetyö
Sosiaali- ja terveysala / ylempi amk

Helmikuu 2016

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Erja Kähkönen	Sosionomi YAMK	Helmikuu 2016
Opinnäytetyön nimi		
Vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallisuus palvelujen kehittämistoiminnassa		77 sivua 3 liitesivua
Toimeksiantaja		
A-klinikkasäätiö/Nuoret eteenpäin -hanke		
Ohjaaja		
Lehtori Tuija Suikkanen-Malin ja projektikoordinaattori Marja Harju		
Tiivistelmä		
Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata ja toteuttaa vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallisuutta nuorten palvelujen kehittämistoiminnassa. Kehittämissympäristönä toimi A-klinikkasäätiön hallinnoimassa Nuoret Eteenpäin -hankkeessa toteutetut kehittämistyöryhmätapaamiset. Opinnäytetyön tehtävänä oli tuottaa myös kehittämissuhteita kohderyhmän nuorten huomioimiseksi Kouvolan Ohjaamo -hankkeen toiminnassa. Kehittämistyö toteutettiin käyttäen toimintatutkimuksellista lähestymistapaa. Kehittämiss-prosessi eteni sykleinä, johon kuuluivat suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektio. Kehittämistyön ensimmäisen syklin eli alkukartoituksen aineistonkeruu toteutettiin hankkeen toiminnassa mukana olleille nuorille (n=3) tehdyllä ryhmähaastattelulla ja Kouvolan kaupungin hyvinvointipalvelujen yksiköille (n=4) tehdyllä sähköpostikyselyllä. Haastattelun ja kyselyn vastaukset analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Kehittämistyön 2–4 sykliä muodostuivat nuorten, kokemusasiantuntijoiden ja nuoria tukevien eri työtekijätahojen kolmesta yhteiskehittämisen työpajatapaamisesta. Pääasiallisena menetelmänä yhteiskehittämisen työpajoissa käytettiin yhteistutkijuuden menetelmää. Muina menetelminä yhteiskehittämisen työpajoissa käytettiin aivoriihi, learning cafe- ym. osallistavia ryhmätyömenetelmiä. Alkukartoituksen tuloksista ilmeni, että nuorilla ja toimijoilla on hyvin samanlaiset näkemykset palvelujärjestelmästä pudonneen nuoren tilanteesta, tuen tarpeista kuin myös niihin liittyvistä haasteista. Nuorten tukemisessa olennaisena nähtiin tuen saavutettavuus, tuen kokonaisvaltaisuus ja voimavaralähtöisyys, toimiva yhteistyö ja tiedonkulku sekä luottamuksellisen asiakassuhteen luominen. Yhteiskehittämisen työpajoihin osallistuminen oli erittäin sitoutunutta. Osallistujat kokivat tasavertaisen toimijuuden avartavan näkökulmia erityisesti asenteisiin liittyen. Osallistujat kokivat työpajatoiminnan myös vaikuttamismahdollisuuksia ja osallisuutta lisäävänä. Työpajoissa tuotettuja kehittämissuhteita vaikeimmassa asemassa olevien nuorten huomioimiseksi todettiin jo otetun huomioon Kouvolassa käynnistyneessä Ohjaamo-toiminnassa. Vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallistuminen palvelujen suunnittelu- ja kehittämistoiminnassa nähtiin tärkeänä myös jatkossa – yksi toimintaan osallistuneista nuorista lupautui osallistumaan myös Kouvolan Ohjaamo -hankkeessa jatkossa järjestettäviin työpajoihin.		
Asiasanat		
nuoret, osallisuus, syrjäytyminen, monialainen yhteistyö, yhteistutkijuus, yhteiskehittäminen		

Author (authors)	Degree	Time
Erja Kähkönen	Master of Social Services	February 2016
Thesis Title		77 pages
Participation of Vulnerable Young Adults in the Development of Youth Services		3 pages of appendices
Commissioned by		
A-Clinic Foundation/Nuoret eteenpäin -Project		
Supervisor		
Tuija Suikkanen-Malin, Senior Lecturer and Marja Harju, Project Coordinator		
Abstract		
The objective of the thesis was to describe and implement participation of vulnerable young people in the development of youth services in Kouvola. Another objective was to create recommendations to improve youth services in Kouvola One-Stop Guidance Center project so that they pay attention to the young people with fewer opportunities. Action research was used as the approach in the development work. The development process advanced in cycles including the following phases: planning, action, observation and reflection. The data of the first cycle was collected with a theme interview for young customers and unstructured e-mail questionnaire to four units of social welfare services in Kouvola. Both of these materials were analyzed by content analysis. The rest three cycles consisted of the three joint developing workshops for the vulnerable young people and representatives from several sectors working with youth services. The main method on these workshops is called co-researching. The results of the research show that the young customers and the professionals agree on many issues concerning vulnerable young people's situation, supporting and also the challenges in them. The group made common proposals to develop youth services in Ohjaamo-project in Kouvola and also how to increase the participation of vulnerable young people. The level of participation in the joint developing workshops was very good. Both young customers and the professionals found this method giving new perspective and promoting equality. One of the young participants also intended to participate in developing workshops of Kouvola Ohjaamo in the future.		
Keywords		
youth, participation, marginalization, multidisciplinary cooperation, co-researching, co-production		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	NUORET TÄMÄN PÄIVÄN YHTEISKUNNASSA	8
2.1	Nuorten syrjäytymiseen liittyvä keskustelu	9
2.2	Palvelujen kehittämisen tarve	12
3	PALVELUJEN KEHITTÄMINEN	17
3.1	Laki velvoittaa yhteistyöhön ja kehittämiseen	18
3.2	Nuorisotakuu.....	21
3.3	Uusia yhteistyön malleja	23
3.3.1	Ohjaamo-malli	23
3.3.2	Muita matalan kynnyksen pilotteja	24
3.4	Nuorten osallisuus kehittämistoiminnassa	25
3.5	Nuorten palvelut ja kehittäminen Kouvolassa	26
3.5.1	Kouvolan nuorten palvelujärjestelmä	27
3.5.2	Nuorten palvelujärjestelmän kehittäminen Kouvolassa	31
4	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS.....	33
4.1	Tavoite ja tehtävä	33
4.2	Lähestymistapana toimintatutkimus.....	34
4.3	Monitoimijainen kehittämissympäristö ja osallistujat.....	35
4.4	Kehittämisprosessi.....	37
4.4.1	Kehittämistyön ensimmäinen sykli – alkukartoitus	38
4.4.2	Kehittämistyön toinen sykli – ensimmäinen työpajatapaaminen.....	41
4.4.3	Kehittämistyön kolmas sykli – toinen työpajatapaaminen	46
4.4.4	Kehittämistyön neljäs sykli – kolmas työpajatapaaminen.....	49
5	TULOKSET.....	52
5.1	Yhteiskehittämisen työpajojen toteutuminen.....	52
5.1.1	Käynnistäminen.....	53
5.1.2	Toiminta	53
5.1.3	Arviointi ja juurruttaminen.....	57
5.2	Työpajoissa esiin nousseet kehittämistarpeet ja ehdotukset	58

5.2.1	Nuoren saaminen tuen piiriin.....	59
5.2.2	Nuoren tukeminen.....	60
5.2.3	Nuoren osallisuus.....	61
6	KEHITTÄMISTYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	62
6.1	Eettisyys.....	62
6.2	Luotettavuus.....	63
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	64
	LÄHTEET.....	70
	LIITTEET	
	Liite 1. Suostumus opinnäytetyön tutkimukseen osallistumisesta/nuoret	
	Liite 2. Teemahaastattelu nuorille	
	Liite 3. Kysely nuoria tukeville toimijatahoille	

1 JOHDANTO

Työn ja koulutuksen ulkopuolella ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien 16–29-vuotiaiden nuorten määrä on Suomessa huolestuttavan suuri. Myrskylän (2015, 22) esittämien vuoden 2013 työssäkäyntitilastojen mukaan näitä nuoria oli 45 000. Kymenlaaksossa nuorten tilanne on muuhun maahan verrattuna vielä keskimääräistäkin vaikeampi (Tuusa, Pitkänen, Shemeikka, Korkeamäki, Harju, Saares, Pulliainen, Kettunen & Piirainen 2014, 203). Kouvolassa nuorisotyöttömyys on maan keskiarvoa pahempi, sillä nuorisotyöttömyys on vuoden vaihteeseen 2014–2015 mennessä kasvanut 13 %:lla ja ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä nuoria on paljon (Heimonen & Tani 2015).

Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista nuorista on paljon kirjoitettuja raportteja ja tutkimuksia, mutta tieto ei näytä muuttavan käytäntöjä vaan samat kohtaamattomuuden, päällekkäisen työn ja tietojenvaihdon ongelmat tuntuvat toistuvan vuosikymmenestä toiseen. Nuori ei välttämättä koe tulleen kohdatuksi ja autetuksi, vaikka viranomaiset ja ammattilaiset kuinka yrittäisivät piirittää nuorta, suunnittelisivat toimenpiteitään ja ohjaisivat kukin oman toimivaltansa, lainsäädäntönsä ja ohjeistustensa mukaisesti eteenpäin. Viranomaisten toimintaan pettyneitä nuoria on kokemusten mukaan myös vaikea saada takaisin tuen piiriin. Nuori voi toisaalta jäädä yhteiskunnallisen tuen ulkopuolelle myös siitä syystä, että mikään ammattilaisaho ei nuorta tavoita. (Määttä & Määttä 2015, 5, 15.)

Suomessa on kattavat lasten ja nuorten palvelut, mutta ne ovat hajallaan. Kokonaisvaltaisen auttamisen esteenä on usein palvelujen jakautuminen usealle eri sektorille, joilla kaikilla on vain rajattu käsitys lapsen tai nuoren tilanteesta. Pelkistään kunnissa lapsia ja nuoria koskevia palveluita tarjotaan useissa eri yksiköissä. Koulutus ja nuorisotyö ovat yleensä sivistystoimialalla, terveydenhuolto omalla toimialallaan ja sosiaalipalvelut omallaan. Lapsia ja nuoria kohdataan myös aikuisten palveluissa, mutta eri sektorien välinen keskustelu on kuitenkin vähäistä. (Ervamaa, Haahkola, Illi, Markkola, Tukiainen & Suomalainen 2014, 11.) Alhasen (2014, 15) mukaan julkiset instituutiot ja niiden toimintatavat ovat nyt suurten murrosten kourissa. Alhanen toteaa kysymyksen olevan suomalaisen hyvinvointivaltion ja sen palveluiden kriisiytymisestä, joka ilmenee erityisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisten tukemiseksi tarjotetuissa palveluissa.

Nykypäivänä sosiaalityö on entistä enemmän tietotyötä, jossa kohteet ovat muuttuneet monimuotoisemmiksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkijat toteavat ongelmia tällöin tuottavan sen, että sosiaalityön tiedontuotanto on kuitenkin vielä hyvin pitkälti asiantuntijälähtöistä ja informaation keräämiseen keskittyntä sekä vähäisessä määrin vuorovaikutteista, osallistavaa tai yhteistoiminnallista. Asiakslähtöisten ja vuorovaikutteisten käytäntöjen edistämiseksi tarvitaan uudenlaisia käytäntöjä, jotka vahvistavat asiakkaan osallisuutta. (Pohjola, Pitkänen & Koivisto 2015, 174.) Nuorten osallisuudesta on säädetty monella tasolla aina nuorisolaista YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, mutta varsinkaan vaikeimmassa asemassa olevien yksilöiden osalta tämä omaa elämää koskeviin asioihin vaikuttamisen perusoikeus ei vaikuta toteutuvan tavoitteiden mukaisesti (Alanen 2015, 77).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on mahdollistaa vaikeimmassa asemassa olevien nuorten äänen kuuluminen heidän palvelujensa suunnittelu- ja kehittämistoiminnassa. Aiheen kehittämistyön tekemiseen sain A-klinikkasäätiön Nuoret Eteenpäin -hankkeen Kymenlaakson ammattikorkeakoululle tekemästä opinnäytetyön tilauksesta syksyllä 2014. Kehittämistyössä kuvataan kohderyhmän nuorten, koulutettujen kokemusasiantuntijoiden ja eri alojen ammattilaisten työskentelyä yhteiskehittämisen työpajoissa. Kehittämistyön tavoitteena on myös tuottaa kehittämisohjeita vaikeimmassa asemassa olevien nuorten huomioimiseksi Kouvolan Ohjaamo -hankkeen toiminnassa.

Sopivaksi menetelmäksi nuorten tasavertaiseen osallistumiseen kehittämistyössä valittiin yhteistutkijuuden menetelmä, jossa ei pelkästään kerätä asiakkaiden kokemuksia, vaan keskeistä on työntekijöiden kokemusten ja ongelmien jakaminen yhdessä asiakkaan kanssa. Työskentely perustuu tällöin tasavertaiseen kokemusten jakamiseen sekä uuden tiedon ja ymmärryksen yhteistoiminnalliseen synnyttämiseen. (Ks. Pohjola ym. 2015, 179.)

Työn teoriaosuudessa on käsitelty nuorten asemaa tämän päivän yhteiskunnassa, nuorten syrjäytymiseen liittyvän keskustelun eri näkökulmia, nuorten palveluihin liittyvää kehittämistarvetta ja nuorten osallisuutta niissä sekä meillä olevien kehittämistoimenpiteiden taustaa, kuten niihin liittyviä lakiuudistuksia ja hanketoimintaa. Kehittämissympäristöä eli Kouvolan nuorten palveluita on myös oleellisilta osin esitelty sen vuoksi, että saataisiin kuva siitä,

kuinka laajasta verkostosta onkaan kyse, kun nuori tarvitsee monialaista tukea.

2 NUORET TÄMÄN PÄIVÄN YHTEISKUNNASSA

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan kontrollikulttuurin muutosta tutkinut Timo Harrikari (2008, 8, 11) toteaa lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevan yhteiskunnallisen ilmapiiriin muuttuneen vaiheittain suvaitsemattommaksi ja kontrolloivammaksi 1970-luvulta lähtien. Erityisesti 1990-luvun laman jälkeisiä lapsi- ja nuorisopolitiikan keskeisiä käsitteitä ovat hänen mielestään olleet huoli, riski ja puuttuminen. Riskipolitiikassa nuoret nähdään potentiaalisina riskeinä, ja laman jälkeisessä politiikassa kalkyloidaan sitä, kuinka paljon julkisen sektorin tulonsiirtoja ja palveluita voi kaventaa suhteessa ilmenneiden ongelmien tason muutokseen. (mts. 55.) Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimuksen tulokset kertovat osaltaan myös 1990-luvun lamanaikaisen säästömentaliteetin merkityksestä kuntien peruspalveluiden kehittämisen ohjaukseen 2000-luvulla, ja siitä miten säästöleikkaukset nimenomaan lisäsivät kalliiden ja tehottomienkin korjaavien toimenpiteiden tarpeita ja kustannuksia (Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 37).

Tutkimuksen tulokset kertovat ongelmien periytymisestä sukupolvelta toiselle eli ylisukupolvisuudesta ja siitä, että lapsuuden perhetekijöillä, elinoloilla ja kehitysympäristöillä on suuri merkitys nuoren yhteiskuntaan kiinnittymiselle. Tutkimuksessa todetaan, että vaikka Suomessa suuri osa nuorista aikuisista voi hyvin, merkittävälle joukolle lapsia ja nuoria on 21 vuoden ikään mennessä rekisteröity erilaisia hyvinvoinnin ongelmia. Tutkimuksen mukaan hyvinvoinnin ongelmien, kuten kouluttautumattomuuden, mielenterveys- ja toimeentulo-ongelmien todetaan kasaantuvan ja hyvinvointierojen kasvavan. Tuloksissa todetaan muun muassa peruskoulun jälkeistä jatkotutkintoa vaille olevilla nuorilla olevan huomattavasti yleisemmin myös psykiatrisen erikoissairaanhoidon tai psykyenlääkkeiden käyttöä, toimeentulo-ongelmia ja rikollisuutta. (Paananen ym. 2012, 43.)

Laman jälkeisten leikkausten vaikutukset näkyvät myös lasten ja nuorten syrjäytymistä tutkineen Lämsän (2009, 179–183, 218) tutkimustuloksissa, joissa

hän kuvaa nuorten syrjäytymisprosessia pitkäaikaisena, varhain alkavana ongelmien kasautumisen ketjuna, joka johtaa eräänlaisena jatkumona elämänhallinnan hankaluuksista avuttomuuden kautta syrjäytymiseen. Pahoinvointi-ongelmien kasautumisen lisäksi oleellista syrjäytymiselle on nuoren oman elämänhallinnan heikentyminen, jota Lämsän tutkimuksen mukaan edelleen heikentää usein myös viranomaisten kontrollin kautta muodostama tuki (mts. 127–128, 130, 152).

Säästäminen lasten ja nuorten palveluissa ei näiden tutkimusten mukaan ole viisasta, vaan nimenomaan syytä on satsata riittävästi sekä ennalta ehkäiseviin että korjaaviin tukipalveluihin, jotta tulevaisuudessa meitä ei odottaisi vielä suurempi ”lasku”. Pelkkä resurssien lisääminen ja turvaaminen eivät kuitenkaan yksistään riitä, vaan näistä usean eri tahon palveluista ja tukimuodoista on myös kyettävä muodostamaan nuorelle palveleva tukikokonaisuus, joka nykypäivän tilanteessa vaatii yhä toimivampaa yhteistyötä yli sektorirajojen.

2.1 Nuorten syrjäytymiseen liittyvä keskustelu

Syrjäytymisen käsitettä käytetään eri tilanteissa hyvin monella tapaa. Päivi Hamarus ja Laila Landén (2014, 187–188) arvelevat kysymyksen olevankin aina kuitenkin siitä, millä tavalla yksilö on sitoutunut tai sitoutumatta ympärillä olevaan yhteisöön. He kyseenalaistavatkin mahdollisuuden määritellä syrjäytymistä objektiivisesti ja oikeudenmukaisesti syyllistämättä, koska sana syrjäytynyt viittaa siihen, että yksilö on enemmän tai vähemmän aktiivisesti itse syrjäytynyt. Siksi siihen liittyy stigma, leima. Tietyissä elämäntilanteissa ja tiettyjen tapahtumien vuoksi apua etsiessään nuori voi kuitenkin tulla rakenteiden torjumaksi ja syrjäyttämäksi. Syrjäytymistä aiheuttavat ympärillä olevan yhteisön rakenteet monimutkaistuessaan ja eriytyessään. Parempi käsite heidän mielestään olisikin syrjäytetty, koska syrjäytymisen voidaan ajatella johtuvankin suurelta osin rakenteiden toimimattomuudesta tai nuoren turhautumisesta rakenteen pyöryksessä.

Syrjäytymispuhetta tutkimuksessaan analysoineen Rauno Perttulan (2015, 115) mukaan syrjäytymisen käsite on ollut niin tieteellisessä kuin poliittisessäkin keskustelussa kiistelty. Syrjäytymisen ehkäisy ja siihen liittyvät hankkeet ovat edustaneet vallalla olevaa ajattelutapaa ja tavoitteita nuorten hyvinvointia

käsittelevässä poliittisessa keskustelussa 1990-luvun alkupuolen taloudellisen laman jälkeisistä ajoista saakka. Pääasiasillisimmin syrjäytymisellä on viitattu nuorten koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle jäämisestä aiheutuviin riskeihin niin yksilön elämän kuin koko yhteiskunnankin kannalta ja ennen kaikkea taloudellisessa mielessä. Ongelmista puhutaan sellaisella kielellä ja sellaisilla käsitteillä, jotka peittävät näkyvistä niiden todellisen luonteen ja niihin liittyvät tarpeet. Vallalla oleva syrjäytymispuhe ohjaa näkökulman pyrkimyksiin, jotka palvelevat ennen kaikkea hallinnan tarpeita nuorten koulutus- ja työurien sääntelyssä, eikä tilaa jää kaikille nuoren hyvinvointia koskeville tärkeille kysymyksille. Yksilöllistävän ja yksilöä vastuuttavan syrjäytymispuheen alle häivytetään näin suuri rakenteellinen makrotason ongelma eli työpaikkojen puute. (mts. 17.)

Voimakkaasti nuorten syrjäytyminen nousi julkisen keskustelun ja mielenkiinnon kohteeksi nuorisotakuun suunnitteluvaiheessa syksyllä 2011. Tuolloin todettiin, etteivät hallitusohjelmaan kirjatut nuorisotakuun sinänsä selkeät tavoitteet jatkokoulutuspaikan tai työllisyyden varmistamisesta otakaan huomioon suurta joukkoa nuorista, jotka olivat jo ennen nuorisotakuun toimeenpanoa ilman jatkokoulutuspaikkaa. Näitä nuoria oli Tilastokeskuksen mukaan jo noin 110 000. Jotta ongelmat ja riskit tunnistettaisiin mahdollisimman varhain ja apua saisi saman tien, oli työryhmän mukaan enemmän kiinnitettävä huomiota lasten, nuorten ja perheiden eheisiin palvelukokonaisuuksiin. Hankalimpien ongelmien kanssa painivien nuorten todettiin tarvitsevan räätälöityjä toimia, ennen kuin he ovat kykeneviä integroitumiseen koulutukseen tai työmarkkinoille. Nuorisotakuuta valmistelleen työryhmän analyysin ja mittavien julkisten keskustelujen myötä myös nämä nuoret saatiin lisärahoituksen turvin nuorisotakuun piiriin. (Torsti 2014, 114.)

Nuorten asemaa palvelujärjestelmässä tutkineet Aaltonen, Berg ja Ikäheimo (2015, 9) toteavat nuorten syrjäytymiseen liittyvän keskustelun käyneen viime vuosina kiivaana. He toteavat kuitenkin, että vaikka nuorten huono-osaisuudesta ja eriarvoistumisen kehityskuluista on tarpeen keskustella, keskustelua vaivaa heidän mukaansa yksinkertaistava puhe ”syrjäytyneistä” nuorista, mikä kategorisoi ja leimaa lamaannuttaen nuoret ainoastaan kontrollitoimenpiteiden ja moraalisen paniikin kohteiksi. Aaltonen ym. (2015, 128) toteavat tulostensa vahvistavan aiemmissa tutkimustuloksissa esille tuodut havainnot yksinkertaistavasta ”syrjäytyneiden nuorten” kategoriasta, joka ei vastaa käsitystä siitä,

että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä. Joukkoon mahtuu monenlaisia ja erilaisissa tilanteissa olevia nuoria – niitä, jotka eivät ole työ- tai opiskelukuntoisia ja tarvitsevat monenlaisia palveluja, kuin myös niitä, jotka ovat valmiita ja motivoituneita työelämään ja turhautuneita työnsaannin vaikeudesta.

Myös asiakkuudet sekä erilaisten palvelujen ja nuorten kohtaamiset poikkeavat paljon toisistaan. Palveluissa tasapainotellaan sanelun ja motivoinnin, tarpeellisen diagnosoinnin ja turhan leimaamisen, työntekijän asiantuntemukseen perustuvan ohjauksen ja nuoren oman asiantuntijuuden ja toiveiden välillä. Nuorten tilat ja tilanteet eivät myöskään ole stabiileja, vaan he liikkuvat edestakaisin työttömästä opiskelijaksi, työlliseksi, toimenpiteessä olevaksi ja mahdollisesti jälleen työttömäksi. Selvityksen pohjalta rakennetut polut kertovat pitkäkestoisista ongelmista, joiden ratkaiseminen voi yhteiskunnan näkökulmasta olla hidasta ja kallista ja nuorten näkökulmasta puolestaan turhauttavaa ja lannistavaa. Nuorten ongelmat ovat yleensä alkaneet jo paljon ennen palveluihin ohjautumista, asiakkuudet ovat usein päällekkäisiä, ketjuuntuvia ja katkonaisia. Huono terveidentila ja heikko kiinnittyminen työelämään voivat Aaltosen ym. tutkimuksen mukaan vahvistaa toisiaan ja viedä nuorta entistä syrjempään työn ja koulutuksen valtavrasta kuin myös sosiaalisista suhteista ja mielekkästä vapaa-ajasta. (Aaltonen ym. 2015, 128.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Nuorisotutkimusverkoston yhteisen tutkimushankkeen haastatteluissa sekä nuoret että työntekijät ottivat kantaa syrjäytymiseen liittyvään keskusteluun sen suhteen, onko kyse syrjäyttamisestä vai syrjäytymisestä. Haastatteluvastauksissa viitattiin palvelujärjestelmässä esiintyviin puutteisiin: syrjään joutumiseen olivat saattaneet johtaa esimerkiksi terveydentila tai lapsuuden ongelmat. Palvelujen puutteet ilmenevät myös siinä, että työntekijät kokevat vaikutusmahdollisuutensa heikkoina. Nuorten kommentteista tulee myös esiin syytös tai pettymys yhteiskuntaa kohtaan, mutta toisaalta myös halu päästä eteenpäin. (Aaltonen ym. 2015, 129.)

2.2 Palvelujen kehittämisen tarve

Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista nuorista on paljon kirjoitettuja raportteja ja tutkimuksia, mutta tieto ei näytä muuttavan käytäntöjä vaan samat kohtaamattomuuden, päällekkäisen työn ja tietojenvaihdon ongelmat tuntuvat toistuvan kuin 15 tai 20 vuotta sitten. Yhteiskunnan syrjällä -hankkeessa tehtyjen selvitysten perusteella nuorten etuus-, koulutus- ja palvelujärjestelmän resurssit tulisi ja voisi käyttää tehokkaammin sen sijaan, että viranomaiset ja ammattilaiset piirittäisivät nuorta kukin omien toimintatapojensa ja lainsäädäntönsä mukaisesti eteenpäin, kuitenkin niin ettei nuori itse välttämättä koe tulleen kohdatuksi ja autetuksi asiassaan. (Määttä & Määttä 2015, 5.)

Kaikkein vaikein kohderyhmä ovat Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportin mukaan ne nuoret, jotka eivät ole mukana missään aktiivisessa toiminnassa eivätkä hakeudu työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon tai ovat sairauksien tai muun vaikean elämäntilanteen vuoksi vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta. Näiden ns. kadoksissa olevien nuorten asemaa vaikeuttaa se, etteivät vastuut näiden nuorten tavoittamisesta ja saattamisesta tuen piiriin ole selviä ja asiaa koskeva lainsäädäntö on melko uutta. Voimassa oleva lainsäädäntö ei myöskään mahdollista ammatillisen kuntoutuksen järjestämistä kaikille sitä tarvitseville nuorille. (Savolainen, Virnes, Hilpinen & Palola 2015, 24.) Myös maahanmuuttajanuorten tilanne on vaikea, koska kotouttamiskoulutuksen jälkeen nuorten kielitaito ei välttämättä riitä esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen hakeutumiseen, joten tavoitteellisten palveluketjujen rakentaminen heille on vaikeaa (mts. 31).

Kehittämistarpeita on selvitetty myös Allianssi ry:n Onnistunut nuorisotakuu -hankkeessa, joka toteutettiin kolmen kunnan alueella Uudellamaalla 1.9.2013–30.6.2014. Sekä nuorten että nuorten kanssa toimivien ammattilaisten käsityksiä nuorisotakuusta ja monialaisen yhteistyön toimivuudesta kartoitettiin heille tehdyillä haastatteluilla ja kyselyillä. Ammattilaiset toivat selvityksessä esiin heikon taloustilanteen vaikutukset tarjolla olevien työpaikkojen määrään sekä kuntien resursseihin, mikä tuo omat haasteensa siten myös nuorisotakuun toteuttamiselle. Hyvin toimimina esimerkkeinä mainittiin kuitenkin etsivä nuorisotyö, työpajatoiminta sekä erilaiset nuorten yksilölliseen tukeen ja ohjaukseen perustuvat työllistymistä edistävät hankkeet. Nuorisotakuun kehittämisen kannalta merkitykselliseksi koettiin monialainen yhteistyö ja

sen toimimisen myötä päällekkäisen työn välttäminen sekä asiakkaan kokonaistilanteen huomioivan tuen tarjoaminen. Ammattilaisten mukaan nuorten palveluita parantaisi myös niiden toteuttaminen matalalla kynnyksellä ja keskittämällä saman katon alle. Helpotusta tiedon jakamiseen ammattilaisten kesken olisi selvityksen mukaan myös tarpeen pohtia. (Ervamaa 2014, 6, 8–10.)

Kouvolan tilannetta on selvitetty Nuorisotutkimusverkoston ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen yhteisessä ”Nuoret ja palvelujärjestelmä” -hankkeessa, jonka pyrkimyksenä oli täydentää aiempien selvitysten rakentamaa kuvaa syrjäytymisvaarassa olevista nuorista sekä sosiaalipalvelujen käytöstä ja kustannuksista. Hankkeessa tutkittiin nuorten syrjäytymisen ehkäisytoimien kustannuksia ja vaikuttavuutta kolmenlaisella aineistolla ja kolmesta näkökulmasta. Helsingin kaupungin terveystieteiden rekisteriaineistolla selvitettiin nuorten käyttämien terveystieteiden palvelujen kustannuksia vuosina 2006–2011. Palvelujärjestelmässä työskentelevien ammattilaisten käsityksiä nuorten asemasta palveluissa sekä palvelujen asiakkaina olevien 18–29-vuotiaiden nuorten omia kokemuksia palveluista kartoitettiin Kouvolassa ja Espoossa tehdyissä haastatteluissa TE-toimistoissa, työvoiman palvelukeskuksissa, sosiaalityössä, etsivässä nuorisotyössä, Vamoksessa ja nuorten tieto- ja neuvontapisteessä vuoden 2014 aikana. (Aaltonen ym. 2015, 9, 11.)

Palvelut eivät näytä selvityksen mukaan kohtaavan niiden nuorten tarpeita, joilla on alentunut toimintakyky ja jotka eivät näin ollen ole työ- tai opiskelukykyisiä. Koulutuksesta tai töistä syrjässä olevat nuoret ovat muita saman ikäisiä sairaampia. Lisäresursseja tulisi kohdentaa heidän terveydentilansa kohentamiseen, sillä varsinkin mielenterveyspalveluissa akuutin hoidon piiriin pääseminen on hankalaa. Sairaudet ja terveydentila nousevat esiin sekä rekistereiden valossa että haastatteluissa, ja niin nuoret kuin työntekijätkin pitävät niitä ensisijaisina tärkeysjärjestyksessä korjattavien tai puuttumista vaativien asioiden listalla. (Aaltonen ym. 2015, 129.)

Ehkäisevän työn rinnalle kaivataan Aaltosen ym. (2015, 129) selvityksen mukaan myös korjaava työtä, kuten kuntouttavia työpaikkoja, sillä usein syrjässä olevan tilanteen parantamiseksi voi olla tarpeen tarjota muita kuin työllistymistä edistäviä palveluita tai työnhakuun ohjaamista. Kuntoutuspalvelujen riittämättömyys tuli esiin myös Onnistunut nuorisotakuu -hankkeen haastatte-

luissa sekä ammattilaisten että nuorten näkemyksissä. Lisäpanostusta kaivattiin työntekijätaholla päihde- ja mielenterveyspalveluihin sekä erilaisiin sosiaalitoimen tukipalveluihin. Nuoret toivat esiin myös varhaisen puuttumisen merkityksen ja toivomuksen, että ongelmiin tartuttaisiin jo päiväkodissa ja ala-asteella. Ulkopuolisuuden ehkäisemisessä nuorten mielestä merkittävää olisi harrastusten ja muun vapaa-ajan yhteisöllisyyden tukeminen varsinkin pienillä paikkakunnilla. (Ervamaa 2014, 7.)

Aaltosen ym. (2015, 129–130) tutkimuksen haastatteluissa sekä työntekijöiden että nuorten vastausten perusteella aika on palveluiden tärkeä, mutta usein niukka resurssi. TE- ja sosiaalipalveluissa yhdellä työntekijällä saattoi olla 200–400 asiakasta, TYP:n työntekijällä 100, etsivän nuorisotyön työntekijällä niitä saattoi olla 25 ja Vamoksen työntekijällä vain 15. Täten tahoilla, joilla oli eniten materiaalista jaettavaa ja jotka jakoivat myös toimijuutta rajoittavia sanktioita, oli käytettävissään vähiten aikaa nuorta kohden. Ongelmia nuorille tuottivat pitkät odotusajat ja työntekijöille puolestaan käyttämättä jääneet ajat. Myös Onnistunut nuorisotakuu -hankkeen selvityksessä sekä ammattilaiset että nuoret olivat yhtä mieltä TE-palveluiden kehittämisen tarpeista, niihin liittyvän byrokratian vähentämisestä, nuoren oman motivaation ja taipumusten huomioimisesta sekä palveluiden saavutettavuuden parantamisesta. Nuoret korostivat myös tarvetta joustavuuteen ja tilannekohtaiseen harkintaan tilanteissa, joissa säännösten jäykkä noudattaminen johtaa nuoren kannalta epätarkoituksenmukaiseen lopputulokseen, kuten esimerkiksi nuoren jaksamisongelmiensa seurauksena määrätty useiden kuukausien pituiset karens sijaksot. (Ervamaa 2014, 6.)

Aaltonen ym. (2015, 130) nostavat haastatteluaineistossaan avainasemaan luottamuksen. Luottamuksen syntymisen todetaan vievän paljon aikaa, ja sen rakentamisessa tulisi panostaa henkilökohtaiseen palveluun, joka suurien asiakasmäärien virastoissa näyttäytyy ajoittain puutteellisena. Nuorten palveluista käydyissä keskusteluissa on toistuvasti esiin nostettu tarve yhden luukun palveluille, joita onkin jo sovellettu joissakin palveluissa, mutta täysin ongelmattomana se ei ainakaan nuorten näkökulmasta näyttäyty. Yhden luukun palvelut voisivat laskea syrjäytymisvaarassa olevista nuorista aiheutuvia kustannuksia, mutta toimiakseen ne edellyttäisivät riittäviä työntekijäresursseja sekä työntekijöiden jatkuvaa koulutusta, eikä vain yhdellä vaan monella palvelusektorilla. Samalta luukulta saatavia palveluja enemmän esiin nousee tarve

siitä, että yhden ja saman henkilön pitäisi olla vastuussa nuoren palvelukokonaisuudesta. Nämä molemmat käytännöt voisivat haastatteluaineiston perusteella edistää sekä työntekijöiden että nuorten haastatteluissaan korostamaa asiakassuhteen luottamuksen syntymistä kuin myös helpottaa asiakastietojen yhteiskäyttöä ja tiedonsiirtämistä.

Aaltonen ym. (2015, 130–131) toteavat Kouvolan ja Espoon nuorten olevan tasa-arvoisessa asemassa peruspalvelujen osalta, mutta Kouvolaan puuttuu erityisesti nuorille tarkoitettu päihdepalvelu sekä Vamos-palvelukokonaisuus, joiden perusteella Espoossa näyttäisi olevan tarjolla nuorille monipuolisempia ja saatavuudeltaan parempia palveluja kuin Kouvolaan. Ilmeisesti haastattelututkimuksen aikaan keväällä 2014 palvelujen internet-sivuilta koottu tieto on ollut vaillinaista, koska Kouvolaan on ollut jo vuodesta 2012 lähtien käytössä monialaiseen ja moniammatilliseen työhön perustuva Mieli 2009 suosituksen mukainen nuorten päihdetyön verkostoitunut yhteistyömalli (ks. Kouvola 2012, 3).

Haasteellisena molemmilla paikkakunnilla Aaltonen ym. (2015, 131) tutkimuksen mukaan näyttäytyi se, että kaikki syrjäytymisvaarassa olevat nuoret eivät kuulu nuorisotakuun piiriin, koska he eivät ole työ- tai opiskelukuntoisia. Yhden luukun periaatetta on purettu siltä osin, ettei sosiaalisen vahvistamisen tai kuntoutuksen tehtävä enää kuulu työvoimahallinnolle kuten ennen vaan se on siirretty muille sektoreille. Kaikki nuoret eivät kykene edes työpajatoimintaan. Kelan järjestämät ryhmäkuntoutuskurssit pyörivät Vantaan kaupungin nuorisotakuun ohjausryhmän mukaan melko tyhjinä, joten palvelut ja nuoret eivät tunnu kohtaavan toisiaan.

Nuorille suunnattujen palvelujen kenttä on monimuotoinen eivätkä työntekijäkään kykene aina muodostamaan kokonaiskuvaa ainakaan helposti. Osa palveluista on yhä enenevässä määrin siirretty sähköiseen asiointiin. Useimmiten kyse on palvelujen näkökulmasta merkittävistä säästöistä, mutta erilaisen neuvonnan ja ohjauksen tarjoamisesta verkossa on myös hyviä kokemuksia. Monet nuorista kaipaavat kuitenkin nimenomaan päivystysluonteista ja henkilökohtaista asiointimahdollisuutta, joten sähköinen asiointi voi heikentää palvelun saavutettavuutta. Toisaalta jotkut työntekijät toteavat päivystysluonteisia palveluita voitavan kehittää nuorten toiveiden mukaisesti uusilla sähköisillä,

nuorille helposti lähestyttävillä palvelumuodoilla. Sähköiset palvelut eivät kuitenkaan yksistään riitä, sillä työntekijöiden kertomusten mukaan osalla nuorista on erilaisten oppimisvaikeuksien, keskittymisvaikeuksien tai hahmotushäiriöiden vuoksi vaikeuksia täyttää niin sähköisiä kuin paperisiakin lomakkeita. Nuorten on tärkeää tässä vaiheessa päästä eteenpäin, koska pidemmällä aikavälillä tilanteesta voi aiheutua lisäkustannuksia siksi, että nuori jää ilman hänelle kuuluvia etuuksia ja mahdollista hoitoa, jolloin hänen toimintakykynsä saattaa edelleen heikentyä. (Aaltonen ym. 2015, 132.)

Aaltonen ym. (2015, 133) kannattavat viimeaikaisten keskustelujen painottamista varhaisen puuttumisen sekä varhaiskasvatukseen ja lapsuuteen investoimisen merkitystä syrjäytymisen ehkäisyssä. Tämän ohella heidän mielestään on kuitenkin erittäin tärkeää huolehtia siitä, että nuorten syrjässä olemista ei patologisoida yksilön ominaisuudeksi ja että yksilöllä olisi jokaisessa elämänvaiheessa mahdollisuuksia päästä takaisin valtavirtaan. Avainasemassa tällöin tulisi olla terveyteen ja mielenterveyteen liittyvät asiat ja painottaa pikemminkin hyvinvoinnin vahvistamista yksipuolisten kurssitusten ja sanktioiden avulla tapahtuvan työelämään aktivoimien sijaan.

Tärkeäksi kehityssuunnaksi nuorisotakuun toteutuksessa nähtiin eri sektorien välisen yhteistyön tiivistäminen. Järjestöjen roolia esimerkiksi nuorten työllistämisenä ja muun osallisuuden vahvistajana ei ole tarpeeksi hyödynnetty. Myös yritysten ja muiden työnantajien roolia arvioitiin voivan kasvattaa mm. tiedottamalla erilaisista nuorten työllistämistä helpottavista tukimuodoista. Toisen asteen koulutuksessa toivottiin koulutustarjonnan monipuolistamista sekä koulutuslinjojen tarkempaa suuntaamista hyvin työllistäville aloille. Oppilaitoksiin toivottiin myös lisää erilaisia tukitoimia ja erityisesti toisen asteen koulutuksen keskeyttämiseen tulisi pystyä puuttumaan nykyistä enemmän. (Ervamaa 2014, 6.)

TE-palvelujen toimintaa lukuun ottamatta nuoret suhtautuivat nuorisotakuun ideaan ja sisältöön positiivisesti ja kokivat sen tarjoavan mahdollisuuksia ja parantavan heidän asemaansa. Varauksetonta kiitosta erilaisista konkreettisista toimenpiteistä ja palvelumuodoista keräsivät etsivä nuorisotyö ja työpaja-toiminta. Hankalana nuoret kokivat, kuten ammattilaisetkin, tiedonkulun vai-

keudet viranomaisten välillä. Tieto ei aina liiku, vaikka nuori haluaisi antaa siihen luvan, ja nuori joutuu itse kulkemaan luukulta toiselle selittäen asioitaan yhä uudelleen vaihtuvalle joukolle ammattilaisia. (Ervamaa 2014, 7.)

Suomessa oli vuoden 2013 työssäkäyntitilaston mukaan noin 45 000 16–29-vuotiasta toisen asteen koulutuksesta ja työelämästä syrjään jäänyttä nuorta, joista kolmasosa asuu yksin, ja asunnottomia heistä oli 4 800. Yksinasuvat ja asunnottomat nuoret ovat usein hyvin vähäisen sosiaalisen tuen varassa. Maakunnittain tarkasteltuna Kymenlaakson tilanne on heikoin, sillä yli neljännes vieraskielisistä ja noin 7 prosenttia kotimaista kieltä puhuvista nuorista on koulutuksen ja työn ulkopuolella ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa. (Myrskylä 2015, 18–19, 22.)

Monialaisen yhteistyön kehittämisen tarve on ilmeinen Kouvolassa, jossa huostaanottopäätöksellä kodin ulkopuolelle sijoitettuna on noin 200 lasta tai nuorta. Lastensuojelun jälkihuollon piirissä olevia on noin 100, joista noin puolet tarvitsee edelleen erityistä tukea. Juuri jälkihuollon piirissä olevilla nuorilla on suuri vaara pudota palvelujen ulkopuolelle. Etsivän nuorisotyön avulla ei tavoiteta läheskään kaikkia vaikeimmassa asemassa olevia nuoria, eikä heidän auttamiseensa ole riittäviä välineitä. (Kainulainen & Sohlman 2014, 2.) Myös nuorisotakuun ensimmäistä vuotta arvioivasta raportista käy ilmi, että Kymenlaaksossa nuorten tilanne on muuhun maahan verrattuna keskimääräistä vaikeampi (Tuusa, Pitkänen, Shemeikka, Korkeamäki, Harju, Saares, Pulliainen, Kettunen & Piirainen 2014, 203). Kouvolassa nuorisotyöttömyys on maan keskiarvoa pahempi, ja nuorisotyöttömyys on vuoden vaihteeseen 2014–2015 mennessä kasvanut 13 %:lla. Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä nuoria on paljon. Vuonna 2013 Kouvolan 20–29-vuotiaista nuorista ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oli 1719 henkilöä. (Heimonen & Tani 2015.)

3 PALVELUJEN KEHITTÄMINEN

Monet yhteiskunnalliset muutostekijät kuten hajautuminen ja syrjäytyminen pakottavat niin koulutusjärjestelmän kuin sosiaali- ja terveydenhuollon etsimään uusia keinoja erilaisten lasten ja nuorten kohtaamiseen sekä heidän kasvunsa tukemiseen. Osaamisen ei nähdä rakentuvan enää pelkästään työ-

paikan ja työntekijän välisenä suhteena vaan muuttuvan työelämän ja ihmisten muuttuvien elämäntilanteiden välisenä suhteena. Monitasoisten asioiden ymmärtäminen ja hallinta vaativat useampaa kuin yhden yksilön näkökulmaa. Nykyisin työ tulee nähdä yhteistoiminnallisena, jolloin työn laatuun vaikuttaa entistä suoranaisemmin koko työyhteisön ja organisaatorajojen yli ulottuvien erilaisten tiimien yhteistoiminnan sujuminen. Moniammatillisen yhteistyön mahdollistaminen edellyttää nykyisen vuorovaikutuskulttuurin tunnistamista ja tietoista pyrkimistä sellaiseen vuorovaikutukseen, joka mahdollistaa tiedon ja eri näkökulmien yhteen saattamisen. Haasteena on löytää kuhunkin yhteistoi-
mintaan sopiva toimintamalli kuin myös saada osallistujat suhtautumaan toimintaan myönteisesti ja sitoutumaan aktiivisesti. (Kontio, 2010, 6–7.)

Nuorisopolitiikka on noussut politiikan keskiöön 2000-luvulla. Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä on sittemmin käsitelty laaja-alaisesti hallituksen politiikkaohjelmissa siten, että ne kattavat lähes kaikkien ministeriöiden toimialat. Suurelta osin uudenlainen suhtautuminen lapsi- ja nuorisopolitiikkaan liittyy huoleen työvoiman riittävydestä ja niin sanotusta kestävyysva-
jeesta, jonka mukaan tärkeää on saada jokainen nuori mukaan työ- ja yhteis-
kuntaelämään. Lähtökohtana lapsi- ja nuorisopolitiikassa on pidettävä kuitenkin hyvän elämän edellytysten luomista kaikille nuorille. Keskeinen uusi menetelmä lasten ja nuorten tukemisessa on monialainen yhteistyö ja sen kehittä-
minen kunnissa. (Aaltonen 2011, 15.) Nuoria koskeva aktivointipolitiikka ja syrjäytymiskeskustelu ovat myös taustoittaneet 2000-luvun alkupuolella käyn-
nistettyjä valtakunnallisia hankkeita, joita olivat Nuorten kuntoutuskokeilu (2001), Nuorten osallisuushanke (2002) ja Varpu-hanke (2001). Nämä hank-
keet antoivat voimakkaan sysäyksen eri toimijatahojen yhteistyön ja hyvien käytäntöjen kehittämiseksi nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä laajalle ja systemaattiselle sosiaalipalvelujen uudistamiselle. (Perttula 2015, 15.)

3.1 Laki velvoittaa yhteistyöhön ja kehittämiseen

Nuorisolaki ja uudistus

Vuonna 2006 voimaanastuneella nuorisolailla (27.1.2006/72) on pyritty turvaamaan nuorten kasvun ja itsenäistymisen tukeminen, heidän aktiivisen kansalaisuuden ja sosiaalisen vahvistamisen edistäminen sekä nuorten kasvu- ja

elinolojen parantaminen. Laissa on säädetty kunnan vastuusta nuorisotyön ja -politiikan tehtävien hoidossa. Näihin tehtäviin kuuluvat nuorten kasvatuksellinen ohjaus, toimintatilat ja harrastusmahdollisuudet, tieto- ja neuvontapalvelut, nuorisoyhdistyksien ja muiden nuorisoryhmien tuki, liikunnallinen, kulttuurinen, kansainvälinen ja monikulttuurinen nuorisotoiminta, nuorten ympäristökasvatus sekä tarvittaessa nuorten työpajapalvelut ja muut paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivat toimintamuodot. Lain mukaan nuorisotyötä ja -politiikkaa tulee toteuttaa moniammatillisena yhteistyönä paikallisten viranomaisten sekä yhteistyönä nuorten, nuorisoyhdistysten ja muiden nuorisotyötä tekevien järjestöjen kanssa. Nuorten oma osallistuminen paikallisen ja alueellisen nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn sekä heidän kuulemisensa heitä koskevissa asioissa on pyritty varmistamaan tässä laissa. Nuorisolakia täydennettiin vuonna 2010 muun muassa maininnoilla monialaisesta yhteistyöstä ja etsivästä nuorisotyöstä. Tuolloin lakiin kirjattiin kunnan velvollisuus perustaa nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, jonka tehtävänä on kehittää paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanoa. Etsivään nuorisotyöhön liittyen lakiin kirjattiin etsivän nuorisotyön tehtävät ja tavoitteet. (Laki nuorisolain muuttamisesta 20.8.2010/693.)

Nuorisolakia ollaan parhaillaan uudistamassa ja tavoitteena on, että uusi nuorisolaki tulisi voimaan vuoden 2016 alusta. Lakiuudistuksen ajankohta on mahdollistanut ja edellyttänytkin laaja-alaisen osallistumisen ja keskustelun sekä uuden tavan kerätä kaikkien toimijoiden näkemystä nuorisolain uudesta sisällöstä. Nuorisolain uudistamisella edistetään koko nuorisotyön järjestelmän rakennemuutosta. Tavoitteena on turvata nuorten palvelut ajantasaistamalla nuorisolain sisältöä vastaamaan nuorisotyön ja -toimen tämänhetkisiä ja tulevaisuuden tarpeita. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Esitys uudeksi laiksi lisäisi kunnan mahdollisuuksia toteuttaa nuorisotyötä ja -politiikkaa haluamallaan tavalla ja ottaa aiempaa paremmin huomioon myös paikalliset olosuhteet. Laissa ei enää säädettäisi monialaisen yhteistyöverkoston kokoonpanosta vaan kunta voisi koota verkoston paikallisen tarpeen mukaan. Yhdeksi keskeiseksi osaksi lain kokonaisuutta on nostettu nuorten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toiminnallinen edistäminen. Nuorten osallisuuden edistäminen on huomioon otettu useassa lain säännöksessä. Etsivää nuorisotyötä koskevilla lakimuutoksilla ehkäistäisiin nykyistä paremmin nuorten syrjäytymistä, koska niillä mahdollistetaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten

tavoittaminen nykyistä aikaisemmassa vaiheessa. Lakiesitykseen sisältyvässä 12. §:ssä tarkoitettu viranomaisten yhteistyötä varten ylläpidettävä rekisteri suojuvoittaisi ilmoituksen tekemistä etsivälle nuorisotyölle ja edistäisi viranomaisten välistä yhteistyötä. Suojatussa ympäristössä toimiva rekisteri mahdollistaisi nuoren yhteys- ja yksilöintitietojen turvallisen siirtämisen samalla kun se toisi yhteen eri toimialojen viranomaiset, joilla sama nuori on asiakkaana. Rekisteriin voisivat tehdä ilmoituksen myös muut kuin viranomaiset, mikä myös osaltaan edistäisi etsivän nuorisotyön tiedonsaantia tukea tarvitsevasta nuoresta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

Sosiaalihuoltolain uudistus

Uudessa sosiaalihuoltolaissa nuorten hyvinvointiin liittyen voimaan astui vuoden 2015 huhtikuun alussa muun muassa niin sanottu nuorisopalvelutakuu, joka pitää sisällään asiakkaiden tehokkaan ohjaamisen ja neuvonnan palvelujen piiriin, omatyöntekijän sekä tarpeen mukaisen tehostetun eri sektoreiden tuen siihen asti, että nuori saavuttaa tavoitteensa eikä enää tarvitse sosiaalihuollon tukea. Yksittäisten projektien sijaan tuki muodostaa jatkumon, jossa tuki räätälöidään nuoren tarpeiden mukaisesti ja toiminta toteutetaan yhteistyössä nuorisotoimen, terveystoimen, opetustoimen, työ- ja elinkeinohallinnon sekä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. (Uotinen & Porko 2015, 13.)

STM:n erityisasiantuntija Virva Juurikkala (2015) toteaa nuorten elämänhallinnallisen tuen nousevan uuden sosiaalihuoltolain myötä paljon isompaan rooliin. Lakiuudistus velvoittaa eri sektorit hakemaan toisiltaan apua palvelujen kartoittamiseen ja niiden järjestämiseen. Yhteistyön tekemisen velvoite on sisällytetty myös terveydenhuollon lainsäädäntöön. Konkreettisesti yhteistyö tarkoittaa sitä, että asiakkaalle haetaan aktiivisesti hänen tilanteeseensa sopivia palveluja ja autetaan hänet vaikka kädestä pitäen palvelujen piiriin. Myös mielenterveys- ja päihdetyö on nyt ensi kertaa nostettu lainsäädännössä näkyväksi osaksi sosiaalipalveluja. Yksi isoimpia uudistuksia laissa on sosiaalinen kuntoutus, mikä lainsäädännössä yhdistää kaikki palvelut, erilaiset ryhmäpalvelut, yksilöllisen tuen ja kuntoutustarpeitten kartoittamisen yhdeksi kokonaisuudeksi. Sosiaalinen kuntoutus on Juurikkalan (2015) mukaan vastaus myös syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilanteen parantamiseen. Kunnilta edellytetään nyt panostuksia erityisesti nuorten sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kehittämiseen. Kuntien odotetaan palkkaavan osaavaa henkilökuntaa heidän

kanssaan tehtävään työhön ja tähän on lain toimeenpanossa varattu myös rahaa osana kuntien valtionosuutta.

Opiskelijahuoltolain uudistus

Viime vuoden elokuusta voimaan astunut uusi laki oppilas- ja opiskelijahuollosta (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287) kattaa oppilas- ja opiskeluhuollon palvelut esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen. Uusi laki lisäsi kuntien velvollisuuksia erityisesti lukiolaisten ja ammatillisten oppilaitosten ja niiden opiskelijoiden palvelujen järjestämisessä. Uudessa laissa on säädetty tuen painopisteestä ennaltaehkäisyyn, nuoren osallisuuden lisäämisestä ja monialaisen yhteistyön lisäämisestä. Laki edellyttää muun muassa opetuksen ja koulutuksen järjestäjäkohtaista opiskeluhuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaavan monialaisen opiskeluhuollon ohjausryhmän perustamista.

3.2 Nuorisotakuu

Viimeaikaisista nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvistä toimenpiteistä merkittävimpanä voidaan varmaankin pitää Kataisen hallitusohjelmassa toteutettavaksi sovittua nuorten yhteiskuntatakuuta, jota vuoden 2013 alusta lähtien on virallisesti kutsuttu nimellä nuorisotakuu. Nuorisotakuuta toimeenpantaessa työryhmä kohdensi hallituksen myöntämän määrärahan koulutukseen, nuorisotyöhön ja nuorten työllistymiseen. Vuoden 2013 alusta toimeenpannun nuorisotakuun tarkoituksena oli taata jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. (Savolainen, Virnes, Hilpinen & Palola 2015, 13, 15.)

Koulutuksen osalta nuorisotakuuseen sisältyi koulutustakuu ja nuorten aikuisten osaamisohjelma. Koulutustakuun tarkoituksena oli taata jokaiselle peruskoulun päättäneelle jatkomahtollisuus lukioissa, ammatillisessa koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. Toimenpide toteutettiin lisäämällä ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja ja vaihtoehtoja sekä uudistamalla työssäoppimis- ja oppisopimuskäytäntöjä. Nuorten aikuisten osaamisohjelmalla eli NAO-koulutuksella oli tarkoitus

taata 20–29-vuotiaiden, pelkän peruskoulun varassa oleville nuorille mahdollisuus suorittaa ammatti- tai erikoisammattitutkinto tai ammatillinen perustutkinto. Ohjelmaa toteuttavat oppilaitokset ovat räätälöineet NAO-koulutuksia panostamalla toimintaan, jossa opiskelijoita haetaan alueellisten yhteistyöverkostojen kanssa. (Savolainen ym. 2015, 15, 20, 22.)

Useassa kunnassa nuorisolain edellyttämällä nuorten ohjaus- ja palveluverkostoilla on tärkeä rooli nuorisotakuun toteuttamisessa. Ohjaus- ja palveluverkoston kuuluvat edustajat nuoriso-, opetus-, sosiaali- ja terveystoimesta sekä työ- ja poliisihallinnosta. Verkoston tehtävänä on nuorille suunnattujen palvelujen keskinäisen toimivuuden ja vaikuttamisen parantamiseksi koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista, arvioida nuorten tilannetta, edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamista ja vaikuttavuutta, suunnitella ja tehostaa yhteisiä menettelytapoja nuorten palveluihin ohjautumiseksi ja tarvittaessa palvelusta toiseen siirtymiseksi sekä edistää nuorten palveluiden järjestämiseen liittyvän tietojen vaihdon sujuvuutta suunnittelemalla yhteisiä menettelytapoja viranomaisten kesken. Ohjaus- ja palveluverkostojen kehittämien hyvien käytäntöjen levittämisestä, monialaisesta yhteistyöstä ja alueellisesta koulutuksesta vastaavat aluehallintovirastojen nuorisotoimet. (Savolainen ym. 2015, 25–26.)

Yhtenä nuorisotakuun toimenpiteenä oli laajentaa etsivä nuorisotyö kattamaan koko maa sekä yhteistyön lisääminen ja menetelmien yhteensovittaminen puolustusvoimien Aikalisä-toiminnan kanssa kuin myös työpajatoiminnan kattavuuden parantaminen, laadun kehittäminen ja niiden yhteistyön lisääminen oppilaitosten kanssa. (Savolainen ym. 2015, 26–27.)

Nuorten työllisyyden edistämisen toimenpiteitä nuorisotakuussa olivat TE-toimistojen ammatinvalinta- ja uraohjauksen vahvistaminen, alueellisten ohjaus- ja neuvontapalveluiden koordinointi ja vastuuhenkilöiden nimeäminen sekä alueellisten elinikäisen ohjauksen ohjaus- ja työryhmät eli ELO-ryhmien perustaminen. Näiden ohella lisättiin myös maahanmuuttajanuorten työvoimapolitiittisia koulutuksia sekä muita lisä- ja täydennyskoulutuksia. Muita toimenpiteitä olivat työharjoittelukäytännön parantaminen, yrittäjien kannustaminen nuorten palkkaamiseen Sanssi-kortilla, työhönvalmennuksen järjestäminen sekä uusien yrittämisen ja yrittäjyyden edistämisen muotojen tukeminen ja kehittämi-

nen koulutuksen, neuvonnan ja starttirahan avulla. Myös ammatilliseen kuntoutukseen pääsemisen ja osallistumisen edellytyksiä parannettiin. Uudistuksella mahdollistettiin se, että ammatillisella kuntoutuksella voidaan tarttua ja vaikuttaa nuoren tilannetta haittaaviin tekijöihin, jotka ovat vaikuttaneet esimerkiksi aiemmin opiskelupaikan saamiseen tai opintojen keskeytykseen. (Savolainen ym. 2015, 28–36.)

3.3 Uusia yhteistyön malleja

Nuorisotakuutyöryhmän loppuraportissaan esittelemiä uusia yhteistyönmalleja ovat Valtiovarainministeriön nuorisotakuu-kuntakokeilu vuosina 2015–2016 sekä Ohjaamo-malli. Kuntakokeilun tarkoituksena on auttaa toteuttamaan toimivia asiakaslähtöisiä prosesseja sekä edistää kunnallisten ja työ- ja elinkeinohallinnon viranomaisten yhteistoimintaa ja tiedonkulkua tiivistämällä kunnan ja TE-hallinnon yhteistyötä. (Savolainen ym. 2015, 52.)

Muita matalan kynnyksen toimintamalleja on viime vuosina tuotettu lukuisissa muissa hankkeissa ympäri Suomea. Hyviä esimerkkejä nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisemisessä ovat myös Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos-toimintamalli ja Sitran Tajua Mut! -toimintamalli (Ervamaa, Haahkola, Illi, Markkola, Tukiainen & Suomalainen 2014, 4).

3.3.1 Ohjaamo-malli

Ohjaamo-mallin tavoitteena on rakentaa monialaisesti tietoa, neuvontaa, ohjausta ja tukea tarjoava, eri hallinnonalojen peruspalveluista ja laajasta yhteistyöverkostosta koostuva matalan kynnyksen palvelupiste alle 30-vuotiaille nuorille. Toimintamallilla pyritään kannustamaan ja helpottamaan nuoria ottamaan yhteyttä oman tilanteensa selvittämiseksi myös ilman lähettävää tahoa. Mallilla pyritään nuoren kokonaisvaltaiseen tukemiseen ja sen tarjoama ohjaus ja tuki voi sisältää monia vaiheita aina sosiaalisesta kuntoutuksesta, terveyspalveluista ym. kouluttautumisen tai työllistymisen tukemiseen saakka riippuen nuoren yksilöllisestä tilanteesta ja tarpeista. Palvelumallina Ohjaamo tehostaa ja yksinkertaistaa nuorten palvelua ja karsii päällekkäistä toimintaa. (Savolainen ym. 2015, 52–53.)

Valtakunnallisesta ESR-hausta rahoitusta saaneet 14 Ohjaamo-hanketta ovat käynnistyneet maaliskuun 2015 alusta ja ESR-aluerahoituksen tuella Ohjaamo-toimintaa ollaan käynnistämässä eri puolilla Suomea. Syksyyn mennessä Ohjaamo-toiminta on käynnistynyt jo lähes 30 paikkakunnalla, ja toiminta ulottuu yli 80 kunnan alueelle. Kouvola on ollut yksi kuntakokeiluun kuuluvista kunnista, jonka myötä Kouvolan Ohjaamo-hanke käynnistyi ensimmäisten joukossa maaliskuun 2015 alussa. (Keski-Suomen ELY-keskus 2015.)

3.3.2 Muita matalan kynnyksen pilotteja

Sitran Hollannista hakemalla Tajua mut! -toimintamallilla on pyritty vastaamaan kansalliseen tarpeeseen kehittää varhaisen vaiheen moniammatillista yhteistyötä ja tiedonvaihtoa lasten, nuorten ja perheiden tukemisessa. Mallissa nuorten syrjäytymistä ehkäistään mahdollistamalla paikallisten viranomaisten ja toimijoiden yhteistyö. Tajua mut! -toimintamallia on kehitelty Mikkelissä, Espoossa ja Keravalla. Mikkelissä vakinaisti toimintamallin vuoden 2015 alusta. Toimintamallin ensimmäinen vaihe on ns. liputtamisprosessi, jonka avulla nuorten kanssa toimivat ammattilaiset saavat yhteyden toisiinsa nykyistä varhaisemmin. Ennen liputtamista keskustellaan aina nuoren ja mahdollisesti hänen huoltajansa kanssa. Toisessa vaiheessa ammattilaiset, kuten viranomaiset ja kolmas sektori, toimivat yhdessä nuoren auttamiseksi tämän olleessa kaiken keskiössä. Toimintamalli kokonaisuudessaan helpottaa ammattilaisten yhteydenpitoa ja tukee varhaisen puuttumisen käytäntöjä. Liputustoimintamalli ei korvaa jo olemassa olevia auttamiskeinoja, vaan tulee niiden rinnalle erityisesti tukemaan ammattilaisten yhteistyön vahvistumista. (Sitra 2015.)

Yksi nuorten matalan kynnyksen toimintamalleista on Helsingin Diakonissalaitoksen, Itä-Suomen yliopiston sekä Diakonia-ammattikorkeakoulun Vamos-hankkeessa tuotettu Vamos-palvelumalli (Alanen, Kainulainen & Saari 2014, 4). Nykyisin osana Helsingin Diakonissalaitoksen toimintaa järjestetty Vamos-palvelukokonaisuus on 16–29-vuotiaille helsinkiläisille ja espoolaisille nuorille suunnattua toimintaa, jonka tarkoituksena on vahvistaa nuoren omia voimavaroja ja vahvuuksia sekä tukea nuorta kiinnittymään yksilöllisesti arvioituun ja suunniteltuun jatkolopkuun. Pää tavoitteena on löytää nuorelle tie koulutuk-

seen tai työelämään. Nuorille vapaaehtoinen ja nuorten tarpeisiin kehitetty toimintamalli on koonnut saman katon alle matalan kynnyksen palvelukokonaisuuden useampaan eri toimipisteeseen. Nuorille tarjotaan suunnitelmallista pienin askelin etenevää palvelu- ja uraohjausta sekä alkuvaiheen valmennusta. Nuoren työ- ja toimintakykyä tukeva palvelukokonaisuus tarjoaa joustavan ja katkeamattoman palvelun nuorelle. (Helsingin Diakonissalaitos 2015a.) Nuorten syrjäytymistä tehokkaasti vähentävä Vamos-palvelumalli on laajentunut pääkaupunkiseudulta Kuopioon, jossa toiminta käynnistyi marraskuussa 2014 (Hodju 2014). Vuodenvaihteessa Vamos-toiminta käynnistyi myös Turussa, jossa tiivistä yhteistyötä tehdään Turun Ohjaamon kanssa samoissa tiloissa (Helsingin Diakonissalaitos 2015b; Turku 2015).

3.4 Nuorten osallisuus kehittämistoiminnassa

Asiakkaiden osallistuminen paitsi itse palveluun, myös niiden kehittämiseen on yhä enemmän myös tutkimusten kiinnostuksen kohteena. Asiakslähtöisessä ajattelussa on tärkeää organisoida palvelut asiakkaan tarpeista lähtien, ei ainoastaan asiakasta varten vaan yhdessä asiakkaan kanssa. Tällöin palvelujen tuottaminen vaatii käyttäjien osallistumista kehittämistoimintaan. Pelkkä käyttäjiltä kysyminen ei riitä asiakslähtöisten palvelukokonaisuuksien kehittämiseen, vaan asiakas on otettava mukaan kehittämisprosessiin, jossa kehittämisen peruselementtinä on vuorovaikutuksellisuus. (Virtanen, Suoheimo, Lamminmäki, Ahonen & Suokas 2011, 36.) Nuorisotutkimuksellisen kiinnostuksen kohteena ovat jo pitkään olleet nuorten osallisuus ja vaikuttaminen esimerkiksi kuntapalvelujen arviointiin, ja nuorten kokemustiedon tarve on tunnistettu. Erityisesti päihdepalvelujen ja lastensuojelun kentillä kokemustiedon arvostamisen myötä ammattilaistyötä tukevana toimintamallina on esiin noussut myös kokemusasiantuntijuus. Julkisuudessa vaikuttaisi olevan runsaasti kysyntää myös ”syrjäytyneen” nuoren kokemuksille ja kokemusasiantuntijudelle. (Aaltonen ym. 2015, 10.)

Sosiaalipalvelujen kehittämistä ja tutkimista yhteistyössä asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa on kokeiltu pääkaupunkiseudun lastensuojelussa ja aikuisosiaalityössä. Tavoitteena oli antaa asiakkaille ääni ja mahdollisuus osallistua kehittämiseen ja sosiaalityön raportointiin, mutta samalla myös havaittiin, että asiakkaat voimaantuivat saadessaan mahdollisuuden tulla kuulluksi ja

päästessään vaikuttamaan omilla kokemuksillaan. Näiden kokeilujen myötä perinteisiä sosiaalityön tekemisen tapoja on pyritty uudistamaan asiakkaita enemmän osallistaviksi ja samalla voimauttaviksi mallintamalla käytäntö yhteistutkimisen menetelmäksi ja levittämällä sitä sekä lastensuojeluun että aikuissosiaalityöhön Soccan Heikki Waris -instituutissa vuosina 2012–2013 käynnissä olleessa hankkeessa. (Palsanen 2013, 3.)

Osana hanketta yhteistutkimisen menetelmää käytettiin Nuorten kehittäjien ryhmässä, jossa lastensuojelunuooret pääsivät kokemusasiantuntijoina kehittämään lastensuojelupalveluita yhdessä ammattilaisten ja tutkijoiden kanssa. Lastensuojelupalveluihin liittyvien asioiden lisäksi ryhmissä käsiteltiin myös koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä ja hyvän lastensuojelun työntekijän ominaisuuksia. Ryhmätoiminnan lisäksi nuoret ovat olleet edustettuina erilaisissa koulutus- ym. tilaisuuksissa ja tehneet vierailuja ministeriöitä myöten. Nuoret ovat kokeneet ryhmätoiminnan parantaneen heidän hyvinvointiaan, mutta tärkeintä heidän mielestään on ollut päästä vaikuttamaan lastensuojelun kehittämiseen, aikuisten asenteisiin ja opiskelijoiden opetukseen. Työntekijät ovat puolestaan kokeneet kehittyneensä ammatillisesti valtavasti nuorten kanssa työskennellessään ja heidän työssä jaksamisensa on lisääntynyt. (Socca 2015.)

3.5 Nuorten palvelut ja kehittäminen Kouvolassa

Kouvolan kaupunkistrategiaan on linjattu mm. asiakkaiden tarpeiden huomiointaminen kehittämällä systemaattisia asiakkaan kuulemista ja osallistumista tukevia menetelmiä sekä toimintakulttuuria asiakasryhmiä paremmin ymmärtäväksi, asiakastyytyväisyyden ja palvelukokemuksen parantaminen sekä resurssien kohdentaminen ennaltaehkäisyyn. Strategiaan on kirjattu myös nuorisotakuun toteuttaminen, jonka yhteydessä todetaan toimintavoissa siirryttävän yksipuolisesta virkamiestoiminnasta sellaiseen toimintatapaan, jossa kansalaisyhteiskunnan toimijat osallistuvat aktiivisesti yhteistä hyvinvointia lisäävän toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Kouvola 2013, 18.)

Nuorten osallisuuden edistäminen ja painottaminen ennaltaehkäiseviin toimiin näkyy myös kaupungin syksyllä 2014 päivitetystä lasten ja nuorten hyvinvoin-

tisuunnitelmassa. Edellistä suunnitelmaa arvioidessaan lasten ja nuorten monialainen ohjausryhmä totesi muun muassa, että nuorisotakuun vaatimukset on huomioitava jatkossa keskeisenä kokonaisuutena, monialaisen tuen räätälöintiä aikaistettava, painopistettä siirrettävä ennaltaehkäiseviin palveluihin ja matalan kynnyksen apuun sekä nuorten osallisuuden palvelujen suunnitteluun parantaminen. Haasteena jokapäiväisessä työssä todettiin lasten ja nuorten osallisuuden huomioimiseen liittyvä yleinen asenne- tai osaamisongelma. Raportin mukaan tätä leimaa pinnallisuus ja näennäisyys, asia koetaan vain velvoitteeksi eikä sen mahdollisuuksia täysin ymmärretä. Hyvinvointisuunnitelman mukaan lasten ja nuorten palveluja kehitettäessä on otettava paremmin huomioon monialainen yhteistyön toimivuus ja tiedonkulku, ennaltaehkäisy ja tuen tarpeen tunnistaminen sekä palveluiden kehittäminen asiakas- eikä pelkästään tuottajanäkökulmasta. (Kouvola 2014, 7–10.)

Kouvolassa on Kouvolan Ohjaamo -hankkeen keräämän tiedon mukaan meillä myös lukuisia muita kolmannen sektorin hallinnoimia hankkeita, jotka tarjoavat apua ja tietoa nuorille mm. työllistymiseen, opiskeluun, harrastuksen löytämiseen, vapaaehtoistoimintaan, yrittäjyyteen ja raha-asioiden hoitoon (Kouvola 2015a).

3.5.1 Kouvolan nuorten palvelujärjestelmä

Kouvolan kaupungin nuorisopalvelut järjestävät nuorille kasvua tukevaa toimintaa, joka osaltaan täydentää kodin ja koulun kasvatustehtävää. Nuorisopalveluita ovat osallistava-, yhteisöllinen- ja kohdennettu nuorisotyö sekä OTE nuorten työpajatoiminta. Osallistavan nuorisotyön piiriin kuuluvat nuorisovaltuuston toiminta, järjestöyhteistyö sekä nuorten tieto- ja neuvontapalvelut Kouvolan kaupungin verkkosivuilla. Palveluita tarjotaan alle 29-vuotiaille nuorille. Nuorten tieto- ja neuvontatyö on ennaltaehkäisevää nuorisotyötä, joka tavoitteellisesti ja kasvatustavustavasti tarjoaa ammattitaitoista tietoa, ohjausta ja neuvontaa erilaisissa nuorten elämään liittyvissä kysymyksissä ja tilanteissa nuorille, nuorten vanhemmille ja nuorten kanssa työskenteleville. Yhteisöllinen nuorisotyö tarjoaa kouvoolalaisille nuorille mahdollisuuden osallistua monipuoliseen, omaehtoiseen ja ohjattuun toimintaan aikuisen kanssa. Kohdennettua nuorisotyötä tehdään Motiimissa, ja se pitää sisällään ehkäisevää päihdetyötä, erityisnuorisotyötä ja etsivää nuorisotyötä. Motiimista saa apua esimerkiksi

12–18-vuotiaiden päihde-, koulunkäynti- ym. ongelmiin. Etsivän nuorisotyön tarkoituksena on tavoittaa 16–25-vuotiaat nuoret, jotka ovat työn ja koulutuksen ulkopuolella tai vaarassa jäädä niiden ulkopuolelle. OTE Nuorten työpajat kuuluvat Kouvolan kaupungin sivistyksen toimialan nuorisopalveluihin. Työpajatoimintaa järjestetään kolmessa pisteessä: Spiraali Myllykoskella, Sinko Koriolla ja Tikki Kouvolassa. Työpajoilla työskentelee 17–28-vuotiaita nuoria, ja niihin hakeudutaan Kouvolan seudun työ- ja elinkeinotoimiston tai etsivän työn kautta. (Nuorten Kouvola 2015a.)

Aikuissosiaalityössä selvitetään ja autetaan etsimään ratkaisuvaihtoehtoja asiakkaiden sosiaalisissa ja taloudellisissa ongelmissa sekä elämäntilanteiden muutoksissa ja kriiseissä. Kesäkuusta 2014 lähtien 18–64-vuotiaiden uusien asiakkaiden ohjaus ja neuvonta, tilanearviot, palvelutarpeen arvioinnit ja kiireellinen sosiaalityö on hoidettu ns. OVI-tiimissä (Ohjaus, Vastaanotto, Informointi), jonka ajanvarauksella toimiva vastaanotto sijaitsee kaupungintalolla. Vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tyypillisin taloudellinen tukimuoto sosiaalitoimen puolelta on toimeentulotuki. Myös toimeentulotukiasiat käsitellään OVI-tiimissä. Tarvittaessa asiakas ohjataan edelleen suunnitelmallisen palvelun pariin. (Kouvola 2015b.)

Jälkihuollon piiriin kuuluvat pääsääntöisesti 18–21-vuotiaat nuoret. Jälkihuollossa olevien alaikäisten asioiden hoito kuuluu sijaishuollolle ja lastensuojelun avopalveluihin. Jälkihuollon asiakkuuteen siirrytään suunnitelmallisesti sijaishuollosta tai lastensuojelun avopalveluista. Jälkihuollon tavoitteena on tukea nuorta itsenäiseen elämään ja arjessa selviytymiseen. Nuoren tuen tarve sekä mahdolliset asumiseen, toimeentuloon ja opiskeluun liittyvät tukitoimet määritellään nuoren kanssa laadittavassa jälkihuoltosuunnitelmassa. Jälkihuollon sosiaalityö on ohjausta ja neuvontaa, jota antavat jälkihuollon sosiaalityöntekijät sekä sosiaaliohjaajat. (Kouvola 2015c.)

Apua mielenterveysongelmiin 13–17-vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen tarjoaa Kouvolan nuorisopsykiatrian poliklinikka, jonka hoitoon pääsee läheteellä. Kiireellisissä tapauksissa palveluja voi virka-aikana tiedustella puhelimitse ilman lähetettä kriisityöryhmältä, tehtävänä on tarjota nuorelle ja hänen läheisilleen nopeaa psyykkisen tilan arviointia, joko kotona tai esimerkiksi koulussa nuoren ja lähiverkoston tukena (Kouvola 2012, 15). Nuorisopsykiatrian

avohoidon yksiköiden toiminta on moniammatillisista. Työmuotoja ovat yksilöterapia, perhe- ja verkostotyö, perheterapia, kotikäynnit, toimintamahdollisuuksien arviot, psykologiset tutkimukset, toimintaterapia, ryhmähoito, konsultaatio-, koulutus- ja työnohjausyhteistyö perustason toimijoiden kanssa sekä lääkehoito. (Carea 2015.) Aikuisväestön mielenterveyspalvelut tuotetaan ensisijaisesti kaupungin terveysasemalla. Erityistason palvelujen tuottaminen ja järjestäminen 18 vuotta täyttäneille sekä konsultaatio- ja koulutuspalvelujen antaminen perustasolla kuuluvat aikuispsykiatrian tehtäviin. Erikoistason aikuispsykiatrian avopalveluiden poliklinikan toimintayksiköitä ovat tutkimusyksikkö, hoito- ja kuntoutusyksikkö sekä ryhmätoimintayksikkö. (Kouvola 2015d.)

Päihdepalveluja Kouvolaan tuotetaan osana aikuisväestön sosiaalipalveluja. Neuvontaa ja ohjausta päihdepalveluista saa OVI-tiimistä, missä palvelun tarve arvioidaan. Katkaisuhoidon voi hakeutua Kouvolaan A-klinikan kautta. Päihdehuollon laitostuntoutuksesta päättää johtava sosiaalityöntekijä. Omassa tai läheisen päihteidenkäyttöön liittyvissä asioissa voi ottaa yhteyttä suoraan myös terveysasemalle. (Kouvola 2015e.) Kouvolaan kaupungin päihdehoitolain mukaiset palvelut tuottaa A-klinikkasäätiö/Kouvolaan A-klinikkatoimi (A-klinikkasäätiö 2015). Nuorten päihdepalvelut perustuvat Kouvolaan kaupungin, Kouvolaan A-klinikkasäätiön ym. tahon edustajista koostuneen monialaisen työryhmän työskentelyyn, jonka myötä Kouvolaan on palkattu nuorille oma päihdetyöntekijä ja laadittu yhteistyössä ”Mallista teoksi – Nuorten päihdetyö Kouvolaan -toimintamalli”. Nuorten päihdetyöntekijä toimii Kouvolaan A-klinikkatoimen yksikössä. (Kouvola 2012, 3, 6.) Kouvolaan A-klinikka on polikliininen avohoitopaikka, jossa hoidetaan vapaaehtoisesti hoitoon hakeutuvia tai hoitoon ohjattuja päihderiippuvaisia ja heidän läheisiään. Toimintaa ja keskusteluryhmiä järjestävien päiväkeskuksien lisäksi Kouvolaan sijaitsevat opioidiriippuvaisille hoitoa antava K-klinikka, suonensisäisiä huumeita käyttäville tarkoitettu terveysneuvontapiste Vinkki, riippuvuushoitoa tarjoava kuntoutuvien avokuntoutusyksikkö, hoitosuhteessa olevien asiakkaiden tukiasunot sekä ympärivuorokautista hoitoa ja kuntoutusta tarjoavat selviämisyksikkö, katkaisuhoidon yksikkö ja huumevieroitusyksikkö. (Nuorten Kouvola 2015b.)

Perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa lakisääteisesti järjestettävän opiskeluhoiton keskeisiä osatoimintoja ovat kouluterveydenhuolto, kuraattori- ja psykologitoiminta sekä opetuksen järjestäjän hyväksynnän opetus-

suunnitelman mukainen opiskeluhoito. Kyse on usean hallinnonalan toiminnallisesta kokonaisuudesta, jonka tavoitteena on luoda turvallinen oppimis- ja kouluympäristö sekä huolehtia oppilaiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. (Kumpulainen 2014, 12.)

Seurakunnan diakoniatyöstä nuoret voivat saada esimerkiksi keskusteluapua yksinäisyyteen tai ahdistukseen liittyvissä asioissa sekä apua päihdeongelmiin ja taloudelliseen hätään (Kouvolan seurakunta 2015).

Kela tarjoaa ammatillisia kuntoutuspalveluja nuoren työ- ja ansiokyvyn tukemiseksi tai parantamiseksi taikka työkyvyttömyyden estämiseksi. Palveluja ovat esimerkiksi työkokeilu, koulutuskokeilu, työhönvalmennus ja ammatilliset kuntoutuskurssit. Kuntoutuksella turvataan työelämässä pysyminen tai sinne siirtyminen, työhön paluu tai opintojen edistyminen. Nuori voi saada myös yksilöllisiä kuntoutusjaksoja kuntoutuslaitoksessa. (Kela 2015.)

TE-palvelujen tehtävänä on edistää alle 30-vuotiaiden vastavalmistuneiden nuorten työllistymistä ja tarjota työllistymistä edistäviä palveluja alle 25-vuotiaille ilman peruskoulun tai lukion jälkeistä ammattitutkintoa oleville nuorille. Työllistymistä edistäviä palveluja ovat mm. työnhaku- ja uravalmennus, koulutus- ja työkokeilu, työvoimakoulutus, kotoutumistuella tuettu maahanmuuttajan omaehtoinen opiskelu, työttömyysetuudella tuettu omaehtoinen opiskelu sekä kuntouttava työtoiminta. (TE-palvelut 2015a; TE-palvelut 2015b.)

Määräaikaista erityispalvelua vaikeasti työllistyville asiakkaille tarjoaa Kouvolan työvoiman palvelukeskus, joka on TE-toimiston, Kouvolan kaupungin, litin kunnan, Kelan ja palveluntuottajien muodostama asiantuntija- ja palveluverkosto. Ajanvarauksella toimiviin elämänhallintaa ja työllistymistä tukeviin kuntouttaviin ja aktivoiviin palveluihin pääsee joko TE-toimiston tai sosiaalitoimen lähetteellä. Asiakkaan tukena työskentelevät TE-palvelujen asiantuntija, sosiaalityöntekijät, palveluohjaajat, psykologi sekä terveydenhoitaja. Asiakkaan tilanne arvioidaan kokonaisvaltaisesti yhdessä tarvittavien verkostokumppaneiden kanssa, ja tämän pohjalta hänelle tehdään yksilöllinen työllistymistä tai kuntoutumista edistävä suunnitelma. Asiakkaalle suunnitelman pohjalta tarjottavia tukitoimia ovat työ- ja toimintakyvyn arviointi, sosiaalinen ja ammatillinen kuntouttaminen sekä yksilölliset työllistymistä edistävät tukipalvelut, kuten yksilö- tai työhönvalmennus tai ohjaus muiden palveluntuottajien tarpeelliseksi

arvioituihin palveluihin. Suunnitelman toteutumista tuetaan ja seurataan moniammatillisesti ja yksilöllisesti. TE-toimiston, kunnan sosiaali- ja terveystoimen sekä Kelan välinen yhteistyö ja tietojen vaihto on tärkeää asiakkaiden palvelemiseksi mahdollisimman monipuolisesti ja heidän tarpeitaan vastaavasti. (Kouvola 2015e.)

Kouvolassa nuorille palveluja tarjoaa myös Parik-säätiö, jonka työmuotoihin kuuluu kuntouttavaa työtoimintaa, työelämävalmennusta, Kelan työkokeiluja ja työkunnan arviointia. Palvelua käytetään muun muassa nuorten aikuisten mielenterveyskuntoutuksessa. (Parik 2015.) Muita nuorten parissa toimivia kolmannen sektorin toimijoita ovat myös Kymijoen Tukipuu ry ja Kouvolan Mielen avain -hanke (Kainulainen & Sohlman 2014, 8). Muita nuorten yleisesti käyttämiä palveluja ovat terveyskeskuspalvelut ja asuntotoimen palvelut.

3.5.2 Nuorten palvelujärjestelmän kehittäminen Kouvolassa

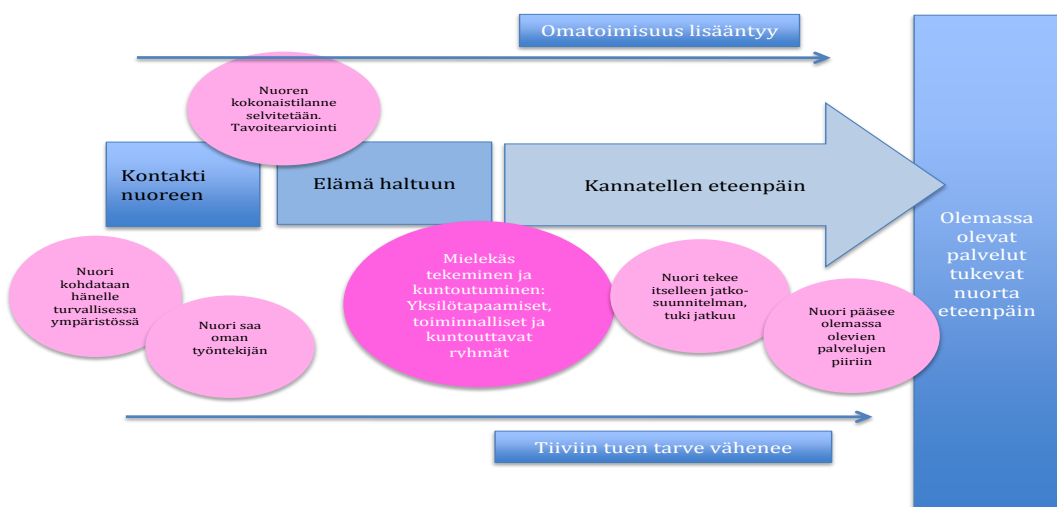
Kouvolan kaupunki on mukana valtiovarainministeriön kuntakokeilussa vuosina 2014–2016 nuorisotakuun toimintamallin kehittämisen osalta (Valtiovarainministeriö 2014). Kokeilun tavoitteena on rakentaa Kouvolaan toimintamalli, joka käsittää nuorisotakuun toteuttamisen kaikille 16–29-vuotiaille nuorille. Tähän päästään luomalla olemassa olevista ohjaus- ja palveluverkostoista yhteistyön kautta vakiintunutta toimintaa. Kouvolan hyvinvointipalvelujen eri tahot, kuten nuorisopalvelut, lastensuojelu, aikuissosiaalityö, työllistämisyksikkö, terveydenhuolto, työvoiman palvelukeskus, oppilaitokset ja vapaa-ajanpalvelut ovat sitoutuneet toimintamalliin. (Niemi 2014.)

Valtakunnalliseen kuntakokeiluun liittyen Kouvolan kaupungin Ohjaamo-hanke on käynnistynyt maaliskuun 2015 alussa. Ohjaamo-toimintaa on siitä lähtien kehitelty yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Laajaan yhteistyöverkostoon kuuluu viranomaistahojen, oppilaitosten ja työpajojen lisäksi esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoita, vapaaehtoistyötä tekeviä ja muita nuorten parissa toimivia tahoja. (Heimonen & Tani 2015.) Ohjaamon matalan kynnyksen palvelupiste alle 30-vuotiaille nuorille avattiin Kauppakeskus Valtarin tiloissa elokuun lopussa.

Tämän opinnäytetyön tilaaja, A-klinikkasäätiön Nuoret eteenpäin -hanke on mukana edellä mainitussa kuntakokeilussa vaikeimmassa asemassa olevien

nuorten matalan kynnyksen toimintamallin kehittämisen osalta. Hanke vuosina 2014–2015 toteutettava, A-klinikkasäätiön hallinnoima ja sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävä kehittämisshanke. Hankkeen kohderyhmänä ovat 16–29-vuotiaat vaikeimmassa asemassa olevat nuoret, joita ovat työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat, erityisesti mielenterveys-, päihde- ja muista riippuvuusongelmista kärsivät. Erityisenä kohderyhmänä ovat jälkihuollon piirissä olevat nuoret, ja toisena ryhmänä alle 30-vuotiaat, toimeentulotuen varassa elävät nuoret. (Kainulainen & Sohlman 2014, 2–3.) Hankkeen tavoitteena on rakentaa matalan kynnyksen toimintamalli, jonka avulla voidaan tavoittaa syrjässä olevia nuoria, vetää heitä mukaan erilaisiin kuntouttaviin toimintamuotoihin, kannustaa, tukea ja auttaa heitä erilaisilla toiminnallisilla ja kuntouttamispalveluilla eteenpäin sopivan väylän löytämiseksi tarvittavan tuen piiriin sekä myöhemmin koulutukseen, ammattiin ja työelämään. Toimintamalli perustuu peruspalvelujen toimintojen tehostamiseen yhteistyössä tarvittavien ja sovittavien tahojen kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, 2.)

Hankkeessa kehiteltävää toimintamallia (kuva 1) kuvataan pienin askelin etenevänä kuntouttavana ohjauksena, joka on jäsenneily hankkeen ajalle kolmeen eri vaiheeseen: 1) kontakti nuoreen – kokonaistilanteen kartoittaminen, 2) toiminnan vaihe – elämä haltuun ja 3) kannatellen eteenpäin – jatkopolku. Eri vaiheet limittyvät toisiinsa ja tukevat näin jäsenyessään toimintamallin tarpeiden, vastuiden ja hankkeen arviointia.

Kuva 1. Matalan kynnyksen toimintamalli vaikeimmassa asemassa oleville nuorille (Kainulainen & Sohlman 2014)

Toimintamallia testataan, arvioidaan ja kehitetään yhdessä nuoren ja muiden keskeisten toimijoiden kanssa. Toiminnan lähtökohtana on nuoren yksilöllinen tukeminen ja olemassa olevan palvelujärjestelmän tehostaminen. Toiminnan keskiössä on nuori, jota kannustetaan löytämään omat vahvuutensa. Kohde-ryhmän nuoret ovat mukana hankkeessa järjestettävissä työpajoissa, ja heiltä kerätään myös palautetta toiminnan vaikutusten arviointia varten. Keskeisin yhteistyökumppani on Kouvolan kaupunki eri toimialoineen (mm. lastensuojelu, aikuissosiaalityö, terveydenhuolto, työvoiman palvelukeskus, oppilaitokset, kulttuuri- ja liikuntatoimi). Yhteistyötä tehdään myös Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Carean, Mielen avain Kouvola -hankkeen, Parik-säätiön, Kymijoen Tukipuu ry:n sekä Kymenlaakson Martat ry:n kanssa. (Kainulainen & Sohlman 2014, 4–5.)

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö käynnistyi lokakuussa 2014 A-klinikkasäätiön hallinnoiman Nuoret Eteenpäin -hankkeen ammattikorkeakoululle tekemän opinnäytetyön tilauksesta. Työelämätahon kanssa käydyn keskustelun ja yhteisen suunnittelun pohjalta työssä lähdettiin etsimään ratkaisuja vaikeimmassa asemassa olevien nuorten näkökulman esille tuomiseen osana hankkeessa järjestettävää kehittämistoimintaa. Kehittämistyön suunnitelman hyväksymisen jälkeen tarvittavat tutkimusluvut ja suostumukset saatiin A-klinikkasäätiöltä, Kouvolan kaupungin hyvinvointipalvelujen aikuissosiaalityön, lastensuojelun avopalveluiden ja jälkihuollon yksiköiltä sekä kehittämistoimintaan osallistuneilta nuorilta tammikuussa 2015.

4.1 Tavoite ja tehtävä

Opinnäytetyön tavoitteena oli mahdollistaa vaikeimmassa asemassa olevien nuorten näkemysten huomioiminen ja osallisuus paikallistason palveluiden suunnittelussa Nuoret eteenpäin -hankkeessa järjestetyissä nuorten ja toimijoiden yhteisissä kehittämistyöpajoissa. Tämän opinnäytetyön tehtävänä oli kuvata ja toteuttaa nuorten osallisuutta yhteistutkimisen menetelmää sovel-

taen sekä tuottaa näiden yhteiskehittämisen työpajatapaamisten pohjalta ehdotuksia nuorten palvelujen kehittämiseksi Kouvolassa. Tavoitteen ja tehtävän pohjalta opinnäytetyöni tarkoituksena oli vastata siten kysymyksiin:

Miten yhteiskehittämisen työpajat toteutuivat?

Millaisia kehittämistarpeita ja -ehdotuksia pajoissa nousi esiin?

4.2 Lähestymistapana toimintatutkimus

Kehittämistyö oli osa toimintaa, jonka tavoitteena oli kehittää monialaista yhteistyötä nuorten tukemiseksi siten, että palvelujen käyttäjät eli nuoret ja heitä tukevat työntekijät ovat asettuneet yhdessä tasavertaisina kumppaneina tutkailemaan asioita, joihin heillä on yhteinen intressi (ks. Palsanen 2013, 8). Lähtökohtana kehittämistyössä on siten ollut toimintatutkimuksen yksi merkittävimmistä lähestymistavoista, jossa painottuvat ihmisen vapautumisen, valtautumisen ja osallistumisen ideat. Tämä teoria painottaa prosessin yhteisöllisyyttä ja demokraattisuutta tavoitteenaan kriittisten yhteisöjen luominen. Pyrkimyksenä on, että ratkaisut tehdään avoimessa ja vapaassa keskustelussa kaikkien osaisten kesken. (Heikkinen 2015, 206.)

Lähtökohtana työskentelyssä on ollut toimintatutkimukselle tyypillinen reflektiivinen ajattelu. Perinteisen filosofian mukaan refleksiivisyys tarkoittaa sitä, että ajatteleva subjekti kääntyy ajattelun kohteena olevista konkreettisista olioista eli objekteista pohtimaan itseään ajattelevana subjektina, joka tarkastelee omia uskomuksiaan, ajatustapojaan ja kokemuksiaan. Ihminen etäännyttää itsensä ja katsoo omaa toimintaansa ja ajatteluaan uudesta näkökulmasta pyrkien ymmärtämään, miksi ajattelee, niin kuin ajattelee ja miksi toimii, kuten toimii. Reflektion avulla pyritään pääsemään uudenlaiseen toiminnan ymmärtämiseen ja siten kehittämään toimintaa. (Heikkinen 2015, 211.) Tässä kehittämistyössä on ollut tärkeää saada sekä nuoret että ammattilaiset yhdessä pohtimaan vakiintuneita toimintakäytäntöjä ja miettimään, minkälaisia päämääriä ne palvelevat, ja etsimään yhdessä toimivampia ratkaisuja.

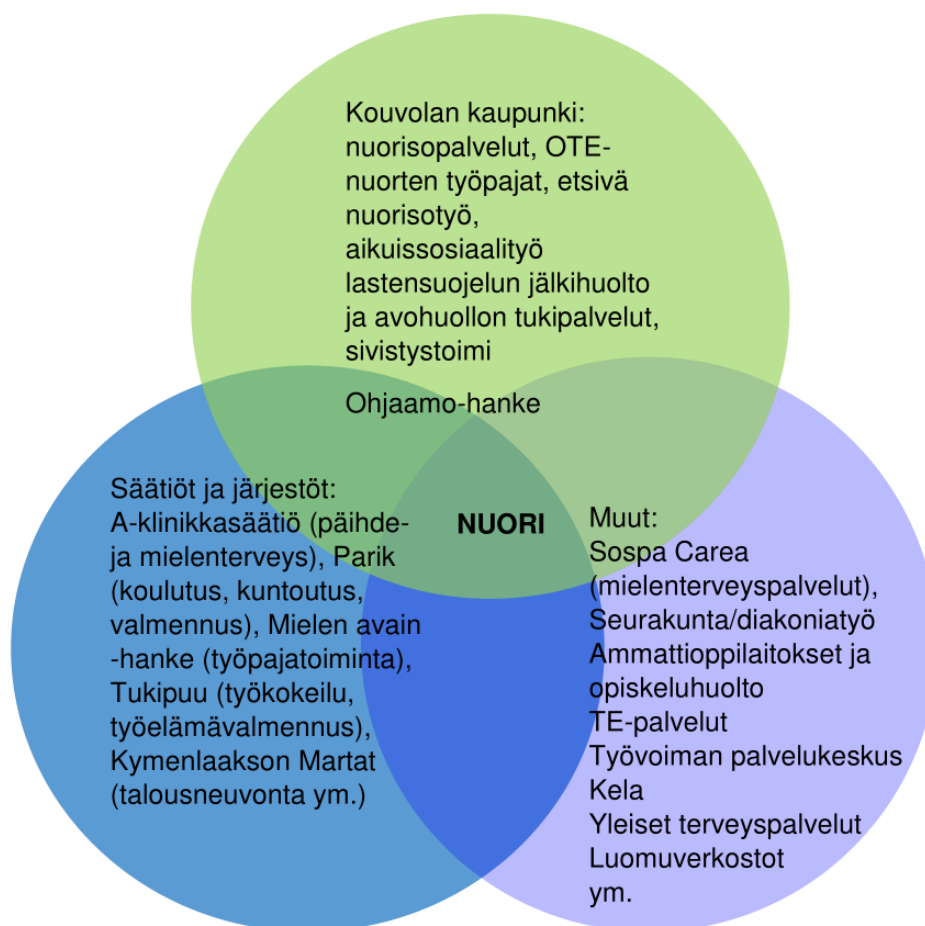
Toimintatutkimuksessa on keskeistä kehittämistoiminnan hitaasti ja nopeasti etenevät syklit, muuntautuvuus, ennakoimattomuus sekä monitasoisuus. Uutta tietoa syntyy koko ajan toiminnan edetessä. Toimintatutkimus on siis

prosessi, joka tähtää asioiden muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 26.) Toimintatutkimuksen perussykliin kuuluvat toiminnan suunnittelu, itse toiminta, toiminnan havainnointi ja reflektointi. Toinen sykli käynnistyy reflektoinnin jälkeen tarkistetulla suunnitelmalla ja sen toteutuksella ja havainnoinnilla, joita sitten taas toisen syklin lopuksi reflektoidaan. (Linturi 2003.) Reflektointi eli arviointivaihe on keskeinen solmukohta, jossa kehittymistä tapahtuu. Tavoitteena on saavuttaa jatkuva vuorovaikutuksellinen ja reflektiivinen kehittäminen. (Toikko & Rantanen 2009.)

Kehittämistyön toteutus eteni toimintatutkimuksen syklejä mukaillen sisältäen neljä sykliä. Jokainen sykli sisälsi suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin sekä reflektoinnin. Kehittämistyön menetelminä käytettiin teemahaastattelua, kyselyä, yhteistutkijuu-, aivoriihi-, learning cafe- ja muita osallistavia ryhmätyömenetelmiä sekä osallistuvaa havainnointia. Ensimmäinen sykli koostui alkukartoituksen suunnittelusta, toteuttamisesta ja reflektoinnista ja loput kolme työpajatapaaamisen suunnittelusta, toteutuksista ja reflektoinneista.

4.3 Monitoimijainen kehittämisympäristö ja osallistujat

Vaikeimmassa asemassa olevan nuoren tukiverkosto koostuu monen tahon toimijoista. Kehittämistyöhön on siten ollut tärkeää saada yhteistyöhön mukaan mahdollisimman kattavasti kaikki nuorten tukemiseen liittyvät tahot. Oleellisimmat toimijat ja tahot on koottu kuvaan 2. Organisaatioiden ja yksiköiden nimikkeet ovat kehittämistyön aloitusajankohdalta tammikuussa 2015.

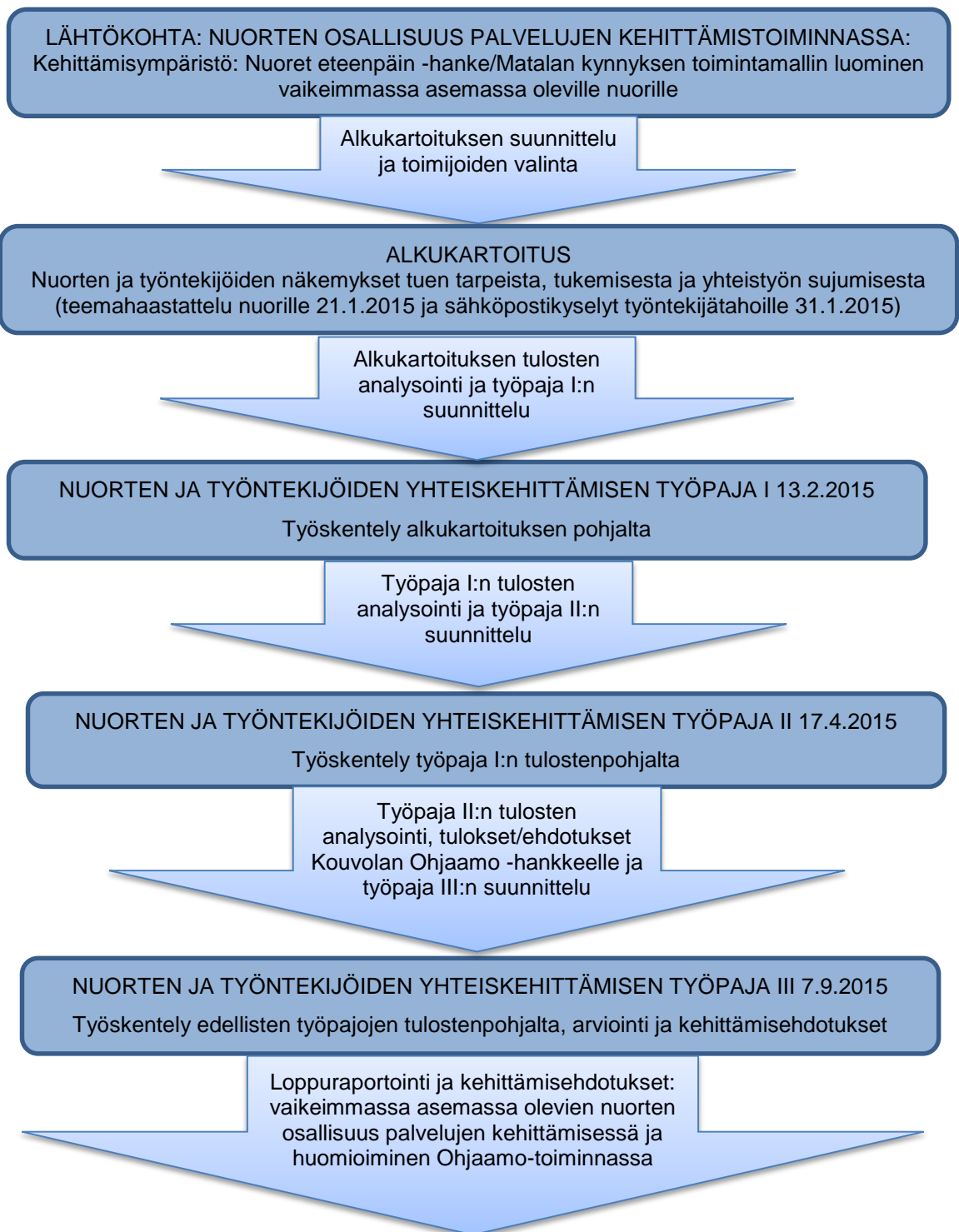

Kuva 2. Kehittämisympäristönä nuori ja nuoren keskeisimmät tukiverkostot

Kehittämistyön alkukartoituksen kohderyhmään kuului kolme Nuoret eteenpäin -hankkeen toiminnassa mukana olevaa nuorta sekä työntekijätaholta Kouvola kaupungin aikuissosiaalityön, lastensuojelun avopalveluiden ja jälkihuollon yksiköt sekä etsivä nuorisotyö. Kohderyhmä on valittu tarkoituksenmukaisesti siten, että haastattelulla ja kyselyllä saataisiin kehittämistyön pohjaksi vastauksia henkilöiltä, joilla on aiheesta paljon tietoa ja kokemusta (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Kehittämistyön työpajataapaamisiin oli Nuoret eteenpäin -hankkeen toimesta kutsuttu alkukartoitukseen osallistuneiden nuorten ja toimijoiden lisäksi kaikki Nuoret eteenpäin -hankkeen yhteistyökumppanit ja muut alueen nuorten tukemiseen osallistuvat toimijatahot sekä kokemusasiantuntijat Koulutetut kokemusasiantuntijat ry:stä. Kouvola Ohjaamo -hanke osallistui myös yhteistyöhön heti hanketoiminnan käynnistyttyä maaliskuun 2015 alussa.

4.4 Kehittämisprosessi

Kehittämisprosessissa lähdettiin liikkeelle vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallisuuden mahdollistamisesta edeten suunnitellusti alkukartoituksen ja työryhmätyöskentelyn myötä kehittämisehdotuksien laatimiseen. Kehittämisprosessin pääkohdat on kuvattu kuvassa 3.

Kuva 3. Kehittämistyön prosessi

Lähtökohtana työssä on ollut hankkeen toiminnassa mukana olleiden nuorten saaminen mukaan nuorten palvelujen kehittämis- ja suunnittelutoimintaan. Onnistumisen kannalta tärkeää oli rohkaista näitä nuoria ja tiedottaa heille riittävästi tulevasta toiminnasta ennen varsinaisten kehittämistyöpajojen kokoon-tumista. Nuorille laadittu tiedote, johon sisältyy suostumus ja vaitiololupaus, on liitteenä (liite 1). Ennen työpajatyöskentelyä oli tavoitteena olleen kehittämis-työn kannalta tärkeää tehdä myös alkukartoitus, johon sisältyi sekä asiakasta-hon eli nuorten että heitä tukevien olennaisten toimijatahojen näkemys nykyti-lanteesta.

4.4.1 Kehittämistyön ensimmäinen sykli – alkukartoitus

Kehittämistyön ensimmäisen syklin tarkoituksena oli kartoittaa sekä nuorten että heitä tukevien toimijatahojen näkemyksiä siitä, millaisia syitä nuorten pu-toamiseen palvelujärjestelmästä taustalla on ja millaista tukea nuoret tarvitsisi-ivat selviytyäkseen. Nuorten (n=3) näkemyksien tiedon keruumenetelminä käy-tettiin teemahaastattelua, koska sen avulla oli mahdollisuus löytää tutkimuk-sen tarkoituksen ja kehittämistyön tehtävän kannalta merkityksellisiä vastauk-sia. Haastattelussa edettiin keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa (liite 2). Menetelmässä korostuu ih-misten tulkinnat asioista, heidän asioille antamansa merkitykset sekä se, mi-ten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Nuoria tukevilta toimijoilta samoihin teemoihin liittyviä näkemyksiä selvitettiin kullekin yksikölle (n=4) lähetetyllä strukturoimattomalla eli ainoastaan avoimia kysymyksiä sisältävällä kyselyllä (liite 3).

Teemahaastattelu nuorille 21.1.2015

Ryhmähaastatteluna toteutettuun teemahaastatteluun osallistui kolme Nuoret eteenpäin -hankkeen toiminnassa mukana ollutta nuorta, kaikki vuonna 1995 syntyneitä tyttöjä, joista kaksi kuului jälkihuollon piiriin ja oli ollut sijoitettuna, yksi ei kumpaakaan näistä. Moderaattorina itseni lisäksi toimi Nuoret eteen-päin -hankkeen projektikoordinaattori. Ryhmähaastattelun kesto oli noin kaksi tuntia. Tilaisuuden aluksi kerroin tulevasta toiminnasta, opinnäytetyöhön ja

työntekijöiden kanssa yhteistyössä tehtävään kehittämistyöhön työpajatapaa-
misissa osallistumisesta sekä osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Samassa
yhteydessä allekirjoitettiin suostumukset opinnäytetyöhön osallistumisesta ja
vaitiolovelvollisuudesta. Haastattelua ei tarkoituksen mukaisesti tallennettu
millään välineellä, koska se olisi voinut tässä tilanteessa olennaisesti häiritä
ilmapiiriä ja vapauttavaa keskustelua osallistujille melko aroistakin teemoista.
Aineiston taltiointi perustui siten hyvin tarkkaan dokumentointiin ja materiaalin
auki kirjoittamiseen pian tilaisuuden jälkeen.

Nuoret keskustelivat tilaisuuden aikana teemoista: Miksi minä ”putosin” ja mil-
loin? Mikä minua olisi auttanut tai auttaisi nyt selviytymään? Kuka minua tu-
kee? Millainen verkosto ympärilläni pyörii, miten se toimii vai toimiiko? Mikä on
vaikeaa? Mikä estää selviytymisen? Millainen tulevaisuuteni on?

Sähköpostikysely työntekijätahoille 31.1.2015

Avoimia kysymyksiä sisältävä sähköpostikysely lähetettiin neljälle Kouvolan
kaupungin hyvinvointipalvelujen yksikölle: aikuissosiaalityö, lastensuojelun
avopalvelut ja jälkihuolto sekä etsivä nuorisotyö. Vastaukset saatiin kaikilta
näiltä tahoilta.

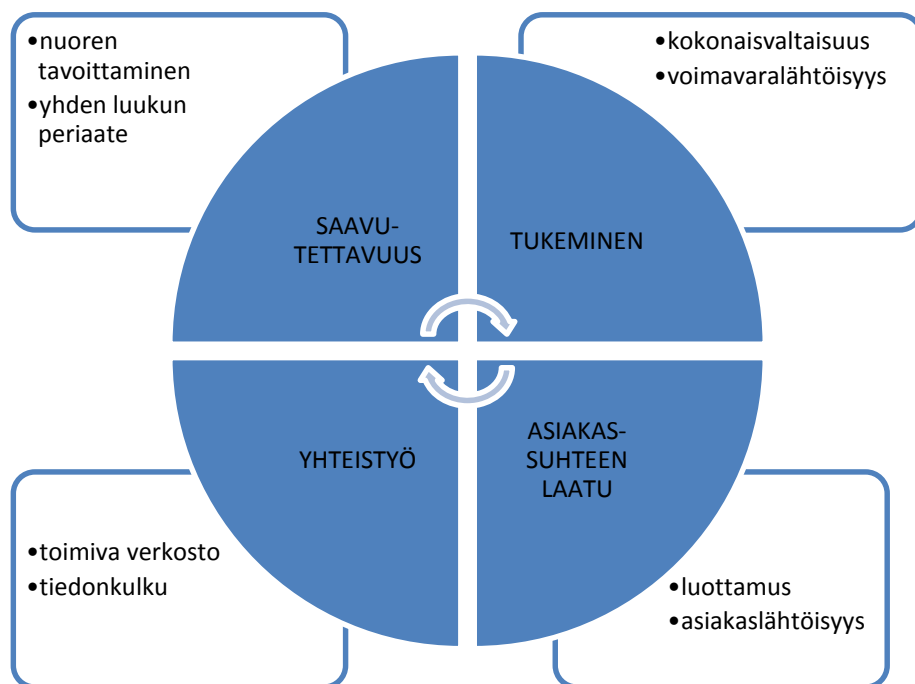
Toimijoita pyydettiin vastaamaan yhdessä yksiköidensä muiden työntekijöiden
kanssa kysymyksiin: Millaisia tuentarpeita vaikeimmassa asemassa olevalla
nuorella mielestänne on? Millä tavoin olet itse onnistunut tukemaan tällaista
nuorta? Millaista tukea olet tai olisit itse työntekijänä tarvinnut nuoren tukemi-
sessä? Millaisia yhteistyöverkostoja nuoren ympärillä on ja miten ne toimivat?
Mitä muuta mahdollisesti olennaista tai huomioitavaa asiaan liittyen tulee mie-
leen?

Alkukartoituksen aineiston analyysi ja reflektointi

Aineiston analyysin tarkoituksena oli löytää vastauksia työpajoissa tehtävän
kehittämistyön pohjaksi. Sekä nuorille tehdyn ryhmähaastattelun että toimi-
joille tehdyn avoimen kyselyn vastaukset analysoitiin aineistolähtöisellä sisäl-
lönanalyysillä, joka toteutettiin Milesin ja Hubermanin kuvaaman kolmivaihei-
sen prosessin mukaisesti. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistettiin ja
karsittiin epäoleelliset asiat eli tiivistettiin tieto ja pilkottiin se osiin pelkistämällä

vastaukset yksittäisiksi sanoiksi ja lauseiksi. Toisessa vaiheessa aineisto ryhmiteltiin etsimällä vastauksista samankaltaisuuksia ja yhdisteltiin luokiksi. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109.)

Pääluokiksi aineistosta muodostuivat teemat saavutettavuus, tuen muodot, yhteistyö ja asiakassuhteen laatu (kuva 4).

Kuva 4. Alkukartoituksen tulokset

Saavutettavuuteen liittyen työntekijätahojen vastauksissa haasteena esiin nousi nuorten tavoittamisen vaikeus. Nuori ei heidän mielestään myöskään löydä palvelujen piiriin sen vuoksi, etteivät he usein tiedä, mistä mitään tukea tulisi tai voisi hakea. Sama asia korostui nuorten vastauksissa, mutta nuoret totesivat ongelman johtuvan myös siitä, ettei nuori uskalla hakea apua tai saatu tuki ei vastaa nuoren tarpeita.

Tukemisessa olennaisena nähtiin sekä nuorten että työntekijätahojen vastauksissa tuen kokonaisvaltaisuus ja moniongelmaisuu- den huomioiminen. Nuorilla on monenlaisia tuen tarpeita aina arjenhallinnasta ja toimeentuloasioista lähtien. Toiminnan on lähdettävä nuoren tilanteesta ja tuentarpeesta, nuoren omia voimavaroja vahvistaen.

Yhteistyön sujuvuus on edellytys onnistuneelle tukemiselle. Tukeminen edellyttää toimivaa verkosto- ja yhteistyötä, johon on saatava mukaan kaikki tukemisessa kulloinkin tarvittavat tahot siten, että toimintojen päällekkäisyydet saadaan poistettua. Oleellista on toimiminen nuoren oma näkemys huomioon ottaen ja suostumuksella. Vastauksissa peräänkuulutettiin myös selkeämpää ja parempaa tiedottamista sekä nuorille että toimitahojen välillä.

Avainasemassa nuorten tukemisessa todettiin olevan *asiakassuhteen laatu*. Sekä nuorten että työntekijöiden vastauksissa luottamuksellisen asiakassuhteen luominen todettiin erittäin tärkeäksi. Nuoren suostumus ja oma motivaatio ovat edellytyksenä toimivalle tukemiselle. Henkilökemiat vaikuttavat usein asiaan, ja nuoret olivat kokeneet työntekijän toimineen selän takana toisin kuin oli sovittu. Negatiiviset kokemukset aiheuttavat luottamuspulaa työntekijöitä kohtaan eivätkä nuoret enää uskalla hakea apua pelätessään joutuvansa ”syyniin” tukemisen sijasta. Tärkeänä pidettiin molemmilla tahoilla sitä, että nuorelle nimettäisiin oma työntekijä – nuori tarvitsee luotettavan ihmisen, jolle voi puhua ongelmistaan ilman välittömiin toimenpiteisiin joutumisen pelkoa.

4.4.2 Kehittämistyön toinen sykli – ensimmäinen työpajatapaaminen

Alkukartoituksen jälkeen käytännön kehittämistoiminta muodostui nuorten, koulutettujen kokemusasiiantuntijoiden ja työntekijöiden yhteisistä työpajatapaamisista, joihin osallistuminen perustui kiinnostukseen ja motivaation kehittämiseen vaikeimmassa asemassa olevien nuorten palveluja, ja kaikki työpajoihin osallistujat olivat tasavertaisia osallistujia riippumatta siitä, mitä organisaatiota tai tahoja edustivat. Tapaamisten tavoitteena oli, että kukin toimija tuo uusia ja erilaisia näkökulmia yhteiseen kehittämistyöhön. Oleellista oli saada aikaan miellyttävä ilmapiiri, joissa jokaisen on helppo tuoda esiin omat näkemyksensä. Pääasiallisen menetelmänä näissä yhteiskehittämisen työpajoissa käytettiin yhteistutkijuuden menetelmää.

Kehittämismenetelmänä työpajatapaamisissa käytettiin useita erilaisia yhteisöllisiä menetelmiä, kuten oppimiskahvila-menetelmää ja kaukaisia ajatusmalloja soveltaen niitä tehtävän tarpeen mukaan. Nämä luovan ongelmanratkaisun prosesseihin perustuvat menetelmät olivat ryhmän jäseniä hyvin osallistavana kehittämistehtävään sopivia, koska niiden avulla kehittämistyössä oli

mahdollista luoda tilaisuuksiin uuden ideoinnille avoin ja positiivinen ilmapiiri sekä pitää kehittämisprosessin ideointi ja arviointi selkeästi erillään. (ks. Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 162, 167.) Tästä tavoitteesta johtuen myöskään työpajatapaamisia ei taltioitu äänittämällä tai kuvaamalla, vaan huolellisesti dokumentoimalla toimintaa ja käytyjä keskusteluja.

Työpajatapaamisten tiedonkeruumenetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia, jossa työn tekijä tarkkaili enemmän tai vähemmän objektiivisesti ryhmän toimintaa toimien myös toimintatutkimukselle tavanomaisella tavalla aktiivisesti vuorovaikutuksessa työryhmän jäsenten kanssa. Oleellista työn tekijän roolissa oli kuitenkin, että hän oli ohjaamisen ohella lähinnä kehittämisen mahdollistajan roolissa. Toiminta perustuu tällöin kaikkien osanottajien tiedon arvostamiseen ja siihen, että kaikkien erilaiset näkökulmat ja asioiden eri puolet tulevat parhaiten esille, kun niistä keskustellaan ryhmässä tasa-arvoisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82–83.) Toimintatutkimukselle ominaisena menetelmää voidaan pitää myös aktiivivana osallistuvana haastatteluna, koska työn tekijä pyrki aktiivisesti yhdessä ryhmän jäsenten kanssa kehitystarpeiden tiedostamiseen, kehittämisen suunnittelemiseen ja kehittämiseen sekä ydinongelmien tunnistamiseen ja ratkaisemiseen, jossa myös toiminnan arviointi tapahtui vuorovaikutuksessa tutkittavien eli kehittämistoimintaan osallistuvien kanssa (ks. Vilkkä 2006, 47).

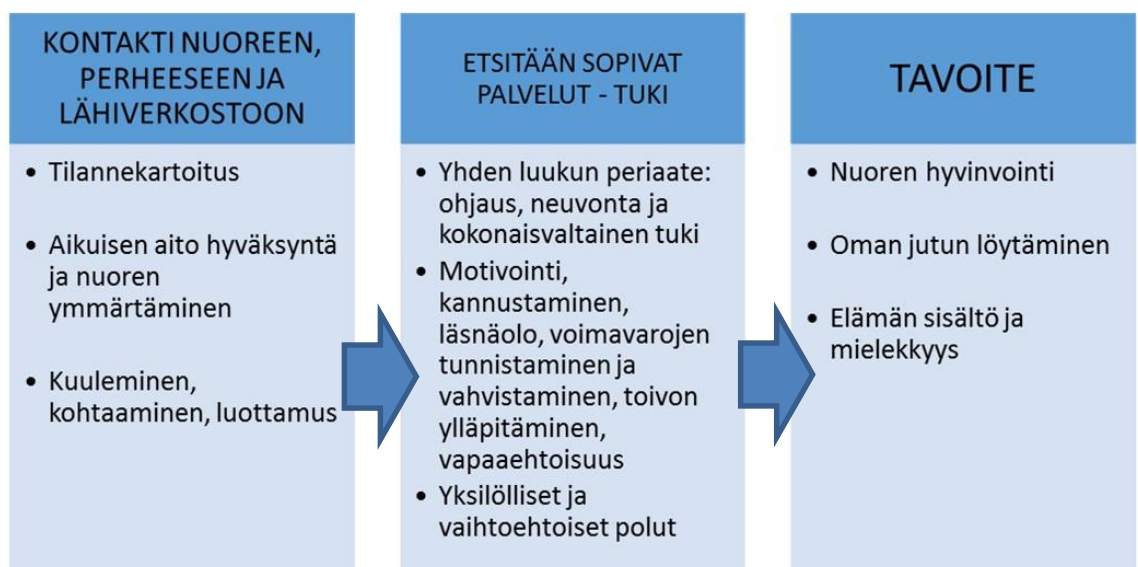
Kehittämistyön toinen sykli aloitettiin nuorten ja työntekijöiden ensimmäisellä yhteisellä työpajatapaamisella 13.2.2015. Tilaisuuden tavoitteena oli tutustuttaa toimijat toisiinsa, luoda miellyttävä ja luottamuksellinen ilmapiiri yhdessä tehtävälle kehittämistyölle ja pohtia yhdessä alkukartoituksen tulosten pohjalta kehittämisehdotuksia vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tukemiseksi. Tilaisuuteen oli kutsuttu nuorten ohella koulutettu kokemusasiantuntija sekä kaikki Nuoret eteenpäin -hankkeen yhteistyötahot ja muut oleelliset nuorten tukemiseen liittyvät toimijat (ks. kuva 2. Kehittämisympäristönä nuori ja nuoren keskeisimmät tukiverkostot). Kutsut lähetettiin sähköpostitse noin kuukausi ennen tapaamista ja muistutus tilaisuudesta viikkoa ennen tapaamista. Ensimmäiseen työpajatapaamiseen osallistui kaikkiaan 20 henkilöä, joista kolme oli nuorison edustajia, yksi koulutettu kokemusasiantuntija, kaksi edustajaa etsivästä nuorisotyöstä, kaksi A-klinikkasäätiöstä, kaksi jälkihuollosta, kaksi aikuissosiaalityöstä sekä edustajat perhe-/nuorisoneuvolasta, Parik-säätiön starttivalmennuksesta, Mielen avain -hankkeen työpajatoiminnasta, Kouvolan

seurakunnan diakoniatyöstä, Kouvolan seudun ammattiopiston opiskelijahuol-
lost, Kymijoen Tukipuu ry:stä ja Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalve-
lujen kuntayhtymä Carean nuorisopsykiatrian klinikalta sekä itse kehittämis-
työn tekijänä. Tilaisuus pidettiin Kouvolan keskustassa sijaitsevassa A-klinik-
kasäätiön neuvottelutilassa.

Kolme tuntia kestäneessä työpajatapaamisessa pohdittiin alkukartoituksen tu-
lostien pohjalta vastauksia kysymyksiin: Mitä tavoitellaan, jotta vaikeimmassa
asemassa olevien nuorten osallisuus, toimintakyky ja elämänhallinta parane-
vat? Mitä voisimme tehdä toisin? Mitä tekisit, jos sinulla olisi rajattomasti re-
sursseja ja ”kaikki valta”? Ensimmäisessä työpajatapaamisessa nuoret pidet-
tiin omana ryhmänään, jossa mukana myös itse, kokemusasiantuntija ja yksi
etsivän nuorisotyön tekijä. Muut kaksi ryhmää oli pyritty ennakkoon jakamaan
siten, että molemmat ryhmät koostuivat mahdollisimman monen eri tahon
edustajista. Osallistavana menetelmänä tilaisuudessa käytettiin soveltaen
mm. aivoriihi- ja kaukaiset ajatusmallit menetelmiä.

Ensimmäisen tapaamisen tuotokset ja reflektointi

Vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallisuuden, toimintakyvyn ja elä-
mänhallinnan parantamiseksi ensimmäisen ryhmätyön aikana tuotettiin ku-
vaus nuoren tukiprosessista sekä siihen olennaisesti kuuluvista asioista ja ta-
voitteista (kuva 5).

Kuva 5. Vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallisuuden, toimintakyvyn ja elämänhallinnan vahvistaminen

Ryhmätöissä todettiin, että vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tukemisessa oleellista on ajan antaminen, luottamuksellisen suhteen luominen, kuuleminen, aito kohtaaminen ja nuoren ymmärtäminen. Lähtökohtana tulee olla nuoren tilanne, tarpeet ja tuen kokonaisvaltaisuus, eikä luukulta luukulle pömpöttelu. Tukemisessa edetään pienin askelin, yksilöllisiä ja nuorelle sopivia vaihtoehtoisia polkuja. Toiminnan tulisi perustua vapaaehtoisuuteen ja nuoren omaan tahtoon - esimerkiksi yleinen yhteishakupakko tulisi poistaa, koska kaikki eivät ole opiskelu- tai työkuuntoisia. Myös sosiaalisilta taidoiltaan heikot ja yksinäiset nuoret tulisi saada mukaan. Huomioon olisi otettava erilaiset vaihtoehdot ja orientoiva koulutus, kuten Kiipula, Parik ja Aikuiskoulutuskeskus. Vaikea yhteiskunnallinen tilanne, ristiriitaiset työelämän vaatimukset ja huoli työttömyydestä varjostaa nuorten tulevaisuutta, joten hyvä olisi myös miettiä, miten yllä pidetään toivoa paremmasta. Tärkeintä on huomioida se, mikä on nuoren kannalta kullakin hetkellä oleellisinta apua ja tukea, löytää nuoren oma tie, voimavarat ja motivaatio. Mikäli nuori ei vastaanota, koe tarvitsevänsä tai halua tukea, on kontaktia silti yritettävä ylläpitää.

Toisen ryhmätyön aikana etsittiin vastauksia kysymykseen: *Mitä voisimme tehdä toisin?* Ryhmätöiden koonneissa korostuivat tarve ja kyky asenteiden ja työtapojen muutokseen (kuva 6).

ASENNE	TOIMINTATAPA
• yksilöllisyyden huomioiminen, nuoren kuuleminen • läsnäolo! • nuoren arvostaminen • ymmärtäminen: mitä on olla nuori tässä ajassa • ennakoasenteet työntekijöitä kohtaan paremmiksi • yhteistyömyönteisyys	• Ajan antaminen, kuunteleminen ja ymmärtäminen • lähtökohtana nuoren etu • yhteistyö, työparitoiminta ja saattaen vaihto • varhaisempi puuttuminen ja ennalta ehkäisy • Joustava tuki • Jalkautuva työ

Kuva 6. Mitä voisimme tehdä toisin

Ryhmätöissä todettiin omiin asenteisiin ja toimintatapoihin voitavan myös itse vaikuttaa, ja niitä tulisi muuttaa siten, että lähtökohtana olisi nuoren etu. Tässäkin kohdassa korostui nuoren kuuleminen, ymmärtäminen, luottamuksellisen suhteen luominen ja kokonaisvaltainen tukeminen. On päästävä pois nuoren selän takana toimimisesta, mikä aiheuttaa nuorelle pettymystä, pelkoa ja epäonnistumisen tuntemusta. Virastoista, toimistoista ja luukuilta on hyvä jalkautua nuoren arkeen, koteihin ja kouluihin. Olemassa olevia tukimuotoja ja vaihtoehtoja on paljon, ja niiden tietämiseksi ja hyväksikäyttämiseksi työntekijöiden on syytä tutustua enemmän muihin, myös oman organisaation ulkopuolisiin toimijoihin. Näin voitaisiin myös löytää enemmän tarvittavia yksilöllisiä, kullekin nuorelle sopivia ja hänen haluamiaan vaihtoehtoja. Yhteistyötä kehittämällä tulisi pystyä poistamaan kuopat ja kuilut, joihin nuoret putoavat ollessaan ”ei kenenkään asiakas”.

Varhaisempaa puuttumista ja lisää tukea jo peruskoulun puolella tarvitaan enemmän, koska nuoret päätyvät mm. ammattiopiston kautta aivan liian myöhäisessä vaiheessa etsivän työn piiriin, jolloin heidän ongelmansa ovat jo kasautuneet. Tukeen tarvitaan myös lisää joustavuutta. Nuorelle olisi hyvä esimerkiksi tarjota tukihenkilö, jolle hän voi kertoa luottamuksellisesti esimerkiksi päihdeongelmistaan ilman pelkoa joutumisesta välittömästi seurantaan tai seuloihin. Ennakkoasenteiden parantamiseksi ja nuorten työntekijöitä kohtaan tuntemien pelkojen hälventämiseksi tulisi etsiä keinoja. Ryhmätyössä perättiin myös asennekasvatusta aikuisille – tämän toteamuksen mukaan työntekijöiden on vaikea ymmärtää mitä on olla nuori tässä ajassa ja että arvostus nuoria kohtaan tulisi parantua. Nykyinen uutisointi nuorisosta todettiin hyvin negatiiviseksi ja leimaavaksi. Ryhmätöiden koonnin mukaan oleellista ja mahdollista nuorten paremmaksi tukemiseksi on kiteytetysti uudenlainen hyväksyvä asenne sekä omien ja yhteisten toimintatapojen tarkistaminen nykyajan vaatimuksille sopivammiksi.

Kolmannen tehtävän aiheena oli miettiä tilannetta, jossa käytössä olisi rajattomasti resursseja ja mahdollisuuksia. Työpajaan osallistujat totesivat, että työhön tulisi saada lisää resursseja, aikaa ja vaihtoehtoja. Turha byrokratia ja esteet tulisi poistaa. Myös asiakkaiden samanarvoisuus tulisi taata – esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon ulkopuolella oleville nuorille tulisi taata samat taloudelliset edut kuin jälkihuollon piirissä olevilla on ja tukea saada joustavammin

ilman nykyisin vaadittavia diagnooseja. Työntekijöiden toiminnan suuntaaminen ja keskittäminen varsinaiseen asiakastyöhön edellyttäisi monenlaisten toimisto- ja paperitöiden sekä rahan hankintatehtävien siirtämistä siitä erikseen vastaavalle taholle. Unelmamallissa verkostojen toimijoilla olisi enemmän aikaa tutustua toisiinsa kunnolla ja työtä tehtäisiin moniammatillisessa yhteisössä. Nuoria olisi tässä tilanteessa autettu jo paljon aikaisemmin ja estetty heidän putoamisensa palvelujärjestelmässä oleviin kuoppiin ja aukkoihin. Ideana esitettiin muun muassa nuorten kerrostalo, jossa nuoret saisivat kaiken tarvitsemansa tuen ja ohjauksen arjen asioihin, aina itsenäisen asumisen opettelusta lähtien.

Tilaisuuden lopuksi käydyssä palautekeskustelussa osallistujat totesivat keskustelun olevan aina tarpeen, mutta usein asiat tuppaaavat jäämään keskustelun tasolle ilman mahdollisuuksia tehdä niiden parantamiseksi jotakin. Muutokset ja kehittäminen vaativat myös johdon tukea ja tietoisuutta sekä huomioon ottamista kaupungin päätöksenteossa. Yhteinen työpajatyöskentely koettiin kuitenkin aktiivisuutta lisääväksi ja innostavaksi. Omien toimintatapojen tarkastelu auttaa ja mahdollistaa myös uusien käytäntöjen oppimisessa – paljon todettiin olevan asioita, joihin voi oman perustehtävän ohella vaikuttaa, kuten sopivien menetelmien valitseminen ja omasta reviiristä ulos uskaltautuminen. Enemmän pitäisi ja voisi pyrkiä yhteistyötä tekemään yli rajapintojen ja käyttämään hyödyksi muiden tahojen, esimerkiksi järjestöjen, mahdollisuuksia nuorten tukemiseen.

4.4.3 Kehittämistyön kolmas sykli – toinen työpajatapaaminen

Kehittämistyön kolmannen syklin toimintana oli toisen syklin tavoin löytää yhteistyössä nuorten ja työntekijöiden kanssa ratkaisuja nuorten palvelujen kehittämiseksi ja tällä kertaa tuottaa myös kehittämis ehdotuksia palvelujen edelleen kehittämiseksi Kouvolassa 3.3.2015 käynnistyneen Ohjaamo-hankkeen toiminnassa. Tapaamisen kulku ja tavoitteet oli suunniteltu ensimmäisen tapaamisen reflektoinnin pohjalta. 17.4.2015 järjestettyyn työpajatapaamiseen oli kutsuttu samat tahot kuin ensimmäiseen tapaamiseen. Lisäksi tapaamiseen oli kutsuttu Kouvolan Ohjaamo -hankkeen edustajat. Toiseen työpajatapaamiseen osallistui kaikkiaan 19 henkilöä, joista kaksi oli nuorten edustajia, yksi koulutettu kokemusasiantuntija, kaksi edustajaa etsivästä nuorisotyöstä,

kaksi A-klinikkasäätiöstä, kaksi aikuissosiaalityöstä ja kaksi perhe-/nuorisoneuvolasta sekä edustajat jälkihuollosta, Parik-säätiön starttivalmennuksesta, Mielen avain -hankkeen työpajatoiminnasta, Kouvolan seurakunnan diakonia-työstä, Kouvolan seudun ammattiopiston opiskelijahuollosta, Kymijoen Tuki-puu ry:stä ja Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Carean nuorisopsykiatrian klinikalta. Pääosin osallistujat olivat samat kuin edellisellä kerralla. Yksi teemahaastatteluun osallistuneista nuorista oli estynyt pääsemästä tilaisuuteen. Tilaisuus pidettiin edellisen työpajan tavoin A-klinikkasäätiön tiloissa. Ohjaamo-hankkeen edustajat eivät päässeet osallistumaan päällekkäisten tapaamisten vuoksi, mutta tapasimme henkilökohtaisesti ja välitimme tietoa myös sähköpostitse.

Työpajassa jatkettiin yhteistä pohdintaa edelliskerran aineistojen pohjalta etsien vastauksia Open Space -menetelmää soveltaen. Osallistujat jaettiin kolmeen eri ryhmään siten, että kukin ryhmä koostui mahdollisimman monen eri tahon edustajista. Myös nuoret oli jaettuna eri ryhmiin. Kukin ryhmä työskenteli vuorollaan kaikilla kolmella työpisteellä, joiden teemoina olivat:

1. Nuorten saaminen tuen piiriin: Millä keinoilla tunnistetaan syrjäytymisvaarassa olevat? Miten heidät saadaan tuen piiriin? => Tieto ja ymmärrys palvelujen olemassa olosta, luonteesta ja laadusta sekä luottamuksesta.
2. Nuorten tukeminen: Mitä ja minkälaista on toimiva yhteistyö ja tiedon siirto, jotta nuori tulee kuulluksi ja autetuksi?
3. Osallisuus: Miten tulisi nuoren ääni kuulua palvelurakenteessa ja miten se tehdään niin, ettei nuori ole vain palvelun kohde?

Toisen työpajatapaamisen tuotokset ja reflektointi

Nuorten saamiseksi tuen piiriin tulisi enemmän panostaa jo peruskoulun aikaisiin tukitoimiin, perheiden tukemiseen sekä oppimisvaikeuksien ja sairauksien riittävän varhaiseen havaitsemiseen. Perheiden tilanteisiin pitäisi pystyä puuttamaan tiukemmin ilman radikaaleja toimenpiteitä. Ongelman tunnistamisen jälkeen oleellista on edetä nuoren omaa halua ja motivaatiota arvostaen pienin askelin, nuoren omaan tahtiin. Koulun opiskeluhuollon palvelut tulisi ulottaa myös huoltajille. Oppilaitoksilla on myös lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus etsivälle nuorisotyölle. Aikuisten tulottomien nuorten löytämisessä avainasemassa on aikuissosiaalityö.

Nykyaikaisen toimintatavan mukaan tulisi enemmän jalkautua ulos toimistoista ja käyttää hyödyksi sosiaalista mediaa, kuten Facebook, Instagram ja Twitter. Oleellista on nuorten omien verkostojen hyödyntäminen ja positiivinen maine niissä. Perustana on nuoren kuuleminen ja uskomisen. Nuorelle tulisi nimetä oma työntekijä ja työtä tehdä aina saattaen vaihtaen, ettei nuori jää missään vaiheessa yksin ongelmiseen.

Nuorten tukeminen ja toimiva yhteistyö edellytti ryhmätyön tuotoksien mukaan avoimuutta, luottamusta, toimivaa verkostoyhteistyötä ja kuulemista. Nuorelle on mahdollistettava kokemus kuulluksi tulemisesta ja asioissa on edettävä nuoren suostumuksella ottaen huomioon salassapitoasiat, mutta myös kantaaen vastuuta asioiden eteenpäin viemisestä tarvittaessa. Nuorelle on annettava aikaa ja mahdollisuus sulatteluun ennen asioiden eteenpäin viemistä, koska varsinkin alaikäisillä kynnys tulla puhumaan on korkea siitä syystä, että jatkotoimenpiteet koetaan pelottaviksi ja huonoiksi. Nuorille on myös tarjottava riittävä konkreettinen apu esimerkiksi lomakkeiden täyttämiseen ja muuhun asiointiin. Toimiva verkostoyhteistyö on joustavaa ja kokonaisvaltaista tukea, jossa yhteydenpito on jatkuvaa ja henkilökemiat toimivia. Verkosto- ja yhteistyöhön on myös oikeasti saatava mukaan kaikki tarvittavat tahot, terveydenhuoltoa, mielenterveys- ja päihdepalveluja myöten.

Nuorten osallisuuden toteuttamiseksi ryhmätöissä todettiin, että työntekijöiden tulisi kysyä nuorelta itseltään, mitä hän toivoo ja mihin hän on valmis. Enemmän tulisi pyrkiä nuoren tasavertaiseen kohtaamiseen ja kuulemiseen – ei pitäisi ennakoita olettaa ja hätiköidä vaan ottaa selvää sekä tarkistaa suunnitelmia pitkin matkaa. Päällekkäiset palvelut ja palveluviidakko olisi poistettava ja tuotettava selkokielisiä ohjeita ja päätöksiä, joita nuoren on helpompi ymmärtää. Syrjäyttävät rakenteet, kuten yhteishakupakko, olisi poistettava ja saatava lisää joustavia ja yksilöllisiä vaihtoehtoja ja polkuja. Nuoret tulisi ottaa enemmän mukaan omien palvelujen suunnitteluun sekä palvelujärjestelmän ja sen rakenteiden suunnitteluun.

Ryhmätöiden läpikäynnin jälkeen ryhmäläiset saivat äänestää tuotoksista asiat, jotka heidän mielestään tulisi tärkeimpinä viedä eteenpäin Kouvolan Ohjaamo -hankkeen kehittämistyössä huomioonotettavaksi. Eniten ääniä saaneita asioita työpisteittäin olivat:

Nuorten saamisessa tuen piiriin tärkeimpänä todettiin nuorten omien verkostojen hyväksi käyttö eli ns. ”positiivinen puskaradio”. Muita terveisiä Ohjaamolle olivat nuorten kuuleminen ja uskominen, tiukempi puuttuminen perheiden tilanteisiin ilman radikaaleja toimenpiteitä ja saattaen vaihto palveluissa.

Nuorten tukemisessa toimivalla yhteistyöllä tärkeimpänä nähtiin joustavan ja kokonaisvaltaisen tuen järjestäminen, jolloin myös perusterveyden huolto on mukana verkostossa. Tuen ja ohjauksen tulisi ulottua kaikkien saataville, eikä se saisi perustua pelkkään lääkitykseen. Työryhmä ehdotti terveydenhoitajien ja psykiatrisen sairaanhoidon vastaanottoaikojen järjestämistä myös tulevaan Ohjaamoon. Tärkeänä pidettiin myös oman työntekijän nimeämistä nuorelle ja riittävää konkreettista apua esimerkiksi lomakkeiden täyttämiseen ja muuhun asiointiin.

Nuorten osallisuuden varmistamisen kannalta tärkeimpänä todettiin nuoren kuuleminen ja toivomusten kysyminen. Selkokieliset palvelut ja päätökset olivat myös tärkeitä sekä nuorten saaminen mukaan omien palvelujensa sekä palvelurakenteen suunnitteluun.

Tilaisuuden päätteeksi käydyssä palautekierroksessa osallistujat totesivat onnistuneensa menetelmän avulla poimimaan tiiviiseen pakettiin ydinasioita hyvin moniulotteisesta ja haasteellisesta asiasta. Edelliskertaa positiivisempaan koettiin myös se, että keskustelun tasolle jäämisen sijaan työpajan tuotokset olivat nyt menossa oikeasti huomioon otettavaksi kaupungin nuorten palvelujen kehittämistyössä Ohjaamossa.

4.4.4 Kehittämistyön neljäs sykli – kolmas työpajatapaaminen

Kehittämistyön neljäs sykli koostui nuorten ja toimijoiden kolmannesta yhteisestä työpajasta ja sen tehtävien reflektoinnista. 7.9.2015 järjestettyyn työpajatapaamiseen oli kutsuttu samat tahot kuin edellisiin tapaamisiin. Työpajatapaamiseen osallistui kaikkiaan 19 henkilöä, joista kolme oli nuorison edustajia, yksi koulutettu kokemusasiantuntija, kaksi edustajaa etsivästä nuorisotyöstä, yksi harjoitteluaan etsivässä nuorisotyössä suorittava Mikkelin ammattikorkeakoulun opiskelija, kaksi edustajaa A-klinikkasäätiöstä, kaksi jälkihuollosta, yksi aikuissosiaalityöstä sekä edustajat Parik-säätiön starttivalmennuksesta, Kou-

volan seurakunnan diakoniatyöstä, Kouvolan seudun ammattiopiston opiskelijahuollosta, Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Carean nuorisopsykiatrian klinikalta sekä aikuispsykiatrian poliklinikalta. Tällä kertaa työpajatapaamiseen osallistui myös hankevastaava Kouvolan Ohjaamo-hankkeesta. Tilaisuus pidettiin edellisten työpajojen tavoin A-klinikkasäätiön tiloissa. Työpajatapaamisen teemana olivat eri sektorien välisen yhteistyön ja nuorten nykyisten palvelujen arviointi – kohtaavatko palvelut niitä nuoria, joilla on alentunut toimintakyky ja kuinka näiden nuorten osallisuus toteutuu. Tehtävänä oli myös arvioida työpajojen kehittämistyötä ja pohtia näiden perusteella jatkokehittämisehdotuksia.

Kolmannen työpajatapaamisen tuotokset ja reflektointi

Työpajan aluksi käytiin läpi sekä alkukartoituksen että sen pohjalta jatkettua yhteisen työpajatyöskentelyn tuotoksista tuotetut materiaalit, jonka jälkeen Ohjaamo-hankkeen hankevastaava kertoi maaliskuussa käynnistyneen Ohjaamo-toiminnan työskentelystä sekä siitä, miten työpajatoiminnassamme tuotetut kehittämisehdotukset on otettu huomioon Ohjaamo-toimintaa käynnistettäessä. Ohjaamo-toiminnan käynnistystä on kehitelty neljässä eri tahojen toimijoille järjestetyssä työpajassa kesän aikana. Palveluohjausverkostoon on saatu mukaan kattavasti eri tahojen toimijoita. Myös nuoret ovat saaneet olla osallisina toiminnan suunnittelussa, ja heidän mielipiteitään on kuultu muun muassa nuorisovaltuuston ja työpajatoiminnan kautta.

Nuoret eteenpäin -hankkeen työpajoissa koottuja vaikeimmassa asemassa olevien nuorten ja toimijoiden näkemyksiä ja toivomuksia on esitelty hankkeen Kick of -avajaistilaisuudessa toukokuussa sekä käsitelty myös edellä mainituissa Ohjaamon monialaisissa työpajatilaisuuksissa kesän aikana. Ohjaamon toiminnassa on pyritty lähtemään liikkeelle ehdotetuista lähtökohdista eli nuorten kuulemisesta ja uskomisesta siten, että heiltä itseltään kysytään asioista. Tuotetun materiaalin selkeäkielisyttä on myös annettu testattavaksi muun muassa nuorisovaltuuston ja työpajatoimintaan osallistuville nuorille. Toive nuorelle nimetystä ”omasta työntekijästä” on myös huomioitu Ohjaamon toimintatavoissa sekä terveydenhoitajan vastaanottoaika Ohjaamossa. Nuoret on myös konkreettisesti tarkoitettu saamaan mukaan Ohjaamon kehittämistyöhön jatkossa.

Ohjaamon yhteistyöhön on saatu mukaan laajalti nuorten parissa toimivat tahot. Keskustelua käytiin vielä kuitenkin mm. seurakunnan diakoniatyön mahdollisuuksien hyödyntämisestä Ohjaamossa nuorten tukemisessa ja löytämisessä, nuoren tapaamisesta Ohjaamon tiloissa oman toimiston sijaan, syrjäseudun nuorten tavoittamisesta Pop Up -kiertueiden lisäksi esimerkiksi kouluja ja niiden oppilaskuntia lähestymällä, mahdollisesti vielä toiminnasta ulkopuolella olevien, esimerkiksi vammais- tai maahanmuuttajajärjestöjen tavoittamisesta, yhteistyöstä Kouvolan Asuntojen kanssa asunnottomien nuorten tavoittamiseksi sekä Rikosseuraamislaitoksen kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Nuoret esittivät myös, että ruoka- tai muun avun tarjoaminen Ohjaamossa olisi oleellista, koska monet nuoret elävät hyvin niukassa taloudellisessa tilanteessa. Toinen nuorten toive eli tuki peli-, some- tai muihin riippuvuuksiin onkin jo tällä hetkellä ainakin osin huomioitu, sillä riippuvuuksista voi jo tulla puhumaan Ohjaamossa päivystävän ohjaajan kanssa.

Työpajatilaisuuden lopuksi käydyissä keskusteluissa todettiin, että yhteisistä asioista puhuminen ja yhteisen tiedon tuottamisen merkitys näkyy vasta aikojen päästä, mutta tämä alku ainakin vaikuttaa lupaavalta, koska työpajan tuosten todettiin jo hyödyttävän Ohjaamo-hanketta. Valmiita ideoita ja ajatuksia vaikeimmassa asemassa olevien nuorien tarpeisiin liittyen todettiin myös jo monipuolisesti otetun huomioon Ohjaamo-toiminnan suunnittelussa ja käytännöissä.

Yhteistä kehittämistoimintaa arvioidessaan työpajan osallistujat pitivät yksimielisesti tärkeimpänä sitä, että nuoret ovat itse olleet konkreettisesti mukana suunnittelu- ja kehittämistoiminnassa ja keskustelemassa asioista nimenomaan omalla suullaan. Osallistujat kokivat myös saaneensa yhteisestä työpajatoiminnasta paljon uusia ideoita ja ajatuksia, joita on mahdollista viedä myös omaan työhönsä, koska kyse on pitkälti omista valinnoista, vastuusta ja asenteista. Yhteisiä tapaamisia pidettiin tärkeänä ja niiden jatkuvuus taattiin saman tien sopimalla arviointitilaisuuden pitämisestä Ohjaamon toimesta vuoden 2016 syksyllä. Myös nuorten edustaja lupautui jo alustavasti siirtymään Ohjaamossa järjestettävään suunnittelutoimintaan.

Nuorten osallistuminen koettiin merkitykselliseksi, koska näin todettiin oikeasti täytettävän myös STM:n edellytykset asiakkaan ottamisesta mukaan palvelujen suunnitteluun. Nuorten läsnäolon todettiin olevan tärkeää myös ennako-

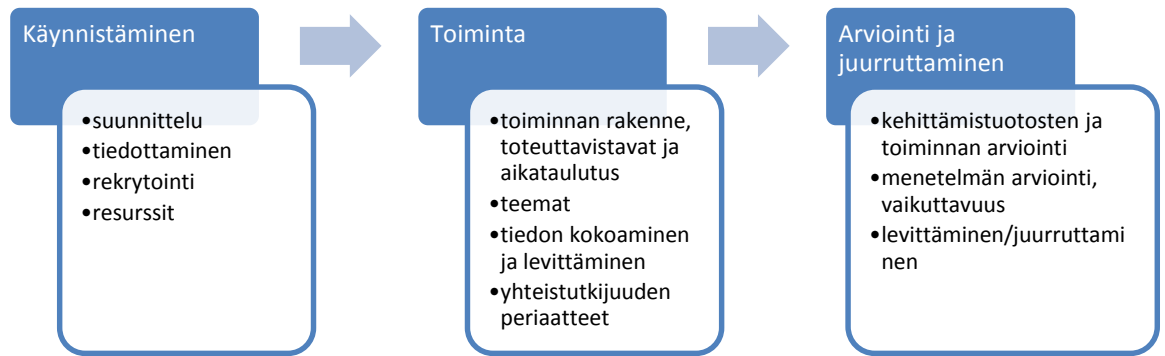
oletusten ja väärin olettamuksien vähentämiseksi. Hanketoiminnan todettiin olevan hyvä ympäristö kokeilla nuorten tai asiakkaiden mukaan ottamista suunnittelutyöhön, mutta väliaikaisina ne eivät kuitenkaan täysin palvele asiaa vaan nuoret on otettava mukaan kunnan palvelurakenteen suunnittelu- ja kehittämistyöhön. Hankkeissa voitaisiin kuitenkin vielä etsiä ratkaisuja siihen, miten suunnittelutapaamisiin saataisiin rohkaistua myös esimerkiksi arkoja asiakkaita tai edelleen suunnittelutyöstä puuttuvia miespuolisia edustajia. Nuorille ja yleensäkin asiakkaille todettiin myös ehdottomasti kuuluvan kohtuullinen korvaus kehittämissryhmän edustajana tekemästään työstä, aivan kuten työntekijätkin saavat. Nuorten edustaja totesi tärkeimpänä sen, että saa olla mukana tasavertaisena toimijana työryhmässä ja erityisesti sen, että kokee tulleensa kuulluksi.

5 TULOKSET

Opinnäytetyön tehtävänä oli mahdollistaa vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallisuus palveluiden kehittämisessä yhteistutkijuuden menetelmää soveltaen, kuvata näiden yhteiskehittämisen työpajojen toteutusta ja tuottaa tämän toiminnan pohjalta kehittämissuhteita nuorten palvelujen parantamiseksi Kouvolassa siten, että myös vaikeimmassa asemassa olevat nuoret tulevat huomioiduksi palveluissa ja palveluiden suunnittelussa.

5.1 Yhteiskehittämisen työpajojen toteutuminen

Tuloksia on yhteiskehittämisen työpajojen toteutumisen kannalta tarkasteltu peilaten niiden toteuttamista ja toimintaa Yhteistutkijuuden oppaassa mainittuihin toimintaohjeisiin ja menetelmään olennaisina liittyviin yhdeksään periaatteeseen (ks. Palsanen 2013, 8–20). Yhteiskehittämisen työpajojen toteutus koostui prosessista, jonka vaiheita olivat käynnistäminen, toiminta sekä arviointi ja juurruttaminen (kuva 7).

Kuva 7. Yhteiskehittämisen prosessi

5.1.1 Käynnistäminen

Yhteiskehittämisen työpajojen osallistujat oli valittu jo aiemmin hankkeen kohderyhmän nuorten ja hankkeen yhteistyökumppaneiden joukosta. Ryhmän kehittämistehtävän kannalta osallistujia rekrytoitaessa oli tarpeen saada mukaan laaja joukko eri tahojen toimijoita sekä nuoria, joilla on kokemusta palvelujärjestelmästä ”putoamisesta” kuin myös rohkeutta osallistua toimintaan. Kunkin nuoren rekrytoinnin kannalta ensiarvoisen tärkeää oli luottamuksellinen suhde häntä jo tukevaan työntekijään ja tämän rohkaiseva kannustus yhteistoimintaan.

Nuoria kannustettiin ja rohkaistiin myös heille kolme viikkoa ennen työpajataapaamista pidetyssä tiedotus-/teemahaastattelutilaisuudessa. Työntekijätahoille yhteistoiminnasta tiedotettiin etukäteen heille tehdyn sähköpostikyselyn ja työpajakutsun yhteydessä. Työpajatoiminta ei itsessään edellyttänyt suurta taloudellista panosta, ainoastaan sen, että työntekijöillä oli lupa vetää toimintaa tai osallistua siihen. Rahaa tarvittiin työpajojen järjestämiseen vain vähän, lähinnä kahvitukseen.

5.1.2 Toiminta

Yhteiskehittämisen työpajojen varsinainen toiminta koostui kolmesta nuorten, koulutettujen kokemusasiiantuntijoiden ja eri tahojen työntekijöiden ryhmätaapaamisista. Kaksi ensimmäistä työpajataapaamista oli rakenteeltaan ja menetelmiltään melko samanlaisia – tilaisuudet vedettiin luovia osallistavia menetelmiä soveltaen. Tilaisuudet pidettiin helmi- ja huhtikuussa, tarkoituksellisesti

melko lähellä toisiaan. Ensimmäisen tapaamisen päätehtävänä oli luottamuksellisen, rennon ja turvallisen ilmapiirin luominen sekä lähtötilanteen kartoittaminen kun taas toisen tapaamisen tehtävänä löytää jo yhteisiä ratkaisuja ja kehittämisehdotuksia nuorten tukemiseen paremmin, ja levittää tätä tietoa huomioon otettavaksi Kouvolassa käynnistyneessä Ohjaamo-hankkeessa. Kolmas tapaaminen vedettiin pääosin keskustelutilaisuutena syyskuussa, mikä oli sopiva ajankohta työpajan teeman eli arvioinnin ja jatkokehittämispohdinnan kannalta.

Yhteistutkimisen periaatteita ovat vuorovaikutussuhteessa tapahtuva toiminta, vapaaehtoisuus, voimaantuminen, tasavertainen ja avoin asiantuntijuus, luottamus ja tunteminen, yhteissuunnittelu, yhteistoiminta, vaikuttaminen ja eettisyys (Palsanen 2013, 2).

Vuorovaikutussuhteessa tapahtuvalla toiminnalla tarkoitetaan yhteistutkimisen rakentumista suhteessa, jossa läsnä on vähintään yksi palveluiden käyttäjä ja ammattilainen. Kysymys on tällöin dialogisuudesta yhteistoiminnallisena suhteena, jolla viitataan vuorovaikutukseen keskeisenä auttamismuotona. Tällä tarkoitetaan tasavertaista suhdetta tuettavan ja tukijan välillä. (Palsanen 2013, 8.) Kaikkiin kolmeen työpajatapaamiseen osallistui vähintään kaksi nuorta, koulutettu kokemusasiantuntija ja noin 15 eri alojen työntekijää. Sekä nuoret ja kokemusasiantuntijat että eri alojen työntekijät osallistuivat aktiivisesti ryhmässä käytyihin keskusteluihin. Keskustelu oli vastavuoroista ja tasavertaista tosin siten, että osa nuorista oli hiljaisempia kuin myös osa ammattilaisista oli hiljaisempia kuin toiset. Myös hiljaisempien ääni saatiin kuitenkin kuulumaan erilaisia osallistavia menetelmiä käyttäen ja siten, että ilmapiiri pysyi rentona. Tämä dialogisen vuorovaikutussuhteen syntyminen näkyi yhteiskehittämisen työpajatoiminnassa siten, että nuoret ja työntekijät vaikuttivat toisiinsa ja edistivät toisissaan myönteisiä muutoksia.

Yhteistutkimisen kantavoima on *vapaaehtoisuudessa* eli siinä, että osallistumisestaan ja sitoutumisestaan voi kukin päättää itse parhaiten haluamallaan tavalla (Palsanen 2013, 10). Sekä nuorten, kokemusasiantuntijoiden että työntekijätahojen runsaan osallistumisen ja aktiivisen keskustelun perusteella voidaan todeta, että tästä ”vapaudesta” seurasi myös sitoutumisenhalu. Motivoina tekijänä varsinkin toisen työpajakokoontumisen keskusteluyhteenvedon

ja kolmannen työpajan arviointikeskustelun perusteella nousi myös vaikuttamismahdollisuudet. Ryhmätapaamisten palautekeskustelujen mukaan motivoivana tekijänä voidaan pitää myös hyvää porukkaa ryhmän hengen ja ilmapiirin saaman positiivisen palautteen perusteella.

Voimaantumisen periaatteen toteutuminen ryhmässä näkyi nuorissa varsin hyvin siinä, minkälaisen ”matkan” he olivat kulkeneet toiminnan alusta viimeiseen työpajaan – arasta nuoresta tasavertaiseksi keskustelukumppaniksi ja oman asiansa asiantuntijaksi. Varsinkin yhden nuoren kohdalla alkukartoituksen haastattelun ja lopputuleman välillä oli iso ero – alkukartoituksessa nuori kertoi tilanteesta, ettei uskalla mennä hakemaan tukea, kun sitten jo työpajataapaamisten loppukeskusteluissa hän lupautui edelleen kehittämistyöpajaan Ohjaamo-hankkeessa. Tämä rohkaistuminen on hänen oman kertomansa perusteella tullut tämän kokemuksen perusteella. Voimaantuminen voi näkyä myös mm. asiakkaan hyvinvoinnin lisääntymisenä sekä työntekijöiden työssäjaksamisen lisääntymisenä ja ammatillisuuden kehittymisenä (Palsanen 2013, 11).

Yhteistutkimisen neljäs periaate on Palsasen (2013, 12) mukaan *tasavertainen ja avoin asiantuntijuus*. Tasavertaisuus toteutui ryhmässä menetelmän mukaisesti siten, että kaikkien sanomiset ja kommentit olivat ryhmätöissä ja keskusteluissa yhtä arvokkaita kuin muiden. Yksi nuorista kommentoi kokemustaan työpajassa nimenomaan toimimisena tasavertaisena asiantuntijana ammattilaisten rinnalla. Avoin asiantuntijuus puolestaan toteutui eri tahojen ammattilaisten tuodessa yhtä aikaa asiantuntemuksensa yhteiseen keskusteluun, ilman että kenelläkään yksittäisellä ammattilaisella olisi ollut jotain tiettyä määrittelyvaltaa. Avoimesta asiantuntijuudesta oli kyse myös siinä, että he avasivat sekä omaa ammatillisuuttaan että ammattikäytäntöjään nuorille ja kokemusasiantuntijoille yhteisen kehittämisen kohteeksi. (Ks. mts. 12.)

Oleellisina tekijöinä yhteistutkimisen työpajojen onnistumiselle olivat kunkin osallistujan heittäytyminen yhteiseen toimintaan antaen itsestään myös henkilökohtaisella tasolla. Tämä vaatii *luottamusta ja tuntemista*. Monet osallistujista eivät kuitenkaan ennestään tunteneet toisiaan, joten tutustuminen ja luottamuksen rakentaminen tapahtui siis yhdessä tutkimalla, yhdessä toimimalla. (Ks. Palsanen 2013,12.) Tähän oli varauduttu jo työpajoja suunnitellessa siten, että ensimmäisellä kerralla nuoria ei jaettu eri ryhmiin työntekijöiden se-

kaan vaan heidän annettiin olla omana ryhmänään vahvistaen ryhmää kokemusasiantuntijalla ja yhden etsivän nuorisotyön edustajalla. Toisella kertaa nuoret rohkaistuivat jo toimimaan ryhmissä muiden toimijoiden kanssa eroteltuna toisistaan.

Yhteissuunnittelun periaatteen mukaisesti työpajoissa toimittiin melko väljien suunnitelmien pohjalta. Aikataulun kireyden vuoksi etukäteen oli kuitenkin tarpeen päättää suurin piirtein siitä, mitä menetelmiä, millaisia ryhmäjakoja ja millaisia teemoja kussakin tilaisuudessa käytetään. Teemojen valinta alkukartoituksen tulosten ja edellisten työpajojen tuotosten perusteella oli myös perusteltua ottaen huomioon työpajoilla olleen kehittämistehtävän. Muutoin kehittämistyön tekijät eivät suunnitelleet pajojen toiminnan kulkua eivätkä pyrkineet puuttumaan ryhmien työskentelyyn muuta kuin ainoastaan kellottamalla.

Yhteistoiminnan periaatteen mukaisesti ryhmän jäsenet koostuivat monen tahon edustajista, joilla oli erilaisia rooleja: nuoret ja kokemusasiantuntijat palveluiden käyttäjinä, työntekijät eri toimijatahoilta, vetäjät, havainnoitsijat ja dokumentoijat. Oleellista oli, että nämä kaikki roolit olivat auki puhuttuja, kaikki osallistuvat yhteiseen tekemiseen eikä ryhmässä siten ollut mukana tarkkailijoita tai seuraajia. (Ks. Palsanen 2013, 14.) Tämä ei täysin toteutunut työpajoissa, koska työn ohjaaja ja kehittämistyön tekijä eivät osallistuneet toisen työpajatapaamisen ryhmätöihin. Perusteluna tälle oli, että nuoret ja muut toimijat saivat itse työstää kehittämissuhteita nuorten palvelujen parantamiseksi. Vetäjän ja havainnoitsijan/dokumentoijan rooleissa kehittämistyön tekijät toimivat työpajatapaamisissa muutoinkin enemmänkin mahdollistajan ja kyselijän rooleissa pyrkien välttämään liiallista ohjausta tai johdattelua.

Vaikuttamisen periaate toteutui yhteiskehittämisen työpajoissa varmaankin suurimmaksi osaksi siinä, että yhdessä tuotetut kehittämissuhteet koettiin otetun huomioon Kouvolan Ohjaamo -hankkeen toiminnassa. Sekä nuoret, kokemusasiantuntija että työntekijätkin totesivat keskustelun ja työskentelyn olevan mielekkäämpää silloin, kun asiat eivät vain jää oman työryhmän väliseksi jutusteluksi vaan menevät otettavaksi huomioon konkreettisesti kaupungin palvelujen suunnittelu- ja kehittämistoiminnassa. Toisessa työpajatapaamisessa työstetyt kehittämissuhteet välitettiin Ohjaamo-hankkeen toimijoille, jotka edelleen koostetusti esittivät ne Ohjaamo-toiminnan avajaistilaisuudessa toukokuussa. Yhteiskehittämisen työpajan kehittämissuhteet eli vaikeassa

asemassa olevien nuorten asiat olivat myös hyvin esillä jokaisessa kolmessa Ohjaamo-hankkeen käynnistämistä suunnittelevassa monialaisessa työpajassa kesän aikana. Kolmanteen yhteiskehittämisen työpajaan sisältyneessä Ohjaamo-toiminnan käynnistymisen esittelyssä hankevastaava osoitti työpajojen kehittämis ehdotuksien tulleen myös monipuolisesti huomioon otetuksi ja suurelta osin myös täytetyiksi. Viimeisessä työpajassa Ohjaamon hankevastaava otti myös suoraan vielä toivomuksia ja ehdotuksia vaikeimmassa asemassa olevien nuorten huomioimiseksi.

Yhteiskehittämisen työpajojen toiminnan *eettisyys* toteutui mm. siinä, että nuorten näkemyksiä ei vain yksipuolisesti hyväksikäytetty vaan he oikeasti kokivat toiminnan myös itselleen hyödylliseksi ja että he kokivat pystyvänsä vaikuttamaan asioihin. Suunnittelussa ja menetelmien valinnassa oli myös pyritty mahdollisimman hyvin ottamaan huomioon, ettei ryhmätoiminnassa tulisi tilannetta, jossa nuori esimerkiksi kertoisi henkilökohtaisista asioista liikaa vaan asioita käsiteltiin yleisemmällä tasolla henkilöitymättä kehenkään. Eettisyyden periaatetta noudattaen ryhmätoiminnassa oli otettu huomioon myös turvallisuus, joka näissä tapaamisissa toteutui mm. luottamuksellisen ilmapiirin luomisen myötä ja tapaamisten järjestämisessä samassa, nuorille tutuksi tulleessa paikassa. Eettisyyteen liittyen olennaista oli myös se, että nuorten osallistuminen ei perustunut palkitsemiseen vaan vapaaehtoisuuteen ja siihen, että he kokivat toiminnan itsessään palkitsevaksi. Toisaalta työpajojen yhteisissä keskusteluissa oltiin yksimielisiä siitä, että nuorille tulisi maksaa korvaus osallistumisestaan, koska muutkin osallistujat saivat korvauksen tai palkkaa toimintaan osallistumisen ajalta.

5.1.3 Arviointi ja juurruttaminen

Yhteiskehittämisen työpajojen toiminta perustui kehittämistehtävään, joten yhteistä arviointia ja keskustelua toiminnasta ja sen tuotoksista käytiin jokaisessa työpajatapaamisessa, koko prosessin ajan. Varsinaisesti prosessin, toiminnan ja tuotosten sekä vaikuttavuuden arviointi oli viimeisen työpajatapaamisen pääteemana.

Työpajoissa tuotettujen kehittämis ehdotusten tärkeänä tehtävänä oli huolehtia siitä, että vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tarpeet tulisi huomioitua

kaupungin nuorten palvelujen suunnittelussa. Tämän todettiin toteutuneen melko monipuolisesti jo Kouvolan Ohjaamo -hankkeen toiminnassa.

Yhteistä kehittämistoimintaa arvioidessaan niin nuoret, koulutettu kokemusasi-
antuntija kuin työntekijätkin pitivät sitä innostavana, aktivoivana ja näköaloja
suuresti avartavana. Erityisen tärkeäksi koettiin, että nuoret olivat itse, konk-
reettisesti omalla suullaan kertomassa näkemyksistään ja kokemuksistaan,
lähentäen toimijoita ja auttaen löytämään yhteisiä rakentavia ratkaisuja. Palve-
lujen kehittämisen lisäksi uusia ajatuksia, eväitä ja ideoita koettiin saadun
myös omaan työhön käytettäväksi välittömästi. Vaikka toiminta oli osanottajille
vapaaehtoista, kaikki toimijaosapuolet osallistuivat yhteiskehittämisen työpaja-
tapaamisiin kiitettävästi. Sitoutumisen taustalla nähtiin motivaatio ja halu yhtei-
seen kehittämistoimintaan ja se, että toiminnalla koettiin olevan myös vaikutta-
vuutta.

Juuruttamisen kannalta on olennaista kehittämissuhteiden huomioimisen li-
säksi se, että toiminnassa kokeiltu yhteistutkijuus eli nuorten ottaminen mu-
kaan palvelujen suunnittelu- ja kehittämistoimintaan jatkuisi myös tämän ko-
keilun päätyttyä. Tässä onnistuminen näyttää lupaavalta, sillä viimeisessä työ-
pajatapaamisessa sovittiin yhden nuoren osallistumisesta jatkossa Kouvolan
Ohjaamo -toiminnan järjestämiin monialaisiin kehittämistyöryhmätapaamisiin.
Ohjaamo-hankeessa lupauduttiin järjestämään vuoden kuluttua myös yhtei-
nen tapaaminen, johon kutsutaan kaikki yhteiskehittämisen työpajoihin osallis-
tuneet toimijat. Tällöin voidaan myös pitemmällä tähtäimellä arvioida tämän
työpajatyöskentelyn vaikuttavuutta kaupungin nuorten palveluiden kehittämi-
sessä.

5.2 Työpajoissa esiin nousseet kehittämistarpeet ja ehdotukset

Työpajoissa nousi esiin kehittämistarpeita niin varsinaiseen palveluun ja työn
tekemiseen kuin myös palvelujen suunnittelutyöhön liittyen. Työpajoissa työs-
tetyt kehittämissuhteet ja niissä koetut oleelliset seikat on tiivistetty tauluk-
koon 1.

Taulukko 1. Kehittämisehdotukset vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tukemiseksi

Kehittämiskohteet	Kehittämisessä huomioitavaa
Nuoren saaminen tuen piiriin	Nuorten ”löytäminen” Tieto palveluista, yhden luukun periaate Pelon poistaminen Positiivinen ”markkinointi”, nuorten omien verkostojen hyväksikäyttö
Nuoren tukeminen	Kokonaisvaltaisuus ja moniongelmaisuu- den huomioiminen Yksilölliset ja vaihtoehdotiset polut Luottamuksellinen asiakassuhde Aito kohtaaminen, kuuleminen, ymmärrys Matala kynnyks + oma työntekijä Jalkautuminen Yksilölliset tarpeet, tilannekartoitus Voimavaralähtöisyys Vapaaehtoisuus Toimiva verkosto- ja yhteistyö Yhteistyömyönteisyys Palvelujärjestelmätasolla satsattava en- nalta ehkäisyyn ja varhaisempaan tukeen
Nuoren osallisuus	Nuori mukaan omien palvelujensa suunnitteluun – kysytään nuorelta itseltään Nuoren suostumuksella toimiminen, ei selän takana vaan aidosti nuori osana omaa tukiverkostoansa Nuoret mukaan palvelujen suunnittelu- ja kehittämistoimintaan palvelujärjestelmätasolla

Oleellisina keskusteluissa esiin nousseina teemoina olivat nuorten saaminen tuen piiriin, varsinaiseen tukemiseen liittyvät asiat sekä nuorten osallisuus omien palvelujensa kuin myös palvelujärjestelmän suunnittelu- ja kehittämistoimintaan.

5.2.1 Nuoren saaminen tuen piiriin

Vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tukemista vaikeuttaa usein se, että he eivät edes ole tuen piirissä. Syinä tähän todettiin olevan vaikeudet tavoittaa nuori, nuori ei tiedä mistä mitään apua saa tai nuori ei edes uskalla hakea apua aiempien negatiivisten kokemusten aiheuttamien pelkojen vuoksi. Nuor-

ten saamiseksi tuen piiriin tulisi siten panostaa eri tahojen toimijoiden yhteistyöhön ja tiedonkulkuaan, ja sopia myös rooleista ja vastuunjaosta. Näin toimija, joka tunnistaa nuoren tarpeen tai tilanteen, tietää kehen ottaa yhteyttä ja miten asiassa edetään. Kaikilla toimijoilla olisi siten myös vastuu siitä, ettei nuori jää ongelmineen yksin vaan hänen asiansa etenee. Tärkeää on myös positiivisen imagon luominen viranomaisiin liittyvien pelkojen poistamiseksi. Olennaista sen kannalta on onnistuneiden palvelukokemusten tarjoaminen nuorille, kuin myös sen myötä mahdollisesti nuorten omia verkostoja pitkin leviävä positiivinen tiedotus. Muutoinkin nuorten omia verkostoja ja mm. sosiaalista mediaa tulisi enemmän käyttää hyväksi palveluista ja tuen muodoista tiedottamisessa. Tuen piiriin löytämiseksi olennaista olisi myös se, että nuori voisi hakea apua yhdestä paikasta riippumatta siitä, mikä hänen tarpeensa on eikä tuen hakeminen olisi riippuvainen esimerkiksi jostakin diagnoosista tai lausunnosta.

5.2.2 Nuoren tukeminen

Vaikeimmassa asemassa olevilla nuorilla on hyvin monenlaisia ongelmia, jotka kaikki on otettava huomioon lähdettäessä tukemaan nuorta. Nuoren tukiverkosto koostuu siten hyvin monen eri tahon toimijoista. Näiden monen tahon edustajista ja tukipalveluista koostuva toiminta tulee olla nuorelle ja nuoren näkökulmasta toimiva kokonaisuus, jonka lähtökohtana ovat nuoren tilanne ja yksilölliset tarpeet. Tukemisessa lähdetään nuoren voimavaroista edeten riittävän pienin askelin nuoren omaa polkua pitkin. Edellytyksenä toimivalle tuelle on nuoren suostumus ja vapaaehtoisuus, joka puolestaan perustuu nuoren motivoitumiseen onnistuneen tukikokemuksen myötä. Tuen joustavuuden parantamista pidettiin myös tärkeänä. Joustavuutta tukemiseen saataisiin lisäämällä mm. tukihenkilötoimintaa. Kehittämissuositusten mukaan huomiota tulee kiinnittää myös enemmän siihen, että nuorelle on tarjolla riittävästi oikeanlaisia eri vaihtoehtoja juuri hänen tarpeeseensa ja tilanteeseensa nähden. Tämä, kuten nuorten tuen piiriin saaminenkin, edellyttää parempaa tiedottamista ja yhteistyötä eri tahojen toimijoiden välillä. Palveluista tiedottamisen ja yhteistyön parantamiseksi ei todettu vaadittavan niinkään byrokratian esteiden poistamista vaan yleistä yhteistyömyönteisyyttä. Nuorille tiedottamisessa pitäisi

enemmän pyrkiä ymmärrettävämpään ja selkeämpään informaatioon palveluista ja tukitoimista.

Ensiarvoisen tärkeäksi vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tukemisessa nähtiin luottamuksellisen suhteen rakentuminen nuoren ja työntekijän välille. Tämä vaatii aikaa ja myös tilannetajua. Nuoren aito kohtaaminen, kiinnostus ja kuuleminen sekä ymmärrys siitä, mitä on elää nuorena nykyajan yhteiskunnassa, koettiin erittäin tärkeiksi taidoiksi nuorten tukemisessa. Henkilökemiat eivät aina kohtaa kaikkien kanssa. Tärkeää olisi kuitenkin ottaa huomioon, että se henkilö, jonka kanssa nuori pääasiassa asioi, olisi juuri tälle nuorelle sopiva. Nuorelle ehdotettiin ns. luottohenkilön nimeämistä.

Monet toisen asteen opiskelijoista todettiin päätyvän etsivän tuen piiriin liian myöhäisessä vaiheessa, jolloin heidän ongelmansa ovat jo hyvin monimutkaisia ja kasautuneet. Siten palvelujärjestelmätasolla ehdottoman tärkeäksi koettiin se, että ennaltaehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen satsattaisiin enemmän resursseja, ja lapsia ja nuoria kyettäisiin tukemaan riittävästi jo päiväkodissa ja peruskoulun puolella.

5.2.3 Nuoren osallisuus

Nuoren osallisuus ei toteudu, mikäli erilliset ja irralliset tukitoimet näyttäytyvät nuorelle väliaikaisina puuttumisina ja sanktioina hänen elämäänsä, eikä niillä käytännössä ole nuorta eteenpäin motivoivaa ja voimaannuttavaa vaikutusta. Nuoren osallisuus omien palvelujensa suunnittelussa tulisi enemmän näkyä niin, että nuorilta itseltään kysytään, mitä hän haluaa ja mihin hän on valmis. Tukemisen lähtökohdaksi tällöin tulisivat nuoren tarpeet, hänen kokonaistilanteensa ja toiminta motivoisi nuorta enemmän tavoittelemaan parempaa tulevaisuutta.

Palvelujärjestelmän suunnittelussa ja kehittämisessä nuoria kuullaan jo mm. nuorisovaltuuston ja asiakaspalautteiden pohjalta. Varsinkaan vaikeimmassa asemassa olevien nuorten ääni ei kuitenkaan näitä väyliä pitkin tule huomioonotetuksi ja kuulluksi palvelujen suunnittelussa. Muutoinkaan papereiden ja lausuntojen välityksellä tapahtuvan huomioimisen ei katsottu riittävän yksistään nuorten osallistamiseksi suunnittelu- ja kehittämistoimintaan. Merkitykselliseksi koettiin se, että nuoret ovat itse kehittämis- ja suunnittelutapaamisissa

konkreettisesti paikalla ja kertomassa omalla suullaan kokemuksistaan. Tämän todettiin myös lähentävän toimijoita auttaen heitä yhdessä löytämään rakentavampia ratkaisuja palvelujen kehittämiseen.

6 KEHITTÄMISTYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

6.1 Eettisyys

Eettinen sitoutuneisuus ohjaa opinnäytetyön tekemistä ja työn laatua (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127). Moniaselitteiset ja usein vaikeasti havaittavat eettiset kysymykset kuuluvat olennaisena osana tutkimusprosessiin. Eettisiin kysymyksiin ja tutkijan positioon liittyvät pohdinnat ovat tutkimukseen liittyvää päätöksentekoa ja ne koskevat tutkimuksen kaikkia vaiheita, alkaen tutkimusvaiheen valinnasta päätyen tutkimusraportin saamaan palautteeseen vastaamiseen. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 22.) Ellonen ja Pösö (2010, 192) kiteyttävät lasten ja nuorten tutkimisen keskeiset eettiset jännitteet suojele- ja osallisuusnäkökulmiksi siitä, että lapsia ja nuoria tulee yhtäältä suojella tutkimukselta sen mahdollisten vahingoittavien haittojen ehkäisemiseksi, ja toisaalta heidän osallistumistaan tutkimukseen tulee tukea mahdollisimman laajamittaisesti ja monipuolisesti. Erityisesti huomiota oli siten kiinnitettävä tässä opinnäytetyössä jo suunnitteluvaiheessa nuorten osallistumiseen kehittämistyöhön konkreettisesti eikä ainoastaan haastattelujen välityksellä. Eettisten normien noudattamisen ohella on ollut tärkeää tilanne- ja yksilökohtainen herkkyys tunnistaa tutkimuksen osallistumisen vaikutukset nuoriin, heidän tunteisiinsa ja kokemuksiinsa. (Ks. Helavirta 2011, 54.)

Kehittämistyöhön osallistuneilta nuorilta pyydettiin suostumus kehittämistoimintaan osallistumisesta, mitä ennen heille kerrottiin mahdollisimman tarkoin mistä tulevassa toiminnassa on kyse, miksi sitä tehdään ja että toiminta on heille täysin vapaaehtoista – he voisivat halutessaan olla enää osallistumatta kehittämistyöhön missä vaiheessa tahansa. Samassa yhteydessä sovittiin vaihtolovelvollisuudesta ja nuorten anonymiteettisuojasta. Anonymiteetin suojaamisen vuoksi myös kehittämistyön raportoinnissa on jätetty kaikkien osallistujien nimet mainitsematta. Ennen työn aloittamista kehittämistyön toteuttamiseen anottiin myös tarvittavat luvat A-klinikkasäätiöltä, Kouvolan kaupungin

hyvinvointipalvelujen aikuissosiaalityön, lastensuojelun avopalveluiden ja jälkihuollon yksiköiltä.

Eettisenä kehittämistyön aiheen valintaa voidaan pitää sen ajankohtaisuuden vuoksi, ja että yhteistyön kehittämisen tarve on noussut työelämästä (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 129). Monialainen yhteistyö nuorten tukemisessa on yhteiskunnallisesti tärkeää sekä päällekkäisen työn vähentämistä ja resurssien parempaa hyödyntämistä ajatellen myös kustannustehokasta.

6.2 Luotettavuus

Tutkimustoiminnassa opinnäytetyön yhtenä hyvyyden mittarina käytetään yleiskäsitteenä termiä luotettavuus. Opinnäytetyön, kuten kaikkien tutkimusten, tulosten ja johtopäätösten pitäisi olla oikeita, uskottavia ja luotettavia. Luotettavuus tarkoittaa myös työn laatua. Sen lisäksi, että tieto on todenmukaista, tulee sen olla myös hyödyllistä. Tutkimusprosessin eri vaiheissa on riskipisteitä, joissa voidaan mennä väärään suuntaan eli tehdään vääriä ratkaisuja, jätetään jotain tekemättä tai ei tehdä valittuja ratkaisuja oikein. Esimerkiksi aineisto on riittämätöntä tai esitetyt tulokset on johdettu väärin aineistosta. (Kananen 2012, 161; Toikko & Rantanen 2009, 121.) Tutkimustulosten luotettavuuden arvioinnin lähtökohtana on aina tulosten, menetelmien ja tiedonkeruun riittävän tarkka dokumentaatio, muutoin ulkopuolisen arvioitsijan on mahdollonta päätellä tutkimuksen luotettavuudesta mitään (Kananen 2014, 134). Kehittämistyöhön osallistujat on valittu mahdollisimman tarkasti siten, että heillä on vankkaa tietoa ja kokemusta kehitettävänä olevasta asiasta. Kehittämistyön vaiheet on pyritty dokumentoimaan tarkasti ja kuvaamaan toiminta mahdollisimman läpinäkyvästi, jotta sen vaiheita ja tuloksia voisi arvioida. Yhteistä arviointia toiminnasta ja eri vaiheiden tuloksista käytiin koko prosessin ajan.

Tämän kehittämistyön hyödyllisyys ja tarve on ollut koko työn lähtökohtana, koska tarve työn tekemiseen on lähtenyt moniammatillisista yhteistyötä tekeville ammattilaisilta. Iso rooli on ollut näillä yhteistyötä tekeville toimijoilla kuin myös nuorilla ja kokemusasiantuntijoilla, jotka edelleen jatkossa tekevät ja toteuttavat yhteistyötään. Kehittämistoiminta on luonteeltaan sosiaalinen prosessi, jossa kehittäjät osallistuvat toimintaan sekä toiminnan kehittämiseen. Yksi luotettavuuden kriteereistä on toimijoiden sitoutuminen. (Toikko & Rantanen

2009, 124.) Kehittämistyön alkukartoituksen haastatteluihin ja kyselyihin sekä jokaiseen yhteiskehittämisen työpajatapaamiseen toimijat osallistuivat kiittävästi, ja työskentelyssä oli nähtävissä yhteinen innostus ja halu kehittää nuorten monialaista tukemista. Sitoutuneisuutta kuvannee myös se, että kaikki osallistujat olivat kiinnostuneita osallistumaan myös jatkossa Ohjaamo-hankkeessa järjestettäviin tapaamisiin.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän kehittämistyön tehtävänä oli kuvata ja toteuttaa vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallisuutta heidän palvelujensa kehittämisessä sekä tuottaa kehittämis ehdotuksia vaikeimmassa asemassa olevien nuorten huomiointiseksi kunnan nuorten palveluiden suunnittelu- ja kehittämistyössä. Kaikki yhteiskehittämisen työpajat toteutuivat hyvin suunnitelmien mukaisesti, ja sekä nuoret että toimijat osallistuivat niihin hyvin aktiivisesti ja innokkaasti. Tapaamiset koettiin yhteistutkijuuden periaatteiden mukaisesti tasavertaisuutta ja asiakkaan osallisuutta toteuttavina sekä hyvänä menetelmänä yhteisten ratkaisujen löytämiseen. Yhteiskehittämisen työpajoissa tuotettuja kehittämisideoita hyödynnettiin myös Kouvolan Ohjaamo -toimintaa käynnistettäessä. Vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallisuus kehittämistoimintaan on tämän kokemuksen perusteella mahdollista ja tärkeää järjestää myös jatkossa muissakin alueellisen ja paikallisen nuorten palvelujen suunnittelu- ja kehittämistyössä.

Kehittämistyöhön osallistuneet nuoret oli valittu Nuoret eteenpäin -hankkeen toiminnassa jo mukana olleista nuorista. Kaikki heistä olivat 20-vuotiaita nuoria naisia, joista kaksi kuului edelleen jälkihuollon piiriin ja oli myös enemmän tai vähemmän kiinni koulutuksessa. Yhden nuoren tilannetta kuvasi odottelu työkokeiluun pääsemisestä, mikä puolestaan odotti terveydenhuollon toimenpiteitä ja lausuntoja edetäkseen. Kaikilla heillä oli kuitenkin paljon aiempia kokemuksia palvelujärjestelmästä putoamisesta ja tuen riittämättömyydestä tai toimimattomuudesta kuin myös luottamuksen menettämisestä virkailijoihin. Siten heidän voi hyvin katsoa edustavan vaikeimmassa asemassa olevien nuorten näkemyksiä. Vaikka jokainen nuori totesi alkukartoituksen haastattelussa jopa pelkäävänsä viranomaisia ja heidän toimiaan, kehittämistyön edetessä

jokainen heistä rohkeni osallistumaan nuorten ja työntekijöiden yhteisiin kehittämistyöpajoihin. Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren osallistuminen kehittämistoimintaan ei ole itsestään selvää eikä välttämättä helppoakaan, mutta tässä tavoitteessa onnistuttiin hyvin. Onnistuakseen se ei vaatinut niinkään rahaa tai lisäresursseja vaan – ihan niin kuin muussakin onnistuneessa tukemisessa – luottamuksellisen suhteen luomista.

Yhteiskehittämisen työpajatoiminnan kokeilu ensin nuorelle tutussa ympäristössä on hyvä keino rohkaista nuorta yhteiseen toimintaan. Kouvolassa on meneillään montakin hanketta, joilla pyritään tukemaan erilaisissa arkipäivän ongelmissa painivia nuoria. Tukemisen lisäksi näissä hankkeissa olisi oiva tilaisuus myös panostaa näiden nuorten osallisuuden vahvistamiseen ja miettiä miten heitä saataisiin rohkaistumaan myös omien palvelujensa kehittämistoimintaan. Nuorten osallistaminen kehittämistoimintaan ei vaadi, kuten aiemmin todettiin, lisää resursseja, vaan uskaltautumista ulos vanhoista toimintatavoista ja tottumuksista. Usein osallistumisen esteenä on nuoren kokemus pelko toimintaa kohtaan. Tämän pelon voi kuitenkin taltuttaa riittävällä tiedottamisella ja hyvän ilmapiirin luomisella. Tämän kehittämistyön kokemuksista voi todeta pelon kaikonneen myös toiminnan myötä tulleen rohkaisevien ja vaikuttamismahdollisuuksia lisäävien kokemusten kautta. Tämä herättää myös vahvasti pohtimaan sitä, kuinka usein esteenä ovatkin omat ennakoasenteemme siitä, mihin nuori pystyy ja mikä hänelle on parasta. Myös vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osallisuus on tärkeää mahdollistaa nuorten palvelujen suunnittelu- ja kehittämistoiminnassa. Tämän kokeilun jatkuminen Ohjaamohankkeessa näyttää lupaavalta ainakin yhden nuoren osalta. Myös muissa Kouvolassa meneillään olevissa hankkeissa olisi tämän kehittämistyön kokemusten perusteella merkittävä tilaisuus järjestää myös heikommassa asemassa oleville nuorille mahdollisuuksia parempaan osallisuuteen.

Työlääksi kehittämistyössä osoittautui aiheen ajankohtaisuudesta johtuva tutkimusten, toimenpide-ehdotusten ja erilaisten hanke- ym. muiden raporttien suuri määrä. Aiheesta ei ollut vaikea löytää tietoa, päinvastoin, sitä julkaistiin joka suunnalta tiheään tahtiin. Monet näistä toistivat pitkälti samaa asiaa eri kansissa, mutta toisinaan myös vähän erilaisista näkökulmista. Monissa näistä oli tuotettu paljon toimenpide- ja kehittämissuhteita nuorten tukemiseksi, joihin oli hyvä peilata omaa paikallistason kehittämistoimintaamme ja sen tuo-

toksia. Yhteiskehittämisen työpajoissa nousi esiin hyvin paljon samanlaisia kehittämis ehdotuksia kuin esimerkiksi Onnistunut nuorisotakuu -hankkeessa (ks. Ervamaa 2014, 13, 33), Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportissa (ks. Savolainen ym. 2015, 54–56) sekä Yhteiskunnan syrjällä -hankkeessa (ks. Määttä & Määttä 2015, 6).

Paikallistasolla asioita on aina syytä pohtia juuri alueelliset olot huomioiden. Paikallistason yhteistyötähän voi kehittää käytännössä vain tekemällä yhteistyötä paikallisesti. Näiden lukuisten raporttien ja artikkeleiden perusteella voi päätellä, että nuorten palvelujen kehittämisessä ja myös nuorten syrjäytymisen ehkäisemissä tapahtuu nyt paljon ja nopeassa aikataulussa ottaen huomioon mm. noin 30 matalan kynnyksen toimipisteen käynnistämisen eri puolilla Suomea reilun puolen vuoden aikana.

Nuorisotakuutyöryhmän loppuseminaarissa keväällä 2015 todettiin, että nuorten näkemykset tulisi ottaa paremmin huomioon myös paikallistason palvelujen suunnittelussa. Kouvolassa voidaan tämän kokeilun myötä asiassa edetyn myös vaikeimmassa asemassa olevien nuorten osalta. Nimenomaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten näkemysten ottaminen huomioon todettiin hyvin tärkeäksi, sillä heidän ovat juuri niitä, jotka näitä palveluja eniten tarvitsevat ja joiden tulevaisuuteen näiden palveluiden toimivuudella on eniten merkitystä. Näiden nuorten ääni ei kuitenkaan välttämättä tule kuulluksi nuorille järjestettyjen kuulemiskanavien kuten nuorisovaltuuston kautta. Tämän kehittämistoiminnan myötä vaikeimmassa asemassa olevien nuorten näkemykset tulivat huomioiduksi Ohjaamo-toimintaa käynnistettäessä ja varmaankin myös jatkossa, sillä kaikki osallistuneet toimijat olivat yhtä mieltä näiden nuorten konkreettisen osallistumisen tärkeydestä ja siitä, että he kyllä kykenevät tuomaan mielipiteensä ja näkemyksensä esiin, kunhan siihen annetaan oikeanlainen mahdollisuus.

Olen itse vuosia työskennellyt hankkeissa, joissa on etsitty hyviä käytäntöjä monialaisissa työryhmissä. Työryhmiin osallistuminen on ollut runsasta ja ne on koettu innostaviksi. Yhteisen kehittämisen ja tiedonvaihdon tahto on suuri ja yhteistyön tarve tiedostettu. Enää ei kuule niin usein sanottavan, että yhteistyöhön ei ole aikaa vaan että se nimenomaan on tarpeellista ja omaa työtäkin helpottavaa. Tapaamisten ollessa vapaaehtoisia niihin tulee tahot, joiden asenne on lähtökohdiltaan hyvä. Haasteena on varmaankin saada jatkossa

mukaan myös ne tahot, jotka eivät vielä yhteistyön hyötyjä ymmärrä ja joiden asenteisiin pitäisi muutosta eniten löytyä. On selvää, etteivät asiat muutu hetkessä, mutta aikojen kuluessa hyväksi koetut yhteistyökäytännöt kuin myös asenteetkin toivottavasti kulkeutuvat kehittämistöihin osallistuneiden mukana kunkin tahon käytäntöihin.

Avainasemassa toimijat totesivat olevan omat asenteet ja niiden kyseenalaistaminen. Eri näkökulmia avaavissa yhteisissä työpajoissa näitä ns. luutuneita käsityksiä todettiin voineen muuttaa ja niiden vieminen omaan työhön koettiin mahdolliseksi. Eri tahojen toimijoiden näkemysten jakaminen on koettu siis jo aiemminkin merkitykselliseksi ja hyödylliseksi, nyt siihen oman lisänsä toivat asiakkaiden eli vaikeimmassa asemassa olevien nuorten ja koulutettujen kokemusasiantuntijoiden näkemykset ja heidän konkreettinen läsnäolonsa kehittämistapaamisissa. Huolimatta siitä, että yhteiskehittämisen työpajojen osallistujat edustivat hyvin monen tahon ja näkökulman edustajia, tilaisuuksissa kaikilla vaikutti olevan yhteinen päämäärä ja intressi: havainnoitavissa ei ollut sitä vastakkainasettelua, mitä usein on todettu esiintyvän varsinaisissa asiakastilanteissa.

Yhteisen suunnittelun ja toiminnan voisi siten nähdä auttavan yhteisten rakentavien ratkaisujen löytämisessä. Käytännön asiakastyössä tämä palvelisi hyvin sitä palveluiden kehittämiseen liittyvää tarvetta, ettei nuorta pompoteltaisi luukulta toiselle vaan palveluista voisi todellakin muodostua nuoren tarvitsema kokonaisvaltainen tuki. Tosin yhteiseen toimintaan täytyy saada osallistumaan kaikki tarvittavat tahot, missä kehittämistä todettiin vielä tarvittavan. Usein tuen joustamattomuudesta kuullaan syytettävän byrokratiaa, mutta yhteisissä kehittämistapaamisissa on nähty monen joustamattomuutta aiheuttavan esteen poistuvan yhteistyön ja tiedonkulun paranemisen kautta. Tämän yhteistyömenetelmän voi selvästi katsoa kasvattavan myös sitä yhteistyömyönteisyyttä, mitä yhteiskehittämisen työpajoissa peräänkuulutettiin toimivien palvelukokonaisuuksien mahdollistamiseksi.

Omiin asenteisiin tämä kokeilu on vaikuttanut ainakin vahvasti: ihmettelen sitä, kuinka ihmeessä olemme voineet aiemmin ajatella edustavamme laajaa näkemystä asiakkaan palveluista monialaisissa työryhmätapaamisissamme, kun paikalla ei ole kuitenkaan ollut yhtäkään asiakasta tai ns. kokemusasiantuntijaa. Jatkossa näkisin merkittävänä asiakkaan konkreettisen edustuksen

kaikilla tasoilla. Hyvien käytäntöjen mukaanhan asiakkaan verkostossa ei toimita asiakkaan ”selän takana”, kuinka siis voisimme toimia toisin myöskään muissa asiakasta koskevissa tapaamisissa.

Kiilakoski, Gretschel ja Nivala (2012, 9) toteavat lasten ja nuorten osallisuuden toteuttamisen mahdolliseksi, koska rahan puutteen sijaan esteenä ovat usein asenteet, kiire tai puutteet tiedossa tai osaamisessa. Tähän väitteeseen on helppo yhtyä tämän kokeilun myötä ja todeta, että nuorten osallisuuden edistämiseksi ei ihmeitä ja suuria rahamääriä tarvita: ainoastaan hyvä asenne, pysähtyminen yhteisen asian äärelle, eri näkemysten ja tahojen tiedon vaihtoa sekä toisten näkemysten ja tasavertaisuuden kunnioittamista.

Tutkimustoiminta ja keskustelut nuorten syrjäytymisen ja palveluiden kehittämisen ympärillä on vilkasta. Myös nuorten näkemyksiä ja kokemuksia on paljon kartoitettu mm. Nuorisotutkimusverkoston toiminnoissa. Nuorten osallisuudesta varsinaisesti kuin myös yhteistutkijuuudesta tai yhteiskehittämisestä sen sijaan löytyi huomattavasti vähemmän tietoa. Nuorten osallisuus ja varsinkin syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuusnäkökulma olisi kuitenkin varsin merkittävä asia, johon tulisi jatkossa tutkimuksissa ja kartoituksissa mielestäni enemmän kiinnittää huomiota. Tässä työssä kokeiltiin yhteistutkijuiden menetelmän soveltamista nuorten ja toimijoiden yhteisessä kehittämistoiminnassa. Työssä tuotiin esiin toimintaa ja sen toteutumista menetelmän periaatteiden mukaisesti sekä toiminnassa tuotettuja kehittämissuhteita. Sen sijaan yhteistutkijuiden vaikutukset esimerkiksi nuorille tai toimijoille eivät juurikaan mahtuneet tämän työn sisältöön. Se olisi kuitenkin merkittävä ja kiinnostava asia tutkia syvemmin. Tämän työn ja kokeilun perusteella voi kuitenkin päätellä, että menetelmällä on laajemminkin positiivisia vaikutuksia myös yksilötasolla kuin mitä tässä työssä voitiin esiin tuoda.

Jos ja kun syrjäytyminen nähdään osallisuuden vastakohtana, yhteistoiminnan ja sen mukanaan tuoman vaikuttamiskokemuksen myötä vaikeimmassa asemassa olevan nuoren syrjäytymistä voidaan ehkäistä nimenomaan vahvimmalla nuoren osallisuudella. Vaikeimmassa asemassa oleva nuori ei välttämättä ole motivoitunut mihinkään ja voimavaratkin on vähissä. Hän ei välttämättä koe kuuluvansa mihinkään yhteisöön saatikka olevansa yhteiskunnan vaikutusvaltainen ja tärkeä jäsen. Näitä kokemuksia hän kuitenkin tarvitsee ponnis-

tellakseen parempaan tulevaisuuteen. Tämän kehittämistyön kokemusten perusteella vaikeimmassa asemassa oleville nuorille on mahdollista ja tärkeää järjestää juuri näitä tarvittavia kokemuksia. Yhteiskehittämisen työpajojen edustajien eri näkökulmista huolimatta kaikki tahot olivat myös yhtä mieltä siitä, että sanktioiden ja puuttumisten sijaan onnistunut tukeminen perustuu nuorta kunnioittavaan kohtaamiseen ja luottamuksen rakentamiseen ja sitä myöden kunkin, myös vaikeimmassa asemassa olevan nuoren, osallisuuden mahdollistamiseen.

LÄHTEET

A-klinikkasäätiö. Itä-Suomen palvelualue. 2015. Kouvolan A-klinikkatoimi. Saatavissa: <http://toimipaikka.a-klinikka.fi/ita/ita-suomen-palvelualue/kuntakumppanit/kouvolan-a-klinikkatoimi> [viitattu 4.10.2015].

Aaltonen, K. 2011. Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. 2015. Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 160. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisu 84. Saatavissa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf> [viitattu 3.4.2015].

Alanen, O. 2015. Nuoret osallisiksi. Teoksessa Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen, toim. Määttä, M. & Määttä, A. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015. 77–89. Saatavissa: http://vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d [viitattu 30.9.2015].

Alanen, O., Kainulainen, S. & Saari, J. 2014. Vamos tekee vaikutuksen – Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Helsingin diakonissalaitos. Raportti 1/2014. Saatavissa: https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/HDL_Raportti_VAMOS.pdf [viitattu 18.9.2015].

Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojelevalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportteja 24/2014. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116722/URN_ISBN_978-952-302-278-2.pdf?sequence=1 [viitattu 29.11.2015].

Carea. 2015. Sairaalat ja palvelut. Nuorisopsykiatria. Saatavissa: <http://www.carea.fi/fi/Sairaalat%20ja%20palvelut/Psykiatria/Nuorisopsykiatria/> [viitattu 1.10.2015].

Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.

Ellonen, N. & Pösö, T. 2010. Lapset arvioimassa tutkimuksen etiikkaa – esimerkinä uhritutkimus. Teoksessa Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka, toim. Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 101. Helsinki: Yliopistopaino. 192–209.

Ervamaa, S. 2014. Kohti onnistunutta nuorisotakuuta? Nuorten ja ammattilaisten näkemyksiä nuorisotakuun toteutuksesta ja kehittämisestä. Onnistunut nuorisotakuu -hankkeen loppuraportti. Saatavissa: <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/3102> [viitattu 23.7.2015].

Ervamaa, S., Haahkola, K., Illi, M., Markkola, A., Tukiainen, H. & Suomalainen, K. 2014. Tajua Mut! -toimintamalli lasten ja nuorten tukena. Kyllä mua saa auttaa! Ketään ei jätetä! Sitran selvityksiä 83. Saatavissa: <http://www.sitra.fi/julkaisu/2014/tajua-mut-toimintamalli-lasten-ja-nuorten-tukena> [viitattu 6.10.2015].

Hamarus, P. & Landén, L. 2014. Syrjäyttääkö systeemi? Teoksessa Huuto! Lasten ja nuorten hyvinvoinnin puolesta, toim. Hamarus, P., Kanervio, P., Landén, L. & Pulkkinen, S. Jyväskylä: PS-Kustannus. 187–188.

Harrikari, T. 2008. Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Heikkinen, H. 2015. Toimintatutkimus: Kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle, toim. Valli, R. & Aaltola, J. 204–219.

Heimonen, S. & Tani, M. 2015. Kouvolan Ohjaamo -hankesuunnitelma. Julkaisematon raportti.

Helavirta, S. 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Tampere: Tampereen yliopistopaino. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8604-3> [viitattu 19.11.2015].

Helsingin Diakonissalaitos. 2015a. Vamos. Saatavissa: <http://vamosnuoret.fi/> [viitattu 18.11.2015].

Helsingin Diakonissalaitos. 2015b. Vamos Turku. Saatavissa: <http://www.vamosnuoret.fi/turku> [viitattu 18.11.2015].

Hodju, M. 2014. Vamos-palvelumalli käynnistyy Kuopiossa. Saatavissa: <http://www.vamosnuoret.fi/ajankohtaista/115-vamos-palvelumalli-kaynnistyy-kuopiossa> [viitattu 20.4.2015].

Juurikkala, V. 2015. Uusi sosiaalihuoltolaki uudistaa aikuissosiaalityön. Tesso. Terveyspoliittinen aikakauslehti 4/2015. Saatavissa: <http://tesso.fi/artikkeli/uusi-sosiaalihuoltolaki-uudistaa-aikuissosiaalityon> [viitattu 17.11.2015].

Kainulainen, H. & Sohlman, T. 2014. Nuoret eteenpäin - Nuorten matalan kynnyksen toimintamalli vaikeimmassa asemassa oleville nuorille. Hanke-suunnitelma. A-klinikkasäätiö. Julkaisematon raportti.

Kananen, J. 2012. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä?. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kela. 2015. Kuntoutuspalvelut lapsille ja nuorille. Saatavissa: <http://www.kela.fi/lapsille-ja-nuorille> [viitattu 4.10.2015].

Keski-Suomen ELY-keskus. 2015. Ohjaamot. Saatavissa: <http://www.peda.net/veraja/keskisuomenely/ohjaamot> [viitattu 29.10.2015].

Kontio, M. 2010. Moniammatillinen yhteistyö. Oulu. TUKEVA-hanke. Saatavissa: <http://oulu.ouka.fi/seutu/tukeva/Moniammatillinen-julkaisu.pdf> [viitattu 18.3.2015].

Kouvola 2012. Perusturvapalvelut. Nuorten päihdetyö Kouvolassa. Mallista tekoihin. Toimintamalli ja palveluprosessin kuvaus. Saatavissa: http://www.kouvola.fi/material/attachments/perusturva/ypk-hanke/6CexgzVIG/Nuorten_paihdeyotoimintamalli_2012.pdf [viitattu 16.11.2015].

Kouvola. 2013. Kouvolan kaupunkistrategia 2014–2020. Saatavissa: http://www.kouvola.fi/material/attachments/newfolder_196/newfolder_7/YZB5keLq1/kaupunkistrategia2013web.pdf [viitattu 18.11.2015].

Kouvola. 2014. Hyvinvointipalvelut. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2014. Saatavissa: http://www.kouvola.fi/material/attachments/hyvinvointipalvelut/raportitjaohjelmat/j8g0o1tqX/Lasten_ ja _nuorten _hyvinvointisuunnitelma.pdf [15.11.2015].

Kouvola. 2015a. Nuorten Kouvola. Ohjaamo. Nuorille suunnattuja hankkeita. Saatavissa: <http://www.nuortenkouvola.fi/index/ohjaamo/nuorillesuunnattuja-hankkeita.html> [viitattu 18.11.2015].

Kouvola. 2015b. Arjen tuki. Saatavissa: <http://www.kouvola.fi/index/sosiaali-jaterveyspalvelut/sosiaalipalvelut/aikuissosiaalipalvelu.html> [viitattu 3.10.2015].

Kouvola. 2015c. Jälkihuolto. Saatavissa: <http://www.kouvola.fi/index/lapsiperheelle/lastensijaishuolto/jalkihuolto.html> [viitattu 3.10.2015].

Kouvola. 2015d. Aikuispsykiatrian avopalvelut. Saatavissa: <http://www.kouvola.fi/index/sosiaali-jaterveyspalvelut/mielenterveyspalvelut.html> [viitattu 3.10.2015].

Kouvola. 2015e. Päihdepalvelut. Saatavissa: <http://www.kouvola.fi/index/sosiaali-jaterveyspalvelut/sosiaalipalvelut/aikuissosiaalipalvelu/paihdepalvelut.html> [viitattu 3.10.2015].

Kouvola. 2015f. Työvoiman palvelukeskus. Saatavissa: <http://www.kouvola.fi/index/sosiaali-jaterveyspalvelut/sosiaalipalvelut/tyo-japaivatoiminta/tyovoimanpalvelukeskus.html> [viitattu 4.10.2015].

Kouvolan seurakunta. 2015. Diakoniatyö. Saatavissa: <http://www.kouvolan-seurakunta.fi/toimintaa/diakonia/?id=646> [viitattu 4.10.2015].

Kumpulainen, T. 2014. Koulutuksen tilastollinen vuosikirja. Opetushallitus. Koulutuksen seurantaraportit 2014:10. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/163331_koulutuksen_tilastollinen_vuosikirja_2014.pdf [viitattu 4.10.2015].

Laki nuorisolain muuttamisesta 20.8.2010/693.

Linturi, H. 2003. Toimintatutkimus. Saatavissa: http://nexusdelfix.internetix.fi/sv/sisalto/materiaalit/2_metodit/5_actix?C:D=61566&C:selres=61566 [viitattu 3.6.2015].

Lämsä, A.-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn9789514290213/isbn9789514290213.pdf> [viitattu 23.7.2015].

Myrskylä, P. 2015. Toisen asteen koulutuksesta ja työelämästä syrjään jääneet 2000–2013. Teoksessa Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen, toim. Määttä, M. & Määttä, A. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015. 18–22. Saatavissa: http://vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d [viitattu 30.9.2015].

Määttä, M. & Määttä, A. 2015. Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015. Saatavissa: http://vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d [viitattu 30.9.2015].

Niemi, V. 2014. Nuorisotakuu yhteinen asia! VM:n kuntakokeilu/Nuorisotakuun toimintamalli. Kouvola. Saatavissa: https://peda.net/hankkeet/elotori/eloryhm%C3%A4t/kay/ta/kkok2/kkok2/ntvn:file/download/5c804f21e6cb5fe8aa70cdeeaaf6b98e9f6909b2/Kouvola_Nuorisotakuun%20toimintamalli_Veikko_Niemi.pdf [viitattu 18.3.2015].

Nuorisolaki 27.1.2006/72.

Nuorten Kouvola. 2015a. Nuorisopalvelut. Saatavissa: <http://www.nuortenkouvola.fi/index.html> [viitattu 3.10.2015].

Nuorten Kouvola. 2015b. Päihdepalvelut. Saatavissa: <http://www.nuortenkouvola.fi/index/apua-opas/paihdepalvelut.html> [viitattu 3.10.2015].

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Nuorisolain uudistaminen. Saatavissa: http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/vireilla_nuoriso/nuorisolaki/index.html?lang=fi [viitattu 18.3.2015].

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015. Nuorisolain uudistaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:16. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/Liitteet/tr16.pdf> [viitattu 17.11.2015].

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287.

OTE Nuorten työpajat. 2015. Saatavissa: <http://www.otenuortentyopajat.fi/tyopajat.html> [viitattu 23.4.2015].

Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos – Raportti 52/2012. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/THL_RAPO52_2012_web.pdf [viitattu 5.10.2015].

Palsanen, K. 2013. Yhteistutkijuus. Opas sosiaalityöhön, versio 2.0. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen-opas_sosiaalityohon_2.0_Kati_Palsanen.pdf [viitattu 28.4.2015].

Parik. 2015. Askel eteenpäin! Parik-säätiö – presentaatio. Saatavissa: <http://www.parik.fi/parik.pdf> [viitattu 23.5.2015].

Perttula, R. 2015. Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45264/978-951-39-6076-6_vaitos20022015.pdf?sequence=1 [viitattu 3.10.2015].

Pohjola, P., Pitkänen, N. & Koivisto, J. 2015. Sosiaalityön tietokäytännöt vuorovaikutteisina vaihtoalueina. Janus vol. 23 (2) 2015, 175–189. Saatavissa: http://www.researchgate.net/publication/278972196_Sosiaalityn_tietokytnt_vuorovaikutteisina_vaihtoalueina [viitattu 30.11.2015].

Savolainen, J., Virnes, E., Hilpinen, M. & Palola, E. 2015. Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti ja suositukset jatkotoimiksi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 19/2015. Saatavissa: http://www.tem.fi/files/42493/TEM-jul_19_2015_web_19032015.pdf [viitattu 20.4.2015].

Sitra. 2015. Liputus nuoren tukena. Saatavissa: <http://www.sitra.fi/hankkeet/li-putus-nuoren-tukena> [viitattu 9.10.2015].

Socca. 2015. Nuoret kehittäjät. Saatavissa: <http://www.socca.fi/nuoretkehittajat> [viitattu 28.4.2015].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. Arviointisuunnitelma. Nuoret eteenpäin – Nuorten matalan kynnyksen toimintamalli. Julkaisematon raportti.

TE-palvelut. 2015a. Nuorisotakuu. Saatavissa: <http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/nuoret/nuorisotakuu/index.html> [viitattu 23.4.2015].

TE-palvelut. 2015b. Alle 25-vuotiaat ilman tutkintoon johtavaa, ammatillisia valmiuksia antavaa koulutusta. Saatavissa: http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/alle_25vuotiaat/index.html [viitattu 23.4.2015].

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Torsti, P. 2014. Kolme huomiota nuorisotakuusta. Teoksessa Nuorisotakuun arki ja politiikka, toim. Gretshel, A., Paakkunainen, K., Souto, A-M. & Suurpää, L. 113–116. Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf [viitattu 23.4.2015].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turku. 2015. Vamos Turku. Saatavissa: <https://www.turku.fi/vamos-turku> [viitattu 18.11.2015].

Tuusa, M., Pitkänen, S., Shemeikka, R., Korkeamäki, J., Harju, H., Saares, A., Pulliainen, M., Kettunen, A., & Piirainen, K. 2014. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportti. Toimeenpanon ensimmäisen vuoden arviointi ja seurannassa sovellettavien indikaattorien kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 15/2014. Saatavissa: https://www.tem.fi/files/39775/TEM-jul_15_2014_web_14052014.pdf [viitattu 23.7.2015].

Uotinen, S. & Porko, M. 2015. Uusi sosiaalihuoltolaki sekä lastensuojelulakien ja muiden lakien muutokset. Saatavissa: http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/yleiskirjeet-lausunnot/yleiskirjeet/2015/Documents/Yleiskirje%209_2015.pdf [viitattu 23.7.2015].

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Virtanen, P., Suoheimo, M., Lamminmäki, S., Ahonen, P. & Suokas, M. 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Te- kesin katsaus 281/2011. Saatavissa: <http://www.tekes.fi/globalassets/julkai- sut/matkaopas.pdf> [viitattu 28.4.2015].

SOPIMUS OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA/NUORET

Nuoret eteenpäin -hankkeessa ollaan luomassa eri toimijatahojen kanssa yhteistyössä matalan kynnyksen toimintamallia vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tukemiseksi. Nuorten omat kokemukset ja näkemykset ovat tärkeää tietoa heitä tukevien palvelujen kehittämisessä. Nuorten kokemusten kerääminen ja heidän osallistumisensa em. kehittämistyöhön on sovittu toteutettavaksi Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosionomi (ylempi amk) -opinnäytetyönä.

Opinnäytetyön puitteissa nuorille järjestetään ryhmätapaamisia, joissa heidän kokemuksiaan kootaan nuorten kanssa yhdessä kulloinkin sopivaksi katsomallamme tavalla. Ryhmissä pohdimme mm. syitä, jotka ovat johtaneet esim. koulun keskeyttämiseen ja myöskin sitä mikä nuorten omasta mielestä oli auttanut tai jatkossa auttaisi häntä selviämään. Ryhmät toimivat nuorelle hyvänä valmistautumisena osallistumiseen toimijoiden kanssa järjestettäviin yhteisiin työpajoihin. Toimijoille eli eri tahojen työntekijöille annetaan myös ennakkotehtävä sähköpostikyselyllä. Tämän jälkeen nuorten ja toimijoiden yhteisessä työpajassa etsitään yhdessä hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja nuorten tukemiseksi paremmin. Tätä menetelmää kutsutaan nimellä ”yhteistutkijuus”. Työpajat ja ryhmäkokoontumiset on alustavasti suunniteltu pidettäväksi kevään 2015 aikana, tarvittaessa lisää syksyllä.

Osallistuminen ryhmiin ja työpajoihin on täysin vapaaehtoista. Niissä, eikä muutoinkaan opinnäytetyön puitteissa, tulla keräämään kenenkään henkilökohtaisia tietoja ja nuoret voivat halutessaan osallistua toimintaan nimimerkillä.

SUOSTUMUS

Suostun osallistumaan yhteistutkijuuteen ja tiedän siitä tehtävän opinnäytetyön. Olen saanut riittävästi tietoa toimintaan osallistumisesta.

Osallistumiseni toimintaan on täysin vapaaehtoista. Ryhmässä käytävät keskustelut ovat luottamuksellisia. Voin milloin tahansa keskeyttää osallistumiseni, eikä minun tarvitse esittää sille mitään perusteluja.

Kouvolassa 21.1.2015

Allekirjoitus/nimenselvennys

Opinnäytetyön tekijän sitoumus vaitiolovelvollisuudesta ja salassa pidosta:

Kaikki osallistujaa koskevat henkilötiedot ovat salaisia, eikä tule antamaan mitään henkilötietoja ulkopuolisille ihmisille. Osallistuja saa toimia nimimerkillä, eikä henkilötietoja tulla rekisteröimään muutoinkaan mihinkään. Tämä suostumuslomake jää ainoastaan A-klinikkasäätiön Nuoret eteenpäin –hankkeen projektikoordinaattori Marja Harjun säilytettäväksi.

Kouvolassa 21.1.2015

Erja Kähkönen, Sosionomi (ylempi amk) -opiskelija

TEEMAHAASTATTELU NUORILLE

I Ryhmätapaaminen 21.1.2015 TEEMAT

NUORET:

Miksi minä putosin? Milloin?

Mikä minua olisi auttanut? Mikä auttaisi nyt?

Kuka minua tukee?

Millainen "verkosto" ympärillä pyörii? Miten se toimii, toimiiko?

Mikä on vaikeaa?

Mikä estää selviytymisen?

Millainen tulevaisuuteni on?

TYÖPAJAN 13.2.2015 ENNAKKOTEHTÄVÄ NUORTA TUKEVILLE TOIMIJATAHOILLE

Hei!

Nuoret eteenpäin -hankkeessa ollaan luomassa eri toimijatahojen kanssa yhteistyössä matalan kynnyksen toimintamallia vaikeimmassa asemassa olevien nuorten tukemiseksi. Myös tukea tarvitsevat nuoret ovat mukana tässä yhteistyössä. Nuorten kokemusten kerääminen ja heidän osallistumisensa tähän kehittämistyöhön on sovittu toteutettavaksi Kymenlaakson ammattikorkeakoulun sosionomi (ylempi amk) -opinnäytetyönä, jonka myötä itse olen tässä hankkeessa mukana.

Tämä kysely liittyy perjantaina 13.2.2015 järjestettävään ensimmäiseen nuorten ja toimijoiden yhteiseen työpajatapaamiseen, johon tietojeni mukaan myös teidän yksikkönne edustaja on osallistumassa. Nuoret ovat valmistautuneet työpajaan omassa ryhmätapaamisessaan, ja pyydämme myös teitä toimijoita valmistautumaan tapaamiseen vastaamalla ao. kysymyksiimme.

Toivomme teidän keskustelevan näistä teemoista tiimeissämme ja antamaan vastaukset myös ”eväiksi” tahoanne edustavalle toimijalle.

KYSYMYKSET TOIMIJOILLE:

- Millaisia tuentarpeita vaikeimmassa asemassa olevalla nuorella mielestänne on?
- Millä tavoin olet itse onnistunut tukemaan tällaista nuorta?
- Millaista tukea olet tai olisit itse työntekijänä tarvinnut nuoren tukemisessa?
- Millaisia yhteistyöverkostoja nuoren ympärillä on ja miten ne toimivat?
- Mitä muuta mahdollisesti olennaista tai huomioitavaa asiaan liittyen?

Pohdimme näitä teemoja sitten nuorten kanssa yhdessä perjantaina 13.2.2015 klo 13–16 järjestettävässä työpajassa, johon osallistuvat toimintaan lupautuneet sekä nuoret että eri tahojen toimijat. Tarkoitus on siis yhteistyössä löytää hyviä käytäntöjä ja toimivia malleja nuorten ennalta ehkäisevään tukemiseen.

Vastaukset pyydämme ystävällisesti palauttamaan sähköpostitse viimeistään 6.2.2015 osoitteella erja.kahkonen@student.kyamk.fi.

Yhteistyöterveisin,

Erja Kähkönen

Sosionomi (ylempi amk) opiskelija